



*På jagt efter huggespor i granitstenene i kirkediget*

## **Vi søger slægtens spor i stort og småt**

*Lokalhistoriske skrifter for Hilleslev-Kåstrup sogne. Nr. 6 2003*



# Vi søger slægtens spor i stort og småt

*Din egen dag er kort, men slægtens lang;  
læg øret ydmygt til dens rod forneden:  
årtusind toner op i gråd og sang,  
mens toppen suser imod evigheden!*

*Jeppe Aakjær.*

**„Vi søger slægtens spor i stort og småt“**  
er udgivet af arbejdsgruppen bag Lokalhistorie i  
Hillerslev og Kåstrup sogne.

Readaktion og Layout: Johan Thastum

Tryk: Nordjysk Tryk, Snedsted

## Indholdsfortegnelse

<b>Om Hillerslev kirke, af Kristian Daugaard</b> .....	7
Indledning .....	7
Graver i Hillerslev .....	7
Et lille indskud .....	8
Kirkegården .....	8
Kirkegårdsforeningen og Anders Overgaard .....	8
Dengang man selv holdt gravene .....	8
Kirkegårdsreguleringen .....	9
Dorte Færgaard .....	9
Dorthe Færgaard og Trine Hørdum .....	9
Personer der kom på kirkegården .....	10
Strand og præstegården .....	10
Præstegårdsforpagter Martinus Vandet .....	10
Skovsted skrædder .....	10
Hillerslev kirke .....	11
Kirkens ydre .....	11
Blytaget og tårntrappen .....	12
Inden for murene .....	13
Rud Pedersen .....	13
Alterbordet .....	13
Skriftemål .....	14
Døbefonden .....	14
Kistekrucifikset .....	14
Korbuekrucifikset .....	14
Præstetavle og kirkeskib .....	14
Kirkens varmeanlæg .....	15
De gamle altertavler .....	15
Prædikestol og kirkebænke .....	15
Restaureringen 1972-73 .....	15
Alterbordet .....	16
Den syvarmede .....	16
Alterskranken .....	16
Nyt flisegulv og skab .....	17
Døbefonden .....	17
Det gamle kirkegulv .....	17
Lysekroner .....	17
Kirkemurene .....	17
Skt. Peder .....	17
Tårnet og kirkeklokkerne .....	17
Gammeltoft Hansen .....	18
Hvem ringer klokkerne for? .....	18
Kapellet .....	19
Peder Palladius .....	19
Præstegården .....	20
Præstegårdsengen .....	20
Livet omkring kirken .....	21
Præster på kirkegården .....	21
Pastor Prytz .....	21
Pastor Bøgilg .....	22
Provst Hilden Peyersen .....	22
Hilden Petersens afsked .....	23
Pastor Berg .....	23
Vores nuværende præst Johan Thastum .....	23
Kirkesangere .....	24
Gravere .....	24
Provsterne .....	24
Afsluttende bemærkninger .....	25

## Indholdsfortegnelse (fortsat)

<b>Indre Mission i Hillerslev gennem 100 år</b> , af Anders Thousgaard .....	<b>25</b>
<b>Småbretninger fra Avisens spalter</b> .....	<b>26</b>
Ildløs i Hillerslev, 21. juli 1884 .....	26
Fra avisen den 10. august 1898 .....	26
Præstjubilæum 14. juni 1915 .....	26
<b>En historie om en gravstedsindskrift</b> .....	<b>26</b>
<b>Tanker og minder om et luftfoto af Per Blak</b> .....	<b>27</b>
<b>To heldige og en svipser - modstabsarbejde i Nordthy</b> , af Bent Rolighed .....	<b>29</b>
Det første våben .....	29
Hilsen til Gudrun .....	30
Hilsen til Ferdinand .....	31
Hilsen til Nataniel .....	31
Genbrug af affaldsskærme .....	33
<b>Hillerslev Grovvarerforning - 25 års jubilæum</b> , af Kr. Overgaard .....	<b>34</b>
<b>Thyboer</b> , af Otto Andersen .....	<b>36</b>
Da bedstefar blev gårdmand .....	36
Slavekrigen .....	36
Ballerum og Kaastrup .....	37
Far i skole .....	37
Ajs Tøgersen .....	38
Spådom .....	38
Varsel .....	38
Bedstefar og politik .....	38
Mine forældre i Thingstrup og Brund, hvor bedstefar fortalte for os .....	39
De tre høje i Hillerslev .....	39
<b>Forretningliv og andet liv gennem tiderne i Hillerslev og Omegn</b> , af Henning Mark .....	<b>40</b>
<b>Oplevelser i et lærerhjem på landet omkring århundredskiftet 1800-1900</b> , af Stinne Christensen .....	<b>42</b>
<b>Farvel til et vartegn</b> , af Thomas Møller .....	<b>43</b>
<b>Mit hjem</b> , af Anna Nielsen (Søster) .....	<b>43</b>

# Om Hillerslev kirke

af Kristian Daugaard

## Indledning

Ja, så er vi kommet til den 4. december 1996. Det er tidligt mørkt, og det kan jo så komme fyldepenen til gode, hvis den bliver tilført lidt stof. Det er så bare at finde det rigtige. Men jeg tror, vi vil begynde med kirken og kirkegården - men, hvor skal jeg begynde og hvor skal jeg ende? Bliver det for uinteressant kan det jo springes over, men min egen person er nødt til at være med i en del af det, der nu kommer på papiret.

## Graver i Hillerslev

For at begynde med kirkegården blev jeg ansat som graver ved kirken den 1. oktober 1949. Jeg var 27 år og ung mand kan man sige. Det var også efter mange overvejelser, at jeg sagde ja til at tage opgaven som graver. Og jeg sagde ja til noget, som jeg ikke vidste, hvad indebar, men som har givet mig et rigt liv som årene gik. Jeg har før sagt, at der er ingen der bliver graver på hverken 1 eller 2 år. Hvorfor og hvordan kan der godt spørges. Nu ved jeg godt, at der også er sket udvikling inden for hvervet som graver. Tiden kræver mere nu, end den gjorde i 1949, og det er da også lovligt at vokse med opgaven. Sådan er det heldigvis inden for alle opgaver her i livet. Nå, men tilbage til graveren.



*Hillerslev kirke o. 1900 før træerne var vokset op*

Da jeg begyndte, var det kun at grave gravene, at ringe solen op og ned - og ringe til gudstjenester og begravelser. Det var dengang solen ikke måtte ringes ned før klokken 20. Sådan gik det de første 20 år, og det holdt meget hårdt at få klokkeslættet rykket til kl. 19.

Når jeg kun startede med at grave og ringe, var det fordi, at de andre opgaver var delt ud på flere hænder. Én passede gangene, en anden gravstederne, en tredje fyrede, den fjerde gjorde rent i kirken og den femte skulle så grave og ringe. Det var, hvad jeg startede med.

Man var i menighedsrådet blevet enige om, at nu skulle det hele samles på én hånd, men først skulle de andre have deres aftaler gjort færdige. Da det var sket blev det så samlet på min hånd.

Der var nok flere grunde til at man ville samle de forskellige opgaver. For det første kneb det nok lidt med at enes om de forskellige opgaver. Når f. eks. rengøringskonen lige var blevet færdig med rengøringen, så kom fyrbøderen slæbende med tørv og kul. Det gav selvfølgelig noget støv, og det kunne også nok slå "gnister" mellem de to, også hvis graveren ikke havde fået al jorden væk under træskoene, når han skulle op og ringe. Det samme gjorde sig også gældende på kirkegården. Det var menighedsrådet blevet trætte af, og så var det jo også nemmere at forhandle med én mand i stedet for fem. Den ene mand var mig, og den første forhandling drejede sig om, hvad prisen skulle være på de forskellige ting. Jeg kan roligt sige, at de tog fusen på mig det første år! De havde nemlig regnet ud, hvor meget det hele beløb sig til årligt, og det var jeg dum nok til at hoppe på. Det beløb som de opgav mig, regnede jeg med var den faste løn, og dertil b-indtægten - men ekstralønnen var lagt til den faste løn, så hele molevitten blev siger og skriver 2.400 kr. for det første år! Da var der tider i gamle Danmark!!

Rent ud sagt så var det en elendig ordning med lønssystemet dengang. Jeg var ved at spille uklar med menighedsrådet hvert forår, når der skulle forhandles løn for næste år. Jeg kan huske forhandlingerne det andet år. Da forlangte jeg 200 kr. månedligt, men det ville det ærede råd ikke høre tale om, så de opslog stillingen ledig. Da jeg ikke havde råd til at tage imod deres tilbud og arbejde på deres betingelser. Så kom de igen og ville klemme mig med hensyn til tilbuddet, men da havde jeg nok så gode kort på hånden. Hvis ikke jeg kunne få de omtalte 200 kr. månedligt, så var jeg ham, der skred. Det var en dum måde, fordi det trods alt satte et lille skår i samarbejdsviljen fra begge sider. Men, det blev bedre med tiden.

Menighedsrødderne blev yngre og mere forstående, og den nye graver-ordning rådede så bod på fortiden med hensyn til lønninger. Nu kan alle være tilfredse i stillingen. Nu er der jo faste fritider, tøj, telefon og redskaber til alt. Så, hvis der er nogle, der er utilfredse, så kan det godt undre "en gammel svend"!!

Med hensyn til samarbejder med de forskellige menighedsråd, har jeg aldrig haft problemer, og der har jo selvsagt været mange forskellige mennesker over så lang en årrække, som jeg fik lov at have. Der var mange, der sad i mange år, og det var et gode, at det var formænd og kasserere der holdt ud, da det jo var dem fra menighedsrådets side graveren havde det tætteste samarbejde med. Ellers var det med præsten, organisten og kirkesangeren det tætteste samarbejde foregik, og der kom præsten selvfølgelig i forreste række på grund af den fælles funktion ved bryllupper, begravelser og barnedåb. I de 40½ år jeg var ved kirken, var der kun de to præster: Viggo Berg fra 1949 til 1973 og fra 1974 til jeg holdt op ved kirken 1/4-1990 var det vores nuværende præst Johan Thastum. I det slip, der var



fra 1973 til 1974 var det provst Hindsholm fra Sennels, der vikarierede, hvilket han i øvrigt altid har gjort, siden han kom til Sennels. Jeg har haft et skønt og lærerigt samarbejde med dem alle tre, hver især på deres måde, og det er det, der har været lærerigt. Dette kunne jeg godt have uddybet noget mere, men nok om det. Egentlig skulle jeg vel kalde det "indholdsrigt".

### Et lille indskud

Lidt uden for sognehistorien vil jeg gerne lige komme med et indskud. Vi havde forleden adventsmøde i foredragsforeningen, hvor det er skik at sognepræsten holder foredrag. Thastums emne hed "Den nære og den fjerne kirke", hvor han blandt andet sagde, at nu havde pastor Berg stået på prædikestolen i Hillerslev kirke i 40 år, og nu havde Thastum selv stået der i 22. "Mon det i det hele taget havde sat sig nogle spor". Jeg tror i hvert fald, at de tre præster, som jeg har nævnt, har sat deres spor, hver på deres måde - det har de for mig.

### Kirkegården

Nå, men vi må hellere gå på kirkegården, inden vi starter på selve kirken. Det er en stor mundfuld, men til selve arbejdet på kirkegården. Jeg skulle jo vide hvilke gravsteder, jeg skulle tage mig af. Der var også dengang tre kategorier, nemlig: kirkegårdsforeningen, menighedsrådets obligationsgrave, og så de, som skulle passes for private. Dengang var der ikke så mange som nu.

### Kirkegårdsforeningen og Anders Overgaard

Vi begynder ved kirkegårdsforeningen, hvor nu afdøde Anders Overgaard Andersen var kasserer. Han havde alle navnene på de gravsteder, som det drejede sig om. Vi aftalte at mødes en dag i marts måned. Det var bidende koldt den dag. Vi startede kl. 9.00 og var færdige kl. 15.00, så jeg kunne jo godt være bekendt at sige, at jeg frøs. Det kunne Anders Overgaard ikke forstå, for han syntes ikke, at det var så koldt, og så forklarede han mig hvorfor: Prøv og se! Han havde pakket sig ind i gamle aviser under sit tøj, og det kunne det ikke blæse igennem. "Det sku do også ha gjor, så hade du it frøsen" - men det var jo lige lovlig sent,



*De gamle gravsten er nu samlet flere steder på kirkegården*

jeg fik dette at vide.

Nå, men vi skulle finde de forskellige gravsteder. "Det er nemt nok," sagde Anders Overgaard, "der står en lille pind i hjørnet af de omtalte gravsteder." Men - pu Alvilda! Den kære pind var jo rådnet for længe siden. Nu begyndte løjerne, for nu skulle vi jo så hen til hvert gravsted for at se, hvad der stod på de forskellige sten, for at vi kunne finde dem, vi skulle have fat i. Anders Overgaard var ved at være en gammel mand. Han var barnefødt i Hillerslev, dertil havde han en enestående hukommelse, så, han var jo lige ved at have kendt dem alle sammen. Der var en historie ved de fleste gravsteder, så mange historier, at jeg ikke kan gengive dem alle - måske også uden interesse for de fleste i dag, men alligevel en enkelt eller to!

Jeg kan huske, vi kom til et gravsted, hvorpå der var en granit-sten med nedhuggede røde bogstaver, meget sjælden. Der stod Godske, og et eller andet mere, som jeg ikke kan huske. Så sagde Anders Overgaard: "Åh, det er jo Godske. Det var ham der lokkede hende den arme fra Kjelstrup. Hun var kusine til hende, du ved, der boede vejsten fue, der hvor Hebsgaard har boet". Jeg kendte jo hverken Godske eller kusinen "der vesten fue". Hebsgaard kendte jeg, han var i menighedsrådet, da jeg begyndte ved kirken. Ja, jeg kunne godt fortsætte, og endda uden at komme til at fryse. Men de fleste kan vel forstå, at jeg kom til at fryse en kold martsdag. Det var en god rundtur i de gamle skæbner, gode som dårlige, som der jo også var nogle af dengang. Det var sådan set starten på det hele, og jeg er nødt til at tage mig selv med stadigvæk.

### Dengang man selv holdt gravstederne

Strukturen på kirkegården var anderledes dengang, og der var mange flere, der selv holdt deres gravsteder. Da var det mest buksbom og bøg, der blev brugt som hække, og så var det ellers stauder og sommerblomster og nogle forkølede roser. Til jul var det som regel bare en grankrans. En enkelt kom nogle få grangrene på. Det var i 1949, og når vi så ser nu - så stærkt kan det gå, ja er gået. Det er gået så stærkt, at når jeg nu sidder og skriver dette ned på papiret, så skulle man tro, at jeg snart var 100 år, men  $\frac{3}{4}$  kan gøre det.

Jeg nævnte før, at rigtig mange selv holdt deres gravsteder. Der var måske bedre tid til det dengang. Der var flere mennesker til det daglige arbejde. Jeg kan da huske, at det ofte skete, at mand og kone kom kørende til kirkegården for at ordne deres gravsted. Hestene stod i kørestalden i præstegården imens. Men det var nu begrænset, hvor mange gange, det gentog sig i løbet af sommeren. Så, det var ikke altid, at det kun var de plantede blomster, der stod på gravstederne, men en ukrudtsplante, kunne da også have en fin blomst! Det kunne godt være en blandet forsamling - og broget.

Nå, men ellers var det skik, at om lørdagen, hen på eftermiddagen, så kom de ældre koner med riven under armen og en visk blomst i hånden. Denne tur hørte med til deres lørdag, og så fik de også en sludder på bænken. Der blev flyttet lidt snak fra den ene til den anden - der var altid



noget nyt. Jeg fik også nyt sådan en lørdag, for der blev som regel altid kaldt på mig, for at høre, om jeg havde noget. Jeg fik en masse nyheder på den måde, og så kunne jeg jo selv sortere, men det var som regel altid bedst at huske tavshedspligten. Sådan var det, men det var jo hyggeligt, og jeg vidste en masse, både godt og skidt.

### **Kirkegårdsreguleringen**

Nå, men så til selve kirkegården. Jeg har vist nok før omtalt den, som et slags vildnis. Det er selvfølgelig lidt overdrevet. Men, gravstederne lå forskudt for hinanden, med smalle gange imellem og forskellige slags hække i forskellige højder, så det var ikke altid lige fremkommeligt, når en kiste skulle bæres til graven. Der var nogle hække, som man ikke kunne skræve over, som man siger. Med tiden begyndte de at knurre i geledderne, og der kom et pres udefra med hensyn til reguleringer. Da der ved en begravelse var blevet revet et par bukser og en præstekjole, begyndte det så at blive aktuelt med reguleringen. Hu-ha, det var en stor mundfuld. Vi begyndte med en 4-6 rækker grave af gangen. Vi plantede en ryghæk langs en af de smalle gange, og de to rækker grave skulle rykke ind mod denne ryghæk, så hver af de 2 rækker grave stod med stenen imod denne. Vi havde forud fået lavet et nyt kort over kirkegården. Vi havde ikke haft noget før, så det var i hvert fald nyt. Der havde tidligere været en smal gang imellem gravstederne i hver række grave. Disse gange var nu pludselig tegnet med på kortet, så vi fik mere jord til gravstederne. Derfor er gravstederne ikke lige store, da vi jo måtte tage hensyn til de kister, der stod der i forvejen. Det vil sige, at der kunne være et gravsted, der fik begge de to smalle gange af hensyn til en ikke så gammel kiste i nabogravstedet. Det kunne der jo ad åre rettes op på. Men det varede 10 år at gå denne omgang. Det var en drøj omgang. Vi skulle jo kontakte hver enkelt gravstedsejer og forklare, hvordan det skulle foregå.

Vi lavede det sådan, at det var frivilligt, om man ville have berørt sit gravsted. Da jeg har nævnt, at to rækker skulle rykke ind mod den nye ryghæk, blev gravstederne trukket 20-30 centimeter. Hvis der så var en enkelt gravstedsejer, der ikke ville være med, blev vedkommende jo ene om at ligge et stykke ude i gangen. Det var der nogle enkelte stykker, der gjorde, og den frivillig indstilling blev således noget synlig ved at ligge alene ude i gangen, så det fik ret hurtig ende. Man kan vel sige, at det var en blød landing. Vi startede i foråret 1957 og var færdige 1967. For udenforstående lyder det måske lidt indviklet, men det kan ikke forklares bedre på papiret.

Vi skulle, som sagt kontakte hver enkelt gravstedsejer, og der mødte vi mange forskellige mennesker med mere eller mere modstand. Nogle troede ligefrem, at vi ville flytte kisterne - selvfølgelig uden at have tænkt sig om.

### **Dorthe Færgaard**

Der var en gammel dame, der boede på Røllikevej, der hvor nu Holck Andersen bor. Hun hed Dorthe Færgaard, hun var en meget venlig dame, og én af dem, man godt kunne blive svar skyldig. Man kan godt sige, at hun somme

tider tænkte højt. Der var nok nogle, der betragtede hende som en original, jeg vil nu hellere betragte hende, som en personlighed. Et menneske, der måske har sin egen måde at leve på, der ikke er helt som andres, kan vel lige så godt kaldes en personlighed som en original.

Personligheder er for mig mennesker, der ikke efterligner andre, men bevarer deres egen identitet livet igennem. Søren Kierkegaard skriver et sted ”vi fødes som originaler, men dør som kopier”

Nå, men jeg kom jo nok lidt væk fra Dorthe Færgaard - og her lige et par af hendes replikker. Jeg pyntede altid hendes grave, men skulle også altid binde hendes adventskrans. Den skulle leveres, og det var som regel en af vores piger, der stod for det. Det blev de efterhånden trætte af. For det første var den altid for dyr, og for det andet skulle de altid lave en masse ting for hende. F.eks. skulle de hente tørv og pinde på loftet og lige vaske et gulv over, når de nu var der alligevel. De blev trætte af foretagendet, og så måtte jeg jo selv ned til Dorthe. Da er vi kommet så langt, at kransen skulle ligge på et sølvfad og leveres med lys og bånd. Det havde hun selv gjort hidtil, men hun blev jo ældre for hvert år, der gik.

Det første, hun spurgte om var ”hvas koester den?” - så vidt jeg husker, var det 7,85 kr. ”a ka foen i æ brogs for fem kroner”. ”Det kan du også få den for her, men så tager jeg lysene.” For, kransen i brugsen til fem kroner, var nemlig uden lys. Men da jeg begyndte at tage lysene, sagde Dorthe ”la dem seej.” Jeg skulle så gå ind i den pæne stue og hente det her sølvfad. Der stod en meget flot stol, så jeg sagde selvfølgelig, at det vel nok var en flot stol. ”Ja tøves do eet? - Vil do købe den?” Ja, det kunne da godt være, hvis vi kunne blive enige om prisen. Så sagde hun med sit smørrede grin ”ja, men det ka do eet, fu den er nemlig it til salg.” Så fik jeg den. Det var Dorthe i en nøddeskal.

### **Dorthe Færgaard og Trine Hørdum**

Jeg kunne godt fortælle meget mere, men papiret skal jo også slå til - men én historie mere, og så skal vi have Trine Hørdum med. Hende har jeg for øvrigt vist nok tidlige omtalt. Hun boede nabo til Dorthe, og kom somme tider ind til hende, - og så kunne Dorthe ikke altid styre sit spasmeri. Se, nu vidste Dorthe jo godt, at Trine hjemme i det daglige brugte en meget lille ske. Den var billigst at bruge, og derfor var hun jo nok den lille spinkle, magre dame, som hun var. En dag ringede Dorthe om til Trine og sagde: ”Ve do hva, Trine. A hoer så moj en dæjle flæsk-stig. Ku do it tænk dig og komme ind til mig og smaag po en?” Det kunne Trine selvfølgelig godt. Hun havde nok ikke haft den lille ske fremme den dag, og hun kom med stor forventning om til Dorthe og glædede sig til den dejlige flæskesteg.

Nu kom Dorthes trang til at drille Trine op i hende, eller vi kan vel sige, at den var kommet før Trine ankom. Hun havde nemlig lavet øllebrød, som de skulle have inden de gik i gang med flæskestegen. Så sagde Dorthe: ”æ tent, at de ku væ gue med en skiful øllebrød først” - og så øste hun en stor portion op til Trine. Da den lille spinkle dame, som jo ikke var vant til så meget til daglig, var nået til bunden af

denne hersens øllebrød, kunne hun nærmest ikke spise noget af Dorthes flæskesteg. Da Dorthe kom med stegen sagde hun :” No ska do endli spis nøj af min dæjle stig” - men den sølle Trine kunne nærmest ikke spise mere. Den næste gang, jeg var inde hos Dorthe efter denne episode, fortalte hun mig dette ”æ ska lov æ fik ram po hend!”

Engang havde Dorthe fået mus ind i huset. Hun vidste, at Trine havde en musefælde, én af den gammeldags slags, hvor der nok kunne være en 4-5 stykker. Dorthe fik en dreng til at gå om til Trine, for at låne musefælden - og det gav ret hurtig bonus. I løbet af et par dage, var der gået 3 mus i fælden, og hun fik fat i den samme dreng, og bad ham gå om til Trine med fælden. Da drengen så, at musene var i fælden, ville han fjerne dem. ”Å nej, la dem endelig bliv siddende. Dem mo Trine fo, og så må do endelig sej tak fo lån.” Det var ikke underligt, at Trine blev stram i betragtning, og historien fik jeg fortalt af Trine, den næste gang jeg besøgte hende. ”Hva tøves do?” sagde Trine. Jeg skulle blot holde masken, for jeg kendte historien fra Dorthe.

Slut med de to personligheder.

### Personer der kom på kirkegården

Der er mange, jeg kunne nævne, som næsten dagligt kom på kirkegården. Flest i de første år, hvad det så skyldes. Jeg tror såmænd, at det var for at få en sludder, som man siger. Jeg kan også godt love for, at de ikke pakkede hinanden ind i vat med hensyn til deres ”væren og gøren.” Det var sjovt at høre på deres historier, men jeg vil lade dem være uskrevne.

Hvem kom så? Der var Martin Kokkepige, Martin Didriksen, Per Henriksen, Niels Kragh, Otto Nielsen, Karl Vandet, en gammel fyr fra Asylet, som det hed. Der var Strand, en gammel sømand, som boede ”op po gåde.” ”Po gåde” var det øverste stykke plantage, som ligger ved den gamle Thisted-vej. Der har ligget 4 huse, men jeg kan kun huske ét, som jeg vist har nævnt i et tidligere hefte.

### Strand og præstegården

Se, det var dengang, da man havde sådan nogle halvgamle gutter til at hjælpe i præstegårdshaven. Jeg kan huske flere af dem, men jeg har ikke oplevet Strand som haveemand, men han var altså også én af dem. Det var i provst Hilden-Petersens tid, at Strand hjalp til i haven, og de fik altid noget af kosten, som betaling. I Hilden-Petersens tid skulle sådan en karl jo spise i køkkenet, og det var altid før de andre spiste. Om pigerne spiste sammen med herskabet, ved jeg ikke. Ja, jeg skriver pigerne, for der var altid 2 piger i præstegården dengang - ”da var det tider at være præstekone!”. Nå, men Strand spiste altså også i præstegården. Der fortaltes om ham, at han ikke var så let at omgås, og at han til tider var meget vrissende. En dag han skulle spise, (hvad det bestod af, ved jeg ikke, men det har nok været noget, Strand ikke brød sig om), sagde han til provstinden. ”De hæer er alle war og sæt æ nies i”. Provstinden svarede kort: ”Det skal du heller ikke, det var meningen, at du skulle spise det”. Ja, jeg kunne blive ved. Jeg kunne fortælle meget om hver enkelt, som har haft sin gang på

kirkegården.

### Præstegårdsforpagteren Martinus Vandet

Jeg vil gå til forpagteren af præstegårdens jorder og bygninger. Da var ”æ væsthus” jo stald og lade med både køer og grise. I sydenden havde præsten hønse- og vaskehus. ”Æ vaskhus” var der, hvor nu konfirmandstuen m.m. er. Forpagteren var Martinus Vandet - egentlig hed han Kristensen, men blev altid tiltalt med Vandet. Deres søn Karl Vandet var hjemme og hjælpe til. Han var kommet noget op i årene, inden han blev gift.

Se, Martinus var også graver ved kirken, dvs. kun ved gravning og ringning, og det hjalp Karl jo så også med og fortsatte med det et par år. Men, det hed sig stadigvæk, at det var Martinus, der var graver. Alt dette for at komme til sagens kærne. Da hørte det nemlig med i forpagtningen, at man skulle køre med præsten, hvis han skulle så langt hen, at benene ikke kunne nå. Det var med forpagterens heste, men med præstegårdens vogn. Jeg er blevet fortalt, at det var en lukket vogn - (jeg kan kun huske hans bil, det var en høj gammel Ford.) Om provsten ikke selv kunne køre bil, ved jeg ikke, men det var altid Karl Vandet, der kørte. Han gik også og hjalp til med småting, hvad der kunne være og gik efter sigende og følte sig lidt som en del af præstegården. Måske var der lidt misundelse dengang, så det blev noget af en omvæltning, da der kom en ny præst. Han skulle i hvert fald ikke køres med - nok om det.

### Skovsted skrædder

Vi skal også lige have Skovsted skrædder med som den sidste. Han blev kaldt Skovsted skrædder, men han hed Anton Nielsen. Det er egentlig ham selv, der har fortalt mig det meste af det, som jeg ved. Jeg vil begynde med at sige, at hans barnesko ikke var lavet af fløjel. Hans ugifte mor døde, da Anton kun var 3 år, og han blev mod betaling sat i pleje hos nogle mennesker, som ikke var ret gode ved ham. Det var for øvrigt i Jensbygård, hvor nu Jens Vigh bor. Anton Nielsen var i øvrigt en meget dygtig skrædder. Samtidigt med drev han høkerforretning, hvor han handlede med alt lige fra 3-tommer søm, tjære, og til skråtobak. Forretningen var åben til han gik i seng, og det var et sted, hvor egnens karle mødtes lørdag aftener. Da var det ikke øl, men flødeboller man gættedes om - det var dengang. Han blev en meget gammel mand, sidst i halvfemserne. Jeg husker ikke helt nøjagtigt hvor meget.

De sidste år levede han på Hillerslev alderdomshjem, og kom dagligt på kirkegården, og det var altid spændende, når han kom. Han var enkemand i mange år, hans kone døde i januar 1952, han selv levede til februar 1974. Når han kom, sagde han næsten hver gang: ”Hvor er det nu du har gemt Mathea (som hans kone hed), for jeg kan sgu ikke huske det.” Så fulgtes vi ad om til Matheas gravsted. Der stod han gerne lidt, så sagde han: ”Nå, er det her, do har gemt dæ, Mathea. Do var en gue kuen.”

En dag spurgte han: ”Er der en mand begravet her” – og så sagde han et bestemt navn? Og det måtte jeg sige ja til. Vi gik hen til vedkommendes gravsted, så sagde han, at

det var hans far. ”Nå, er det her du ligger, dit svin. Min muer sørgede sig ihjel over ham, da jeg var 3 år, og derfor kom jeg i den pleje, som jeg helst vil glemme.” Da han fortalte mig det, var han langt over halvfems, og så sluttede han med at sige: ”Ja, uønsket kom jeg til verden, og nu lader det sgu ikke til, at jeg kan komme herfra”.

Ja, jeg kunne blive ved, men han er en af dem, som jeg aldrig vil glemme - og dem er der jo mange af, så vi slutter her.

## Hillerslev kirke

Nu må vi hellere gå til kirken. I får alt det, jeg mener at vide. Det er en ret så stor mundfuld, men efter 40 års tjeneste inden for de tykke mure bør jeg nu nok vide lidt. Selv om murene er tavse, så taler de trods alt deres eget sprog.

Kirken skal efter det skrevne være bygget i år 1214.



*Hillerslev kirke set fra sydvest*

Som Peters kirken i Rom er den katolske kirkes største, er Hillerslev kirke den største romanske kirke i Thy - viet til Skt. Peter. Kirken gik først over til selveje 31. december 1918. Fra 1699 og frem til 1918 var den under Vestervig kloster. Da blev den altid kaldt Skt. Peters kirke, og ikke som vi siger, Hillerslev kirke.

Kirkens bygherre boede på den forsvundne storgård Hillerslevholm eller Hillerslevhus eller Margrethevold - kært barn har mange navne. Der skrives, at storgården blev afbrændt under bondeoprøret i 1440. Hvis det er rigtigt, at kirken blev bygget af manden på Hillerslevhus, er det vel forklaringen på kirkens størrelse.

## Kirkens ydre

Som alle ved, er kirken bygget af tilhugne granitkvadere. Apsis, kor og skib er romansk, og er bygget på skråningsokkel. Tårnet er gotisk og bygget omkring 1500-tallet. Det er bygget af udflyttede kvadre og gule munkesten, men hvor kvadrene stammer fra, ved jeg ikke. Våbenhuset kaldes nymodens, men er fra begyndelsen af 1800-tallet. Vi

bliver udenfor ved tårnet. Vestgavlen har et stort blændingsfelt fra 1687 med barokkonturer.

Hvad findes der ellers i kirkens mure? Vi bliver ved tårnet. Et stykke oppe på vestgavlen sidder der en romansk dobbeltgravsten, men - hvordan og hvorfor er den nu kommet derop? Jo, Lensmanden til Ørumhus havde på det tidspunkt fået pant i Hillerslevhus, og vel dermed også i kirken - det var år 1652. Stenen havde da i århundreder ligget i kirkens gulv, hvor disse mennesker åbenbart lå begravede, og det har jo nok været i forbindelse med en restaurering, at den var blevet interessant. Lensmanden, som hed Manderup Due, fik pålæg om at sende stenen til København, - måske til Nationalmuseet. Men, han havde åbenbart ben i næsen. Han satte i stedet stenen op i tårnet, hvor den endnu sidder. Den sidder så højt, at en brandstige næppe kan nå, så det ville blive vanskeligt at fjerne den. Vi kan så i dag være taknemmelige over, at han var en stædig gut. Hvad er det så for en sten? Den er fra 1200-tallet og er et gravmæle for 2 mennesker, som man mener er mand og kone - og at de har tilknytning til Hillerslevhus. Stenen, der er af rødlig granit, er 182 cm. lang og 40 cm. bred. Der er et kors i hver ende og et tværbånd, hvor deres navne står. Øverst Thorchil, nederst Mergret, deres navne er hugget på latin, og der har været en runeindskrift på det smalle bånd, der indrammer stenens overflade. Men, fødders trin gennem århundreder har slidt indskribtionen væk, Dog i nederste hjørne kan man læse Ku-Mario, som skulle sige Gud-Marie. Man mener, det har været en kristelig bøn til Jomfru Maria til håb for Thorchil og Mergretes sjæle. I midten på stenen er der hugget et fælles våbenskjold, et spids, ovalt ridderskjold. Det skulle have været nyeste mode, da stenen blev hugget omkring 1250. De to roser er fembladede vildroser, og det siges, at det skal være det ældste adelsskjold af denne type. Men ikke mere om den.

Vi bliver ved de romanske sten. Der sidder 2 i tårnets sokkel. Én på syd- og én på nordsiden. Det er 2 granitsten hver med et reliefkors, men uden indskrift. Vi fortsætter østpå langs nordsiden, og kommer så først til den tilmurede kvindedør næstefter det fremhuggede mandshoved. Det er kirkens bygherres. Han sidder og kigger hjem til Hillerslevhus, hvor han jo skulle have boet. Den dag, da Broby Johansen var i Hillerslev, og jeg fortalte ham historien, trak han på smilebåndet og sagde: ”Ja, det er godt med dig,” men fortsat med historien, den er god nok. Disse hoveder, man støder på ved de romanske kirker er snarere noget i retning af bygningens sjæl eller ansigt. Jeg synes nu, at den gamle gut skal have lov at beholde sin titel som kirkebygherre!

Lidt længere oppe på korets mur sidder der en lille kvadder med 3 ret dybe huller. Det skal have været en stenslampe, som nok under en restaurering er havnet deroppe. Om det har været olie, tran eller karbid, der har været hældt i, er der jo nok ingen, der ved - det var jo før lampetternes tid!

Så kommer vi til apsisen, som er meget smukt dekoreret. Jeg kan ikke i enkeltheder forklare med hensyn til søjler og konsoller. Men, der sidder en djævlemaske på den





Den gamle gravsten i tårnet

næstnordligste konsol. Det skulle være en direkte efter-kommer af skræmmemaskerne på runestenene. Omkring øst-vinduet er der flere løver, én af dem med en menneske-krop i gabet. Den er fra tidernes morgen kaldt "Skt. Hilari løven", hvor man mener, at Hillerslev-navnet stammer fra. Ifølge bogen "Landet mod nordvest" hed byen i 1231 "Hyldeslef. Omkring 1400 sagde man Hillersløve og i 1600 sagde man "Hillesløf. Hvornår man begyndte at sige Hillerslev, ved jeg ikke, men de gamle thyboere sagde i hvert fald "Helsle".

På murene er der en masse stenhuggerfelter, det er de små firkantede fordybninger, der kan være i en kvader. Der er nogle, som har kaldt dem gådefulde, men den gamle stenhuggermester Børge Sasser Jensen fra Thisted sagde: "Dem er der nu ikke noget gådefuldt ved. Når en stenhugger stod og huggede en kvadder til hvad den nu skulle bruges til, kunne der springe et stykke af kvaderen, hvor det ikke skulle. Så huggede man en lille firkantet fordyb-

ning, og så troede folk, at det var en slags dekoration. Det er såmænd den gåde, der er ved det " - og det lyder jo ret sandsynligt.

Vi kommer om på sydsiden, hvor der sidder et skaktavlemønster i korets mur. Den er der mange gætterier om, men Broby Johansen kalder den for livsmønsteret - "Sorrige og glæde, de vandre til hobe". Nu når vi hen til de store vinduer på sydsiden. Om det var ved restaureringen i 1886 de store vinduer blev sat ind, ved jeg ikke. Ved restaureringen i 1920 blev kvaderne i vindueskarmen (jeg ved ikke, om det hedder noget andet) hugget til af brødrene Jensen, Thisted. Sanderhof og Karl Jensen. Børge Sasser Jensen var søn af Karl Jensen, og det er ham, der har fortalt mig dette.

Så kommer vi til våbenhuset, hvor der er hugget en Kristusfigur over døren. Det var det første Børge Sasser huggede, efter at han var blevet stenhuggersvend, og det var han meget stolt af. Vi havde en del år et ledigt gravsted lige syd for våbenhuset. "Det må du holde ledigt til mig," sagde han. "Jeg vil have det sådan, at jeg kan ligge og kigge op på min Kristus." Men han blev selvfølgelig begravet hos sin familie på Thisted kirkegård. Han var et meget fint og følsomt menneske. Jeg kunne godt skrive mange sider om ham, men papiret skal jo slå til.

Vi går om på vestsiden af våbenhuset. Der ligger en rugbrødsformet romansk gravsten med 2 græske kors, ét i hver ende. De er ikke så tydelige mere. Der ligger i øvrigt en mage til ved Thisted kirke. De blev lavet af træ inden man begyndte at hugge dem i sten. De blev brugt helt op til 1800-tallet. Hvor gammel den i Hillerslev er, ved jeg ikke, men jeg ved, at den blev fundet som trappesten ved ho-

veddøren i præstegården. Det var ved en renovering i provst Hildens tid, og det var sidst i tyverne, at den blev slæbt op til sin nuværende plads. Det foregik på den måde, at de fik den op på et bræt, og så spændte de en hest for brættet. Det var vognmand Niels Kragh fra Døss. Han havde jo 2 store, stærke jyske heste til sin vognmandsbrug. Det var den ene af dem, der var spændt for det omtalte bræt. Provstinden havde så ondt af hesten, at hun gik ved siden af med et rugbrød, og skar jævnlige skive af når hesten skulle hvile. Da de kom op til stedet, hvor stenen skulle ligge, var rugbrødet forsvundet. Det var godt, de ikke skulle længere. Dette er jeg blevet fortalt af de mennesker, som var med til foretagendet. Niels Kragh var for øvrigt min kones onkel. Der var to andre, der også hjalp, det var nu afdøde Martin Johansen, Hillerslev og Henrik Larsen fra Kåstrup, (de har nok arbejdet ved renoveringen af præstegården).

### Blytaget og tårntrappen

Taget på sydsiden af tårnet blev fornyet da H.C. Andersen havde Bent Bundgaards tømrerforretning. Det har været omkring 1970, måske sidst i tresserne. Det er ham, vi kan takke for den dejlige og flotte trappe ved tårnindgangen. Den var før sammensat i flere stykker af gamle kvadre. Da det nye tag skulle på, skulle også noget af tømmeret fornyes, og det var under dette arbejde, vi fik den nye trappe. Om det var mester selv eller én af svendene, kan jeg ikke huske, men der skulle hejses nogle bjælker op i tårnet. Det var ret kraftige bjælker, vel omkring 8-10 tommer - men i hvert fald tabte de en af disse bjælker. Den kom lodret ned, og enhver kan jo nok forestille sig med hvilken fart og kraft den kom ned. Gudskelov, at der ikke stod nogen lige under dens træfpunkt. Det gjorde den gamle trappe til gengæld, den gik i mange stykker. Tømrerens forsikring betalte den nye trappe.

Under restaureringen i 1972 blev kvadrene i tårnets sydside sat om, som man siger, og da blev trappen fjernet imens dette stod på, så den ikke skulle lide samme skæbne, som den gamle. Alle ved jo, hvor bred døren til tårnrummet er, og at trappen udenfor er en del bredere. Det skyldes, at vi altid går den vej ud med kisterne ved begravelse. Så kan man træde ud til siden på trappen, når man kommer uden for døren. Der er temmelig langt ned, og det vil være ret ubekvem med en kiste.

Da man under restaureringen var kommet så langt, at trappen igen skulle anbringes på sin vante plads kom jeg en morgen og så, at murerne var ved at mure nogle sten op, hvor trappen skulle være. Jeg var så fræk at spørge hvorfor - jo, for trappen skulle kortes op, så den fik samme bredde som døren. Stenhuggeren var bestilt til at korte trappen op. Da var jeg endnu engang fræk, og bad dem stille dette i bero, indtil jeg havde fået talt med byggeudvalget om dette tåbelige foretagende. Efter en hurtig snak med udvalget fik jeg bemyndigelse til at stoppe arbejdet, indtil næste byggemøde. Da Poul Hansen med medhjælper kom og så, at der ikke var sket mere i det omtalte arbejde, og murerne havde forklaret hvorfor, så kan det ellers nok være, at arkitektmed-

hjelperen kom til mig. Han ville vide, om det var mig, som graver, der skulle blande mig. Så var jeg jo nødt til at forklare og vise ham, hvor højt trinnet ville blive - og svært med en kiste imellem sig. Så snurrede han rundt på hælene, gik hen til murene og sagde, at vi er gået fra dette indtil videre. Næste gang Poul Hansen kom og tilså byggeriet, sagde han til mig med et klap på skulderen: "Du får så lov at beholde din trappe!" Jeg måtte så forklare ham, at det da ikke var mig, der skulle bære kisterne ud, men jeg var da glad for resultatet, både for brugs- og synsskyld.

Nordsiden af tårnet fik nyt tag og en hel del nyt tømmer i 1972. Det var Preben Nørhøj der var tømrer. Blytækerne var Brdr. Vestergaard fra Thyholm.

I sidste halvdel af firserne kom der nyt blytag på sydsiden af skibet, samt kor og apsis på begge sider. Så må vi håbe det kan gøre det de næste 100 år - da ses det med andre øjne. Det var også Brdr. Vestergaard, der var mestre for dette, ligesom det også er dem, der kalket kirken (indtil 2000).

Til sidst kommer vi til overliggeren ved tårnhusdøren. Den er også hugget af de to gamle brødre Jensen ved restaureringen i 1920.

Det var så omgangen på ydersiden. Pu-ha, nu går jeg ud en tur!

### Inden for murene

Vi går inden for murene, og så må I finde jer i, at det bliver en længere epistel!

Vi begynder ved den østre ende. Den rigt smykkede apsis blev i 1886 sat om, og fik øget sin murtykkelse indefter, og da blev de to små vinduer, som kan ses udefra, muret til med to små kvadre. De var nok et levn fra den katolske tid, hvor man gjorde meget ud af lyset, som kom oven ned. De sad nemlig ret højt. Det var der en meget klog dame, der fortalte mig engang. Hvem hun var, ved jeg ikke, men hun var ude og inspicere alle partier. Nå, men før restaureringen i 1920 stod den gamle barok-altertavle, der nu står i tårnrummet, i apsisen som altertavle.

### Rud Pedersen

Østvinduet var almindeligt glas, og apsisen var kalket hvid. Men i 1920 malede kirkemaler Rud Pedersen apsisen, som den ser ud i dag. Motivet er Jesu opstandelse. Det mærkelige ved den er vel, at vi ellers aldrig har hørt andet end om den tomme grav. Men der vel ingen, som kunne tænke sig, at det skulle have været malet anderledes, end det er. Rud Pedersen var for øvrigt gammel elev af kirkemaleren Joakim Skovgaard, der har malet Viborg domkirke. Hvis man har set den, kan man jo nok se lidt af en lighed. Rud Pedersen malede for øvrigt også motiver i Stagstrup kirke. Det er bare et andet motiv. Jeg mener at huske, at det var "Den store nadver", men det billede var senere - sikkert sidst i trediverne.

Vi bliver lidt ved Rud Petersen, han malede som sagt apsisen i 1920. Da jeg begyndte ved kirken 1. oktober 1949 sad den gamle Rud Petersen, som på det tidspunkt var 82 år, sammen med en yngre medhjælper og rensede maleriet.

Det var igennem årene blevet sodet lidt til, da man dengang fyrede i 2 gamle utætte kakkelovne. Det var både med tørv og pind, eller hvad man nu kunne få fat i. Det var i den første uge, jeg var ved kirken, og det varede en uge at rense maleriet. De sad og gned det i 4-dage gammelt rugbrød og derefter med en tør klud. Jeg var naiv nok til at spørge, hvorfor de brugte rugbrød. "Jo," sagde den gamle maler, "det er den syre, som er i rugbrødet, der kan rense." Jeg spurgte videre, om de da ikke kunne få den syre på en anden måde. Den gamle gut svarede: "Jo, men det er det eneste sted, vi kan få syren tør. Der må nemlig ikke komme vand på - se, nu ved du det."

Ja, jeg kunne fortælle meget om ham. Jeg havde min første begravelse i den samme uge, og da jeg var ved at arrangere kransene på gravstedet, kom den gamle maler hen og gav mig et klap på skulderen og sagde: "Unge mand, nu er der jo noget, der hedder farvesammensætning!" - og han forklarede nærmere, hvordan han mente, farverne skulle sættes sammen. Jeg har aldrig lagt krans på siden, uden jeg har tænkt på Rud Petersens ord.

Lige lidt mere, men det drejer sig egentlig om hans søn. Han havde nemlig 2 sønner, hvoraf den ene var læge og boede i Viborg. Han havde sommerhus i Klitmøller, og han og hans kone kom en dag til Hillerslev og ville selvfølgelig ind og se faderens maleri. Han fortalte, at hans far havde et motiv i mandsstørrelse, som han havde malet inden han kom til Hillerslev. Det var Hillerslev-billedet, som han havde stående ved siden af sig, da han malede, vel for at få de rigtige farver. Det omtalte billede stod nu i lægens kælder, og han var derfor interesseret i at se det originale maleri. Da jeg fortalte ham om krans-sammensætningen, løb der et par tårer på hans kind, og han sagde: "Åh, som det lignede far!" Det var for mig en sjov oplevelse.

Billedet blev senere givet til pastor Berg, og er fra hans søn Peter blevet givet tilbage til præstegården, hvor det nu hænger.

### Alterbordet

Så til alterbordet. Det er ikke en kasse eller sarkofag som de fleste altre. Det er et rigtigt bord - en stor granitplade, men mere om bordet, når jeg kommer til restaureringen.

På bordet står et forgyldt kors som alterprydelse. Det er også malet af Rud Petersen i 1920. Alterstagerne eller lysestagerne er fra omkring 1625. Det var om dem, den første reformatoriske biskop på Sjælland Peder Palladius i 1537 sagde: "Under altergangen må de to lys brænde", og det skulle jo helst være hver søndag. Det ene lys skulle brænde for Jesu Kristi legeme, det andet for hans blod. Hvad der ellers var af levende lys, var en bespottelse af Gud. Men det er jo 400 år siden dette blev sagt, så det har vel ændret sig ligeså godt som så meget andet.

Alterkalken er fra 1699 skænket af sognepræst Ole Nielsen og hustru Margrethe Olsdatter Meier. Denne gang blev der brugt fælleskalk, dvs. at alle drak af kalken. Præsten drejede den for hver, der havde drukket, indtil den havde gået en omgang, så tørrede han den med en klud.

Om han kunne se, når omgangen var kørt, eller om han brugte den samme side af kluden hver gang, det melder historien ingenting om, men vi hørte da ikke, at der var nogen døde af det. Der var nok heller ikke noget, der hed kysesyge eller andre "baktusser". Nu bruges alterbægre - deres rette navn er særkalk, og når den stedlige graver sørger for, at de bliver vasket efter brug, så er der nok ingen bakterier tilbage. Jeg mener at huske, at de første særkalke blev taget i brug i Hillerslev kirke efter at pastor Berg var kommet til Hillerslev. Årstallet ved jeg ikke nøjagtigt, men Berg kom i foråret 1933. Jeg blev konfirmeret i 1936, og da var de der i hvert fald. Dengang måtte vi ikke komme med til alters, før vi var blevet konfirmeret. Da var der konfirmand-altergang den første tirsdag efter konfirmationen. Det var for hele familien, men det er også forandret med tiden.

### Skriftemål

For at blive ved altergangen. De første mange år, jeg var ved kirken, var der altid skriftemål kl. 9,30 ved højmesse. Hvis der ikke kom nogen til skriftemål, så var der ingen altergang. Det skulle jeg altid holde øje med. Hvis der var 4, der ville til skriftemål, så skulle jeg ned og meddele det til pastor Berg. Fire var altså mindste mål, så kom Berg og holdt skriftetalen, og det stod han altid nede i gangen med. Det foregik efter de fire første vers af "Herre, hvor skal vi gå hen". Når talen var holdt, skulle man op og knæle og have håndspåleggelse. Derefter de sidste to vers af omtalte salme. De øvrige kirkegængere stod ude i tårnrummet eller våbenhuset og ventede til skriftemålet var færdigt. Jeg måtte ikke begynde sammenringningen før de var færdige, og det kneb somme tider med at blive færdige til kl. 10. Når så ringningen begyndte, væltede folk ind i kirken mere eller mindre forfrosne. Til sidst begyndte man nu også at liste ind før, selv om skriftemålet ikke var færdigt. Da det tog mere og mere til med dette, slap det da heldigvis op med skriftemålet på denne måde. Før i tiden skulle man jo melde sig hos kirkebylæreren om lørdagen, for at komme til alters om søndagen. I dag kan man vel godt spørge: hvorfor.

### Døbefonden

Så kommer vi til døbefonten. Det er en romansk font af "Thybo - typen." Dåbsfadet er sydtysk fra 1575 med lammet med sejrxfanen. På fadet er der endnu lidt tilbage af en fin gravering rundt omkring kanten af fadet. Det, der mangler, er jo nok slidt af i årenes løb pga. pudsning. Men, det ville nok have set mærkeligt ud, hvis fadet var rødt, som det jo selvsagt ville være uden pudsning. Jeg vender tilbage til fonten senere.

### Kistekrucifikset

I koret hænger et måske tidligere alterkrucifiks af messing. Det blev tidligere brugt til kiste-krucifiks og skulle ligge på kisten, indtil vedkommende skulle begraves. Hvorfor? Ja, det var måske for at holde de onde ånder væk. Hvor gammelt det er, ved jeg ikke, men det er ikke så gammelt i Hillerslev kirke. Det stammer fra et par gamle folk fra Skovsted, Mikkel Tøn og hans kone, som jeg ikke ved hvad hed.



*Døbefonden og kistekrucifikset*

Det hang over deres seng, og det var i provst Hildens tid. Hver gang han besøgte de to gamle menne-sker, bad han om det skønne krucifiks, men fik nej hver gang, indtil den gamle kone blev syg, og provsten var der på besøg, da sagde hun: "I dag tror jeg, du skal have krucifikset med, for jeg tror ikke, der bliver en næste gang, og jeg vil opleve at give dig det. Men, hvor skal det hænge?" "Det skal jeg sige dig" svarede provsten "det skal hænge ved Hillerslev døbefont. Årstallet ved jeg ikke nøjagtigt, men det har været sidst i tyverne. Det er alt sammen noget, jeg er blevet fortalt, men det er sand-færdigt, og en fin tanke fra begge sider.

Korgitteret er fra 1698. Det blev malet i 1703 med figurer og relieffer, og det stod i korbuen indtil restaureringen i 1920, da blev det flyttet ned til sin nuværende plads ved syddøren, hvor vi nu synes, at det hører til. Det var i hvert fald bart, da det blev taget ned under restaureringen i 1972-73.

### Korbuekrucifikset

Så kommer vi til det legemstore højgotiske korbuekrucifiks fra omkring 1350-1400. Der skrives, at det er en af amtets bedste og største skulpturer. Det blev i 1930 restaureret af snedkermester Poul Jensen, Thisted - far til senere snedker Ejnar Jensen, Bisgårdsgade. Han havde samtidigt bedemandsforretning, senere Holger Nielsen. På krucifikset er der skåret og malet de fire evangelister: Johannes, Markus, Matthæus og Lukas. Under restaureringen i 1972 var krucifikset nede for at blive rensat og konserveret. Jeg kan godt love for, at det var tungt.

### Præstetavle og kirkeskib

Nu kommer jeg i tanker om præsterække-tavlen, som også var nede i 1972 for at blive rensat og malet op. Det er navnene på alle præster efter reformationen, og når vi starter fra neden, er der langt mellem årstallene. Tegn på, at Hillerslev er et godt sted at være præst. Kigger vi på tallene forneden, ser det ud til, at stedet er blevet bedre og bedre!

Under loftet hænger der et af landets største og smukkeste kirkeskibe. Det er orlogsskibet Hedvig Suleima med sine 19 sejl og 80 kanoner, og det skal være fra 1750. Det havde vi også hejset ned i 1972. Det blev rensat, konserveret og sejlene blev vaskede og fik nye snore. Lidt mere om dette: Arkitekten spurgte mig, om jeg kunne tage sejlene af og vaske dem. De skulle alle nummereres - det sagde jeg



ja til, men ”du skal vide, at jeg kan ikke montere dem igen - jeg er jo ikke sømand.”

Det var fint, hvis jeg bare ville vaske og stryge dem, så kendte han en gammel sømand i Thisted, som kunne montere dem. Men, så en dag kom han tilbage ikke så lidt slukøret endda. ”Ved du hvad, den gamle sømand er rejst fra byen, hvad skal vi nu?” Vi var så heldige, at der var en ung mand i Hillerslev, der lige var kommet hjem fra Lauridsens skipperskole i Svendborg. Han vidste alt om sejlene, og jeg husker, at han fik 500 kr. - og hvem der var mest glad af de to, ved jeg ikke.

Det var anden gang, jeg var med til at hejse skibet ned. Første gang var det første år, jeg var ved kirken. Da boede der en skomager i byen, som i sine unge dage havde sejlet, og han kunne så dengang ordne sejlene. Jeg kørte skibet om til ham med hestevogn. Hans gravsted er stadigvæk på kirkegården, på nordsiden af kirken, han hed Peter Andersen. Nå, slut med at sejle.

### Kirkens varmeanlæg

Det gamle korgitter har jeg omtalt. Der stod i sydsiden et stort kalofærer til varme lige under orglet. Det var jo helt utroligt, at man havde placeret det på den plads. Det varmede lige op under orglet, som derved blev for tørt, og dermed falsk. Og det på trods af at vi havde 2 store bakker med vand til at stå oven på kalofæren, og også somme tider hældte vand på gulvet ved siden af orglet. Så det var en velgerning da vi i 1978 fik fyret om i kapelbygningen, hvorfra der så kom varm luft ind gennem en blæser. Det var også dejligt for spurvene, som kunne få deres fødder varmet - der var nemlig et stort varmetab langs rørene. Hvis der kommer lidt sne, kan vi altid se, hvor rørene ligger. Men, de kloge mænd sagde jo, at det ikke måtte være inde i kirken for, ”der kunne jo komme kulilte.” Der var ellers en ret stor kælder, hvor det gamle fyr stod, og altid havde stået, - og aldrig givet kulilte! Det vil sige, det havde stået der fra 1948 til 1978. Da afløstes de to gamle kakkelovne, som stod i nordsiden. Den øverste stod helt oppe i hjørnet ved korbuen, den anden omkring det sted, hvor den tilmurede kvindedør er. Dem fik jeg ikke æren af at fyre i, de blev skiftet ud året før jeg begyndte.

Orglet er fra 1947. Jeg kan huske, der blev samlet penge ind i sognet. Hvor mange der kom ind ved indsamlingen, ved jeg ikke, men jeg kan huske, at der var en mand, der gav 5000 kr., og det var mange penge dengang. Hvor meget orglet kostede, ved jeg ikke, men der har nok været kostet flere penge på det i årenes løb, end det kostede fra ny, takket været placeringen af fyrværket!

### De gamle altertavler

Så nåede vi tårnet. Der står den ret så store barokaltertavle fra omkring 1700 - vel mere seværdig end pæn! På sydmuren hænger en sidefløj fra en foregående altertavle fra 1475-1500. Vi kan se, at dette er højre fløj, idet de gamle hængsler er i venstre side. Der har været en midterfløj, og en venstre. Hvorfor disse hængsler? Fordi man i fastetiden lukkede fløjene, hvorfor er jeg ikke klog nok til at svare på. I

den bevarede fløj er skåret korsfæstelsen, to apostle, Maria Magdalene og sikkert Brigitta og andre. Denne gamle tavle lå inde på apsisloftet, og de tre løse figurer lå for sig selv, og de stammer jo nok fra et eller andet sted i kirken.

Jeg begyndte ved kirken oktober 1949, og det var den første vinter, hvor jeg selvfølgelig gik en tur på loftet og også ind på apsisloftet. Der lå så den omtalte tavle, og jeg gik ned til den daværende præst, Viggo Berg, og fortalte ham om min opdagelse. Han så lidt skeptisk på mig, om det nu også virkelig kunne passe, men jeg fik ham med op på loftet. Der havde han aldrig været før, og med egne øjne kunne han se, at min forklaring var rigtig. Vi blev hurtigt enige om, at vi skulle have den ned, og med kirkevæрге Peder Mikkelsens hjælp, fik vi den bakeset ned med megen møje og besvær. Med hjælp fra tømrermester Johannes Christensen fik vi tavlen hængt op på sin nuværende plads. De tre figurer på en plade ved siden af altertavlen, og sådan hang det til restaureringen 1972. Da blev det taget ned og sendt op til konservator Rosenholm i Ålborg, hvor det hele lå i konservatorkar i 3 måneder. Det var for øvrigt ham, der konserverede alt, hvad der blev konserveret, bl.a. også den store baroktavle fra 1700-tallet. Den fungerede som altertavle i kirken til 1920. Nå, men den omtalte tavle og figurerne kom hjem igen, men da var de tre figurer blevet naglet fast til tavlen - og tavlen blev naglet fast til væggen. Det var et forlangende fra Nationalmuseet, fordi den ellers var for let at løbe med for tyveknegte.

### Prædikestol og kirkebænke

Der er et par andre ting i kirken, som jeg også vil fortælle om, nemlig prædikestolen og kirkestolene - eller bænke, hvad man nu siger. Prædikestolen er fra 1645 af Jens Nielsen i Snedsted, og i 1930 restaureret af snedker Poul Jensen, Thisted. Der er en masse arkaderelieffer på den, bl.a. korsfæstelsen, opstandelsen, evangelister og apostelfigurer på hjørnerne.

Fra ældre stoleværk fra omkring 1650, er der bevaret og brugt stolegavle oppe på pulpituret ved orglet, og i panelerne ved opgangen til prædikestolen. De nuværende stole er fra restaureringen i 1910. Det står skåret i én af gavlene ved opgangen til prædikestolen - snedker J.N. Taabel, Thisted.

Hvordan stolene før var malede vides ikke, men de blev egetræsmaledede i 1920 af maler Otto Nielsen fra Skovsted. Det kan ses, at han kunne sit håndværk. Det har i hvert fald holdt godt. I 1972 fik det en gang mat-lak.

Der har før været tale om, at når der blev råd til det, skulle de males i en lysere farve, lignende pulpitur og prædikestol, men der har heldigvis aldrig været råd til det. Det kan selvfølgelig diskuteres - ”jen vil gjæ ha æ muer, en æjer æ dætter”.

### Restaureringen 1972-73

Så lidt om restaureringen i 1972-73. Kirken blev lukket den 12. august 1972, og genåbnet den 4. februar 73. Som



altid ved kirkearbejder åbnes der, før det er helt færdigt. Der manglede en hel del malerarbejde, og væggene var ikke kalkede eller malede. Det var maleren, der ordnede væggene, og det må vel siges, at have holdt godt. Det er ikke gjort siden. Enhver kunne se, at det havde været billigere at gøre det hele færdigt på én gang. Men med ekstra arbejde og genopstilling af stilladser, så lykkedes det. Som man siger: "Skidt med hvad det koster, når bare tøsen morer sig"! I hvert fald skal det blive værre, før det kan blive bedre. Bænkene blev helt dækket ned med plastik. Lysekronerne var pillet ned, og skibet med. Alt puds og mørtel var hugget ned af nordmuren. Gulvet i koret og apsis var brækket op. Døbefonten var flyttet, og alterbordet var helt skilt ad, og alterskranken var fjernet.

### Alterbordet

I den gotiske tid havde man, hvor der var en apsis, muret disse til, og lavet dem om til sakristi for præsten. For at kunne gøre dette, skulle alterbordet og skranken flyttes længere ud. Gulvet i koret var i niveau med gangen i kirken. Man havde hævet gulvet i apsis og omkring alterbordet. Gulvet lå på nogle små bukke, og for at få højden til at passe til præsten i forhold til alterbordet, havde man lagt en lys kvader imellem alterbordet og søjlen den lå på. Det egentlige fundament var under gulvet, og det havde vi aldrig set.

Hvor der er en apsis, er alterbordets plads under apsisbuen, og nu skulle det tilbage til den oprindelige plads. Hvis vi ikke kunne finde rester af den gamle mur, måtte vi ikke flytte tilbage, blev der sagt fra Nationalmuseets side. Men vi fandt tydelige rester af muren, så det var bare med at komme i gang. Det var en større operation, og det var egentlig stenhuggeren, der stod for dette. Han havde donkraft og bukke, som vi kunne lægge bordpladen på, og så kunne vi fjerne den omtalte kvader. Fundamentet blev hævet til sin nuværende højde, og derefter skulle det hele på plads igen. På søjlen er der en lavning, hvori bordet faldt på plads, så det ikke kunne glide nogen steder. Jeg fik så den skøre idé at samle nogle småpenge sammen fra håndværkerne og mig selv. Det blev til 17,85 kr., som jeg lagde i den omtalte lavning. Næste gang bordet skal skilles ad, om hundrede eller flere hundrede år, kan folkene stå og undre sig over, hvad de penge skulle bruges til.

Men først skulle den helt rigtige placering findes af hensyn til akustikken. Jeg skulle stå deroppe og klappe i hænderne, mens Poul Hansen og hans medhjælper stod nede i gangen i kirken. Jeg skulle bevæge mig langsomt til-

bage indtil de råbte "her skal det være". Jeg måtte nu tage turen flere gange, inden de blev enige om det rette sted. Før havde der ligget en træplade over bordet, fordi det hældte lidt over i sydøst hjørnet. Bordpladen var også nærmest gemt væk under blonder og en stor hvid dug. "Synd for den, for nu står den så ren og pæn af det, den er lavet af." Det var naturligvis et vældigt diskussionsemne i begyndelsen, men det er jo altid et spørgsmål om, hvilke øjne man ser det med.

### Den syvarmede

Men værre var, at man havde tilladt sig at fjerne den syvarmede lysestage fra alterbordet. Det vil sige. Den blev ikke fjernet mere, end at den altid bliver sat på bordet og tændt ved alle højtidelige lejligheder, de store højtidsdage og ved begravelser og bryllupper. Den tændte stage følges op af de 8 lys, som er over indgangsdøren til kirkerummet. Der bliver af og til spurgt, hvorfor de ikke er tændt hver søndag. Jeg vil svare som vores forrige præst, at hvis vi gjorde det, så havde vi jo ikke noget at markere højtiderne med.

### Alterskranken

Alterbordet blev flyttet 80 cm. tilbage og alterskranken selvfølgelig tilsvarende. Alterskranken er der også en lille historie om. Alle har vel set, at der i hver ende er en lille klods af samme træ som selve skranken. De fleste tror vel at det er en slags prydelse, men der er en anden forklaring om dette. Skranken blev lavet i 1920 i forbindelse med maleriet. Arkitekten på det tidspunkt hed Foged og var fra Thisted. Han havde taget mål til skranken nede ved gulvet, og glemte at væggene skrâner udad. Resultatet blev, at skranken blev for kort. Da snedker Poul Jensen fra Thisted kom med skranken efter arkitektens mål - så var den for kort. Den daværende provst Hilden og kirkeværgen var til stede. Provsten, som havde et fint overskæg, prustede så meget i det, at det stod ligeud! Så kom de to klodser, som altså dækker det manglende i skranken. Men, det var jo også galt med knæfaldet. Den gamle sko- og sadelmager Blok, som boede i byen, havde lavet det, og han kom samtidigt med snedkeren. Da det viste sig, at have samme skavank som skranken, sagde kirkeværgen: "Nu tror jeg sgu æ gaar ud!" Om provsten stadigvak prustede i skægget, ved jeg ikke, men både skrank og knæfald har da virket efter hensigten siden. Der kom dog nyt betræk på i 1972. Det første var rødt plys.



*Alterbordet  
før og efter  
restaureringen*



## Nyt flisegulv og skab

Der blev, som omtalt, lagt nyt gulv (det nuværende). Det har en svag glidende stigning op mod alterbordet. Derfor den lille kant fra gangen i kirken. I koret blev der også grupperet lidt om. Der var ikke noget skab til de daglige rekvisitter til altergangen. Der var i sydsiden i hjørnet op mod korbuen en gammel servante, hvor alterbægre og vaskefad kunne være. Desuden var der en stang med plysforhæng hvor alterkjole og messehagel kunne hænge bag. Det skulle somme tider have en ordentlig gang naftalin, fordi møllene vældig godt kunne lide rødt plys - så der var af og til en vældig "aroma". Men, så fik vi det nuværende skab - dog ak og ve, der var ikke plads til vaskefadet. Det kunne ikke undværes, mente Berg, for han skulle have rene hænder, når han skulle dele brødet ud. Det varede noget inden vi fik ham overbevist om, at en vådserviet også kunne give rene fingre. Det blev på den betingelse, at jeg skulle lukke dem op, så de var nemme at få fat i. Den handel fik vi på plads, og det gik fint med de rene fingre.

## Døbefonden

Døbefonden havde stået lidt længere omme ved nordsiden, og lidt gemt bag korbuen. Den kom om på sin nuværende plads, hvor den jo, som alle ved, kan ses nede fra kirken. Den blev også hævet, da det meste af fundamentet havde været gemt under gulvet. Den blev nok lidt rigelig høj - det kneb for en dame med korte ben at nå, når barnet skulle holdes ind over dåbsfadet. Det gjorde det ikke bedre, at der over på fonten lå en ring, eller krans. Den var lavet af den samme sort træ som kanten på alterskranken, maghoni. Den skulle alt skinne, men jeg slog et slag for at få den fjernet nu vi var i gang med at forandre, men vandt ikke gehør på dette tidspunkt. Heldigvis lykkedes det senere at få dette "Wc-bræt" fjernet. Vor gode smedemester Gregersen lavede et rustfrit fad, som står på fire ben ned i selve fonten. Herpå står dåbsfadet, og vi kan se selve fonten indeni. Det var efter min mening den bedste julegave det år.

Før i tiden blev barnet ved dåben dypet ned i fonten med hele kroppen, men det var jo så sommetider, at barnet fik vand i lungerne, eller lungebetændelse. Siden 1575 har der i Hillerslev været et dåbsfad, og så må børnene nøjes med de tre sjatter vand over hovedet. Hvor mange børn, der efter dåben fik lungebetændelse i Hillerslev melder historien intet om.

## Det gamle kirkegulv

Vinduet, som sidder i nordsiden skal være det oprindelige, uden forandring. Vi dykker ned til gulvet, og ved den sydlige korbueskranke er der en lille lem i gulvet. Hvis vi åbner den, ser vi 80 cm. nede det gamle kirkegulv, som bestod af pik-sten. Det var vores dygtige arkitekt Poul Hansen, der fandt ud af, at når der på ydersiden var en skrånket-sokkel, så måtte der også være det på indersiden. Derfor blev der gravet ned ved den sydlige søjle under buen. Man fandt så det gamle gulv. Man kan så spørge, hvorfor gulvet er blevet hævet. Det har formodentlig været fordi

en del er begravet i kirken. Vi fandt blandt andet knogle-rester oppe under alteret, da vi flyttede bordet.

Der skrives, at en kirkeværg, som boede i Kanstrup (nok før det blev delt) Søfren Jensen og hans kone, skulle være begravet deroppe. Vi var alle enige om, at det nok var Søfren Jensen, vi hilste på. Der har ved flere lejligheder været fundet rester andre steder i kirken. Blandt andet fandt man i 1910 to gravkamre, som blev dækket til igen. Det var måske i forbindelse med installeringen af nye stole. Da der i 1948 blev gravet ud til fyrekælder i sydvest-hjørnet af kirken, blev der også fundet rester. Det har tilsyneladende været ret almindeligt en overgang med begravelser i kirken. Måske har det også haft noget med rang at gøre. Godt, at det har fået ende, ellers havde vi vel i dag siddet helt oppe under loftet. For mig faldt noget i hvert fald på plads. Jeg havde altid syntes, at det var mærkeligt med en så stor og flot korbue, og så to så korte portaler eller søjler. Det stod ikke rigtig i forhold til hinanden, men når vi så kommer 80 cm. ned til det gamle gulv, så passer pengene bedre! Det har måske også lidt med akustikken at gøre, at gulvet er hævet.

## Lysekroner

Lysekronerne. Den øverste, som er den mindste, er fra 1907, men hvor den kommer fra, ved jeg ikke. Den nederste er fra 1909, og skænket af kvinder i sognet, "ingen navne"

## Kirkemurene

Jeg vil lige nævne murene. Under restaureringen var al mørtel hugget af helt ind til kernen på nordvæggen og over korbuen. At murerne kunne få den pudset lige så ujævn, så den så præcis så gammel ud som før, det synes jeg var meget flot. Sydmuren havde været lige så flot før man i 1886 fik de store vinduer og samtidigt lavede den gamle flotte væg så glat, som den nu står. Det ville have kostet 6000 kr. mere under restaureringen at lave den tilbage i sin gamle stil, og dermed være mage til nordvæggen. Det mødte modstand hos enkelte, og blev droppet - synd!

De to nordvinduer i skibet er også de oprindelige, og kvindedøren er for længst tilmuret. Kvindesiden kaldes også spindesiden.

## Skt. Peder

Jeg har helt glemt vor gode ven Skt. Peder. Det er ham, der sidder på korbue-søjlen, og det er ham, kirken er viet til. Da Hillerslev kirke var under Vestervig Kloster blev den ikke benævnt som Hillerslev kirke, men som Skt. Peder kirke.

## Tårnet og kirkeklokkerne

Der er ikke meget at sige om tårnet. Det er 25 m. højt, og inddelt i tre lofter. Der er adgang fra kirken ad en vindeltrappe. Der er 4 glamhuller, hvor der hænger klokker i de 2. Den store klokke blev omstødt i 1641. Der havde allerede i 1630 gået bud fra bønderne til kongen: "Vores klokke er sprukket, så den ikke kan høres over sognet, hverken når



*Den snoede tårntrappe*

den skal ringe Fredens klokke eller til andre tider.” Der skulle tilsyneladende gå 11 år, inden denne klage blev hørt. I 1641 var det klokkestøber Claus Ælevarius der støbte. Hans forbogstaver er graveret på klokken sammen med inskriptionen (på latin) “Himmel og jord skal forgå, Herrens ord bliver i evighed”.

Støbningen foregik på stedet, og der fortælles, at under støbningen kom kirkeværge Sølven Jensens

kone forbi. Hun smed et lispund sølvdalere i legeringen til klokken - og derfor har den den fine klang. Et lispund svarer til omkring 8 kg.

Den nuværende klokkekonsulent ved kirkeministeriet Gammeltoft Hansen har engang fortalt mig, at der kun er en klokke i Danmark, der har lige så fin en klang som vores. Den hænger i en kirke på Als. Jeg fortalte ham selvfølgelig grunden til vores klokkes fine klang, nemlig sølvdalere, så lo han, og sagde: “Ved du hvad, lille mand. Denne legering skal bestå af 90% ren malm, og så må du for resten selv bestemme, hvad du ellers vil blande deri. Enten det er sølvdalere eller noget andet.” I Hillerslev er det selvfølgelig sølvdalere. Så fik jeg et klap på skulderen.

Den store klokke vejede efter omstøbningen 2½ skipund og 3 lispund.

Den lille klokke fra 1783 er støbt af klokkestøber D.G. Herbst, og på den står der: “Mig gjorde D.G.Herbst år 1783. Gud alene æren.” Den store klokke er i tværmål 83 cm., den lille 48 cm.

I de fleste kirker hænger klokkerne inde midt i tårnet i et stokværk. Det skulle give den bedste klang ud over sognet. Om bare jeg havde vidst det halve af, hvad Gammeltoft Hansen ved om kirkeklokker og brugen af dem! Grunden til at Hillerslevs store klokke hænger ude i muren i øst er, at kirkens bygherre, som boede nede på Hillerslevhus, bedre kunne høre dens klang. Hvis der blot havde været en Gammeltoft Hansen til at råde ham!! Nu bliver det ikke let at få den flyttet. For det første vil det være en bekostelig affære, og dernæst meget vanskeligt at få lov til af de høje myndigheder. Det har dog også kunnet høres de sidste 800 år, så kan det vel også fortsætte.

### **Gammeltoft Hansen**

Ja, vi er heldige med vores nuværende klokkekonsulent, for så længe vi har ham, bliver der ikke stillet automatisk ringe-anlæg op, det har han sagt. Vi har to gange været så heldige at få fat i ham i vores graverforening til at fortælle om klokker og deres brug. Første gang vi havde ham, var han konsulent ved klokkestøberiet Tubalka i Vejle hos Boas Nielsen, søn af den gamle smed August Nielsen

fra Salling. Han startede støberiet efter at han engang skulle reparere en kirkeklokke på Salling, og da blev så grebet af det, at han startede et støberi på Salling. Senere flyttede de til Vejle, og kaldte firmaet Tubalka. Det er overtaget af sønnen, som egentlig var ingeniør. Jeg var engang i mine første år som graver så heldig at høre et foredrag af August Nielsen. Han fortalte om, hvor vanskeligt og kompliceret det er at reparere en revnet klokke. Det vanskelige består jo i at finde den samme legering, som klokken er støbt i. Derfor blev vi alvorligt orienteret om, hvor vigtigt det er at holde øje med, om slag-bolten rammer midt i “slagningen”. Det er den tykke ring, der er forneden på klokken. Hvis ikke den gør det, kan det give en revne i klokken. Slagbolten hænger i et stykke læder øverst i klokken, og det kan jo med årene enten slides eller på anden måde give sig. Det koster et flercifret beløb at få det repareret, så - det er vigtigt at holde et vågent øje med dette. Det var lidt af det, som jeg kan huske med hensyn til klokker.

### **Hvem ringer klokkerne for?**

Fra gammel tid betragtes det vel som en hedensk skik. De klagende bølger af lyd stiger og forsvinder i luften og driver de onde ånder væk. Sådan har de fra gammel tid bannet vejen for sjælen fra en afdød. Omkring 1600-tallet sagde kongen: “Det må være katolicisme!” og det blev forbudt med ringning for de døde. Rundt om i landet blev man imidlertid ved med den gamle sjælerringning ved dødsfald, og så blev det igen gjort lovligt sidst i 1600-tallet. Begrundelsen var den, at alle sognets beboere på den måde fik meddelelse om, at én i sognet var død, det er det man kalder sjælerringning. Det bruges vistnok et enkelt sted endnu på den anden side af Thisted. Hvis der i det forløbne døgn er sket et dødsfald i sognet, så ringes der med klokken fra 12 - 12,30, Så ved alle, at der er sket et dødsfald. Der er også enkelte steder, hvor man ringer, når en grav er kastet færdig. Hvad det kaldes, ved jeg ikke. Måske var det igen de onde onder, der “skulle have en tur”.

Ringning til begravelser må vel nærmest betragtes som en æres- og minderingning.

Tiderne har ændret sig, siden jeg begyndte ved kirken. Da foregik de fleste begravelser fra hjemmet, og da skulle vi begynde ringningen, når vi kunne se følget. Fra kirketårnet kunne vi se langt, så armene kunne gode blive lidt slappe ved det sidste stykke vej. Det kunne kaldes for æresringning.

I dag, hvor kisten i de fleste tilfælde stilles i kirken om formiddagen, og derfor står der, når følget kommer, er denne ringning begrænset til et kvarters tid før den kirkelige handling finder sted. Når så kisten føres ud til graven, ringes der igen, og det kunne vi kalde en minderingning.

Jeg må også lige nævne kongebegravelser, som jo er noget for sig selv. Da Christian den 9. døde i 1648 skulle alle landets kirkeklokker ringe på visse tidspunkter det meste af et år. Det er blevet afkortet med årene. Ved Christian den 10.'s død hjalp jeg den gamle graver med at ringe. Da skulle der ringes en time hver halve dag, fra den dag, han



døde, og til begravelsesdagen. Da Frederik den 9. døde ønskede dronning Margrethe, at alle landets klokker skulle ringe fra følget drog fra Holmens kirke og til de var kommet til Roskilde domkirke. Så vidt jeg husker, var det fra 11.30 til 12.30. Det var en væsentlig afkorting.

Det mere festlige! Kimning til bryllup og højtider. Vi kan ikke kalde det for ringning, men måske en slags festkimning, afhængig af, hvilken melodi graveren er heldig at få tryllet frem, og om klokken er rigtig stemt! Vi har kimning på helligdage mellem påske og pinse. Det er en gammel skik, som man har afskaffet de fleste steder, enten det nu er graveren eller menighedsrådet, eller måske begge parter. Spørges der nu, hvad denne kimning betyder, så må svaret vel være, at det er opstandelsens glæde, der kimes for. Det kunne kaldes en æres- og sejrskimning.

Endelig ringning til gudstjenester. Alle ved vel, at den starter på timen før gudstjenestens begyndelse. Den betyder i dag, som den altid har gjort "en kalden til gudstjeneste" og er der onde ånder, så flyver de nok også væk i dag! Vi kan nok sige, at klokken kalden blev hørt bedre for år tilbage, om end den kalder lige så højt, som den altid har gjort. Det er de øren, der høres med, der har ændret sig.

Der ringes første gang på timen før gudstjenesten, dernæst en halv time før, og så endelig sammenringning på klokkeslettet ved gudstjenestens begyndelse. Den starter ved første slag i sammenringningen, er jeg blevet fortalt. Der sluttes med bedeslag. Enhver ringning skal altid slutte med bedeslag. Fra gammel tid var det sådan, at man slog 3 slag efter første ringning, 6 slag ved anden gang, og ved sammenringningen 9 slag. Da vi i Hillerslev har 2 klokker, slår man i alt 9 slag med hver klokke - skiftevis stor og lille klokke. Bedeslagene er desværre mange steder blevet sløj-fet. Tidligere havde netop de to hold bedeslag noget med tidsberegningen at gøre. Da gik man jo ikke rundt med ur, hverken på armen eller i vestelommen. Man kunne høre på bedeslagene, hvor lang tid, der var til gudstjenestens begyndelse. I dag har man en del steder indført at ringe første gang en halv time før, og anden gang et kvarter. Så har bedeslagene nok ikke så meget at sige med hensyn til tidsberegningen - så skal man i hvert fald ikke bo ret langt fra kirken. Spørger man, hvorfor denne afkorting i tiden, så er svaret helt sikkert "det er meget lettere". Men, hvem har sagt, at det skulle være let! Lad os dog holde fast ved traditionerne, ellers ender det vel med en skønne dag, at der er unødvendigt at ringe til gudstjeneste.

Men hvad betyder bedeslagene? Der er nok flere udlægninger, og jeg kender ikke dem alle. Der har været sagt, at der ringes for treenigheden. Jeg betragter det mere som en ringning "i fred". Mon der er nogen, der kan sige sig fri for en vis højtidelig stemning, når bedeslagene ringer fred, enten det så er for dagen eller natten, eller gudstjenesten. Eller når de lyder over en kiste, der sænkes i graven. Han, der slår dem, kan i hvert fald ikke. Den tid er dog forbi, hvor man blottede hovedet, når bedeslagene lød, selv om man stod ude i marken. Der var endda nogle, som gjorde det under hele ringningen.

Hvad angår morgen- og aftenringningen kaldes det i

vore dage "at ringe solen op og ned". Solen kan nu let komme noget bagefter nu til dags, da der nogle steder bliver ringet kl. 16,00, andre steder kl. 17,00. Det er ikke let at være sol! Nej, de to ringninger stammer helt tilbage fra klostrenes tid. Da kaldte man det ringning til bøn, morgen og aften. Gad vide, om de også havde haft tid til dette midt på eftermiddagen i klostrene.

Da det nu er klokken der ringes med, så skal den også betænkes.

Der er en del steder med automatisk ringning. Det er jo så let bare at stille uret og trykke på en knap. "Der spares penge", er der en del menighedsråd, der tror. For det første er håndringning mere skånsom mod klokken, og giver en skønnere klang. Der er mere føling med klokken i det hele taget, og så må det også godt kunne høres, at der er et menneske, der står og "klokker" i det!

Til sidst Gammeltoft Hansens spørgsmål: Hvilken graver kommer dagligt op og ser på klokken, hvis han bare kan trykke på en knap i bunden af tårnet? - Godt spørgsmål!

## Kapellet

Kapellet blev bygget i 1943 efter en ihærdig indsats fra pastor Berg. Selve kappelrummet blev frisket lidt op, da vi i 1978 fik fyret flyttet om i bygningens nordside. Da blev væggen imellem fyrrummet og kapellet isoleret med en tyk isolationssten, af hensyn til temperaturen i kapellet. Det var de to brødre, murermestrene Anton Jensen, Hillerslev og Andres Jensen, Brund, der byggede kapellet. Jeg ved ikke, hvem der har lavet dørene, men beslagene og hængslerne kender jeg ophavsmanden til. Det er smed Bojsen, Brund. Han var bror til de to murermestre. Jeg havde været ved kirken i mange år, da Bojsen en dag var på kirkegården. Han kom hen og tog mig i armen, og trak mig med om til kapellet. Samtidigt med, at han pegede på beslagene spurgte han: "Ved du, hvem der har lavet de beslag?" Jeg måtte bekende, at det vidste jeg ikke. Så stod han og smågyngede i knæene og grinede skælmsk - "de haar æ, og hvis der er nogen, som spørger dig, hvem der har lavet dette, så kan du bare sige: de haar æ sme i Brund, så nu ved do det."

Korset, Hylden og lystestagerne i kapellet har tømrer og snedkermester Oswald Rotbøll, Skovsted lavet. Jeg kan ikke huske årstallet, men det var naturligvis i samråd med arkitekt Poul Hansen. Det var også Rotbøll, som lavede skabet oppe i koret.

## Peder Palladius

Jeg vil slutte med nogle få linjer fra Peder Palladius, som han skrev for over 400 år siden: "Inde i kirken er der især 3 ting, I må være omhyggelige med, og det er døbefonten, prædikestolen og alteret. Var de tre ting der ikke, så var der ingen brug for jer og disse mure, som danner dette rum." Når han nævner døbefonten først er det vel fordi, den dengang stod nederst i kirken. Om prædikestolen sagde han, at det var meget vigtigt at den var anbragt i sydsiden, højere end de andre stole. Det

skulle også helst være i nærheden af et vindue, så præsten havde let ved at se, ikke mindst, når alderen gjorde sig gældende. Fra prædikestolen kunne han med den ene arm pege på fonten, og med den anden på alteret. Det var hans syn på dette.

## Præstegården

Jeg vil også fortælle lidt om præstegården. Det er begrænset, hvor meget jeg ved om den. Men, efter sigende skal avlsbygningerne have ligget op mod kirkegårdsdiget vest for indgangen til kirkegården. Det har nu afdøde Anders Overgaard fortalt mig. Årstallet for udflytningen på marken, er lidt i det uvisse, men man mener sidst i 1800-tallet, omkring 1870-1880. Det var vel deromkring man begyndte at matrikulere. Hvor lang tid der var forpagtning på efter flytningen, er jeg ikke klar over, men den sidste forpagter var Kristian Skaarup, far til Niels og Holger Skaarup. Gården blev i 1915 solgt til Laurits Sixhøj, som kom fra Brund. Det var på dette tidspunkt en ret stor gård. Jeg mener, den var på 125-130 td. sæde, plus en hel del eng. Muligvis har det været materialer fra de gamle bygninger, der har været flytte ud.



Hillerslev præstegård o. 1900

I 1920 byggede Laurits Sixhøj det dengang meget anseelige stuehus, og senere udhusene. Det kunne tyde på, at det var de gamle bygninger, der var flyttet ud. Sixhøjs gård hedder "Præstegård", og ejes nu af Laurits Sixhøjs barnebarn Svend Sixhøj.

Det gamle stuehus til præstegården lå på trekanten ved Skovstedvej og Valmuevej, hvor der nu er sået græs. Afdelingen med de store træer ved den nuværende præstegård, er den gamle præstegårdshave. Der var i midten et anlæg med en forhøjning op mod den nuværende have. Det var tilsået med græs, og der har både Hilden Petersen og pastor Berg stået og holdt tale, når der var ungdomsmøder i præstegården. Møderne blev senere flyttet op på den nuværende plæne - det er selvfølgelig sommermøder, der er tale om. Det var dengang, der var unge mennesker på landet. Der kunne godt være 60-70 stykker ved disse møder.

Det var ikke hverken "Kaal- eller pi-møder", det var blandede publikum. Det kunne muligvis dengang være et trækplaster for et godt fremmøde - da var alt jo mere tys-tys.

Det nuværende stuehus er nok flyttet op på sin nuværende plads sammen med avlsbygningerne. Jeg ved ikke det nøjagtige årstal, men jeg ved, at det nuværende stuehus brændte i 1886. Da gik provst Bøgild som gammel mand alene i præstegården med en mere eller mindre senil datter. Stuehuset blev genopbygget på brandtomten, hvilket arkitekt Poul Hansen senere har bekræftet. Det kan ses af den måde, som den nuværende kælder er indrettet på.

Da provst Hilden kom til Hillerslev i 1899, var der ingen have ved det nuværende stuehus. Der var sået korn helt op til vinduerne - hvilket jeg har et billede af. Det er altså provst Hilden, der har stået fadder til den nuværende have og visse genstande i den. Eksempelvis den nu restaurerede sommerpavillon. Den købte Hilden af lærer Pedersen, Kjeldstrup skole.

Den gamle døbefont, som givet stammer fra den nedrevne kirke i Tvorup, står i haven. Hilden Petersen fik øje på den, da den stod som vandtrug i et engskifte ude på Ballerum. Han var så heldig, at kunne købe fonten af ejermanden. Hvordan den var havnet der, melder historien ingenting om. Nu står den, som den altid har gjort "velbevaret". Der har tidligere været købere til den. I pastor Bergs tid kom engang et par unge mennesker, der påstod, at de havde fundamentet til døbefonten hjemme i deres have, og de ville derfor gerne købe selve fonten. Men, da pastor Berg hellere ville købe fundamentet, end han ville sælge fonten, blev der heldigvis ikke noget ud af den handel. Der blev dengang sagt, at det var et par sønner fra Store Djærnes.

Der står også en gammel vievands-sten i haven, som formodentlig stammer fra kirken. Runddelen omme i gården, er omkranset af mere eller mindre store kampesten. I en af dem sidder der en jernring. Når nogen af og til har spurgt, hvad den er til, og vi så svarer: "æ bindsten," så bliver der sagt "Hvabehar?" et par gange eller tre. Det var dengang man red på hest. Hvis man så havde ærinde i præstegården, så kunne man binde sin hest ved denne sten. Det har forekommet, at nogle af dem, der har spurgt, aldrig har set en hest - men når man ved det, kan man også bedre forstå det.

## Præstegårds-engen

Med hensyn til de engarealer, som fulgte med den udflyttede præstegård, har jeg glemt at omtale, at der er et areal på 8-10 tdr. sæde ude i Kilseng. Det er det engareal, som ligger på venstre side af vejen ud til Dalgaard, med andre ord nordøst for Dalgaard. Det ejes nu af Niels Kristian Hove Pedersen. På dette areal findes der i det nordøstlige hjørne af det, som hører til præstegården en nu udtørret helligkilde. Den ligger i enden af en grøft, som går langs nordsiden af engarealet. Jeg var for 10-12 år siden ude ved den. Jeg havde nemlig fået et brev fra en mand i København, som var ved at kortlægge alle helligkilder i Danmark. I brevet var der en kortskitse over Kilseng, og han bad mig om at mærke kilden ind på denne skitse. For at

være helt sikker, gik jeg derud, men den er som sagt udtørret. "Der har muligvis været suget for megen helbredelse ud af den!" Om det er på grund af denne kilde, at engen har hørt ind under præstegården eller kirken, det melder historien ingenting om, men vi har jo da før hørt om helligkilder, der lå i nærheden af en kirke. På en eller anden måde, har de nok haft forbindelse med kirkerne

Nu håber jeg, at I, mine læsere, forstår lidt af det, jeg har skrevet. Jeg har jo været graver, og ikke skribent.

## Livet omkring kirken

Når dette er sagt, hvad så med livet omkring kirken. Der er en salme, som begynder "Kirken den er et gammelt hus", og Hillerslev er jo, som før omtalt, efter det skrevne fra 1214, så man kan vel godt sige, at den er et gammelt hus. Det kunne være skønt, hvis dens mure kunne tale og fortælle, hvad der har været sagt indenfor dem igennem årene. Det er vel det samme som altid, men vi vil i dag gerne have det til at klinge efter vore egne øren. Kirkeklokken kalder vel i dag på gammel og på ung, som den altid har gjort. Men det kan jo være, at det kniber med hørelsen, eller at vi hører på en anden måde. Tiden er blevet en anden, vi vil nok hellere have murerne til at indrette sig efter os i stedet for omvendt.

Der skrives visse steder om tomme kirker. Mens jeg har været graver ved Hillerslev kirke fra årene 1949-1990 har jeg aldrig oplevet en tom kirke. Kirkegangen er nok ikke så stor nu, som den var tidligere. Da var gudstjenesten et slags samlingspunkt, eller samvær både for gammel og for ung. En ung kunne måske få et glimt af én, man gerne ville se. Derved slog man to fluer med et smæk, og det kan man ikke kalde en dårlig vane. Ordet i kirken må have været det samme ud fra de forskellige præsters udlægning, og det afhæng vel førhen som nu af hvilke ører, man vender til. Når alt kommer til alt, er livet omkring kirken og respekten for kirken måske lidt på en anden måde, men jeg tror ikke, at der er ret mange, der kan undvære kirken, når det kommer til stykket, eller når mennesker kommer lidt i klemme i livets forhold. De unge mennesker kommer jo også med deres små børn til dåben og konfirmation, og de kommer der også ved særlige højtider blandt andet juleaften, hvor kirken er fyldt af både ung og gammel. Den aften kommer der nok mere end selve julestemningen til de fleste. De unge vil måske have en mere naturlig forklaring end vi ældre er vant til. Jeg ved ikke, om det er det rigtige udtryk at bruge, at vi måske er lidt mere naive, men når dette er sagt, er det vel troen det kommer an på. Måske er Luthers lille Katekismus og dermed kristendomsundervisningen kommet rigeligt i baggrunden.

Tiden er jo stadigvæk en anden, førhen var man jo nok mere sammen i det daglige. Da var lørdag og søndag ikke så optaget som nu, med hensyn til børn og det huslige, som skal indhentes fra ugen, der gik. Fra helt gammel tid var der jo også flere forskellige offentlige nyheder, der blev bekendtgjort fra prædikestolen. Der var noget, der hed kirkestævne. Der siges, at det foregik på Mønsterpladsen, som

man kalder det grønne område øst for kirkegården. Der blev fortalt eller offentliggjort forskellige ting og sager af den stedlige præst, så hvis man ville følge med i, hvad der foregik, så var det jo bare at møde op. Dette har nok pustet lidt til kirkegangen, men det er jo mange år siden.

## Præster på kirkegården

Vi er så heldige, at vi har fire af de tidligere præster på Hillerslev kirkegård. Det kunne jo tyde på, at Hillerslev har været et godt sted at være. Selvom jeg er ved at komme op i årene, har jeg jo ikke kendt dem alle fire.

## Pastor Prytz

For at begynde med den ældste pastor Prytz: Han var præst i Hillerslev fra 1856-1877. Han og hustruens gravsted er blevet bevaret på den måde, at deres gravsted står med ryggen ind imod kirken. De stod førhen længere ude på kirkegården med ryggen mod vest, og der var et gammelt jerngitter omkring, som var ved at være rustet op. Vi havde tit diskussion om, hvad vi skulle gøre ved dette. Men vi var da så heldige, at der en dag kom en dame ind på kirkegården og gerne ville se det gamle gravsted. Hun var veninde med et barnebarn af pastor Prytz. Barnebarnet hed fru Sadolin og havde for øvrigt med firmaet Sadolin-maling at gøre. Hun havde indtil da betalt for renholdelse af gravstedet. Jeg foreslog veninden, at vi fjernede det gamle gitter og vendte gravstenene som de nu står. Dermed var der jo ingen særskilt vedligeholdelse, idet de står på kirkens grund. Jeg ridsede lige en lille tegning over mit forslag, som damen fik med til fru Sadolin. Cirka en 14 dage derefter fik jeg brev fra fru Sadolin, at hun gerne ville godtage mit forslag. Jeg ordnede det så ret hurtigt, men med et lille uheld. Jeg skulle jo have fjernet gitteret, før jeg kunne flytte stenene, da den ene af stenene væltede og et meget gammelt



*Prytz's gravsted ved kirkens skib*

og sjældent hvidt kors, som hver af stenene havde, brækkede. Jeg håbede, at jeg kunne finde et magen til på stenhuggeriet, men det kunne jeg ikke. Nu var gode råd dyre, men jeg fandt to andre, som var ens. Så slog jeg sammen med stenhuggeren korset af den anden sten, og vi satte de to ens kors på. Det var ærgerligt, for de var ikke så sjældne, som de originale. Nu kan jeg se, at de to, som vi satte på, er forsvundet. Skammeligt nok.

Nok om dette, stenene står, hvor jeg satte dem. Der gik vel et års tid, så kom der en dag en ældre herre ind på kirkegården og præsenterede sig som civilingeniør Prytz fra København og som barnebarn af pastor Prytz. Med andre ord en fætter til fru Sadolin. Han tog nogle billeder af



stenene, hvor de stod. Disse billeder skulle han have med hjem til fru Sadolin. Han var for øvrigt meget glad og taknemmelig for, at det var ordnet på denne måde, og det må fru Sadolin jo også have været. Hun har kun set dem på disse billeder, og jeg har aldrig talt med hende, men en 14 dages tid efter civilingeniøren havde været her, kom der et brev fra hende med tak for det omtalte. I brevet var der 200 kroner til mig - og til foret, og det var mange penge dengang.

### Pastor Bøgild

Så kommer vi til pastor Bøgild født 1821 død 1900. Han kom som præst til Hillerslev i 1877. Hvor han kom fra, ved jeg ikke, ej heller årstallet hvor han blev provst. Han tog sin afsked i 1899, måske lidt før, det er jeg ikke helt klar over. Hilden Petersen kom til Hillerslev i 1899. Bøgild døde i 1900



*Bøgilds gravsted*

og ligger også begravet på Hillerslev kirkegård. Hvornår han blev enkemand, ved jeg heller ikke, men efter sigende levede han som gammel mand i præstegården med en ugift datter. Det har været i hans tid, at stuehuset brændte, efter sigende året 1886. Det blev så bygget op på brandtomten af det gamle stuehus. Det kan blandt andet ses med indretningen af

kælderen, efter udsagn fra arkitekt Poul Hansen, Thisted. Han var i en menneskealder med ved de forskellige provstesyn, og han var nok, uden min særlige forstand på arkitektur, en meget dygtig arkitekt. Jeg ved, at han blev kaldt til Roskilde, da spiret var brændt. Tilbage til Bøgild: Han havde en søn, som havde et landbrug på Nørreallé i Thisted. Så vidt jeg ved, havde han giftet sig til en søn, som senere blev præst et sted i Vendsyssel. Han døde som ugift, og blev begravet på Thisted kirkegård ved siden af sine forældre. Bøgild fik selv en søn (halvbror til den førnævnte), han blev opkaldt efter sin farfar den gamle provst Bøgild, han blev kaldt Daniel. Daniel overtog ejendommen på Nørreallé efter sin far og drev den i mange år indtil byen overtog den til senere nybyggeri. Vi var nogenlunde jævnaldrende. Men han, der var ældst, døde ugift, så der er nok kun fætre og kusiner tilbage af den familie. Jeg kender for øvrigt en del af dem. Det var denne Daniel, som i de 40 år jeg var ved Hillerslev kirke, altid har passet sin farfars gravsted, ret troligt endda. Gravstedet kan heldigvis bevares, da der er plads til flere gamle gravsten, så to fluer med et smæk. Jeg har for øvrigt fået en del gamle billeder af kirke og præstegård, som jeg på et tidspunkt vil lade ende, hvor de begynder.

### Provst Hilden Petersen

Vi starter i 1899 med provst Hilden Petersen. Han kom fra Helligsø i Sydthy, hvor han havde været præst, hvor længe ved jeg ikke. Men selvom en mand er præst, er han jo ikke lovet at være fri for en hård skæbne. Dette fik Hilden Petersen i hvert fald at føle. Han måtte efterlade sin første kone i Helligsø. Hun døde i en barselsaffære. Hun var præstedatter fra Bedsted og hed Addemine Lodovika.



*Hilden Pedersens gravsted*

Hilden Petersen kom jo som før omtalt til Hillerslev i 1899, og allerede i 1901 mistede han sin anden kone, efter sigende også i barselsaffære. Hun hed Margrethe og var født i Svanevær i Marsdal året 1875 og var således kun 26 år, da hun døde. Det var så anden gang Hilden Petersen stod alene med to små drenge, en søn fra hver af de to mistede koner. Han havde efter sigende en god ven, der var præst i Stagstrup, og som havde en dygtig pige i huset, som han syntes, at Hilden skulle låne indtil videre. Vi kan godt sige indtil videre, for hun blev den tredje præstekone og opnåede at blive provstinde. Hun var også født i 1875, men hun fik jo så lov til at leve indtil 1951. Jeg har for øvrigt selv begravet hende. De to fik også en søn sammen, så det må vel siges at være en rigdom i sig selv, at have en søn med hver kone. Og vi kan vel også nok sige, at han fortjente det.

Trods sin skæbne fik han 33 år som sognepræst. Hvor mange år han var provst, ved jeg ikke. Det var efter skrivenede 33 gode år. Han var jo, som før omtalt, født i 1862, og på hans 100 års dag blev et af hans børnebørn døbt i Hillerslev kirke. Det skete for øvrigt en søgnedag, en tirsdag, og pigen blev også konfirmeret i Hillerslev kirke på grund af Thisted kirkes restaurering. Da Hillerslev kirke var den største i provstiet, blev Thistedes konfirmerationer henlagt til Hillerslev. Et sjovt tilfælde for den omtalte pige, hvis mor var Inger Hilden.

Hilden Petersens gravsted ligger ved siden af provst Bøgild i kirkegårdens sydvestlige hjørne, hvor alle de bevaringsværdige gravminder kan blive stående. Vi kan vel kalde det et historisk klenodie og for deres pårørende et kært minde. Hildens gravsted er ret stort, det indeholder jo for det første hans eget gravsted og hans anden kone Margrethe, hans tredje kone Andrea, hans forældre Daniels Petersen og hustru Hanne Louise født Børresen. Efter sigende skulle de have boet sammen med ham i præstegården, og det lyder ret sandsynligt, når de ligger i samme gravsted. Efter provst Hildens ældste søn (ingeniør, Morsø Jernstøberi) Oluf Hildens død, satte hans enke et monument med plads til flere navne, her står deres to navne nu, og der er plads til flere familiemedlemmer, der eventuelt



kunne ønske det. Nu er en tilknytning til en bestemt ting vel nok mere nær, når man har oplevet det, frem for noget, man er blevet fortalt om. Ellers kan man vel sige, at det går over i et kært historisk minde.

### Hilden Petersen afsked

Jeg sidder med forsiden af Thisted Amtsavis fra fredag d. 11. november 1932, hvor afskedsfesten for provsteparret, som foregik i Hotel Aalborgs store sal med 300 deltagere, omtales. Afdøde lærer Gellert fra Skovsted holdt velkomsttale, provsten holdt en lang afskedstale, og hans ældste søn Oluf Hilden holdt en smuk tale, plus en hel del flere.

En mand ved navn Per Sunesen, som havde været i menighedsrådet i Kåstrup i flere år, talte. Han var en af de tre mænd, som havde været med i Helligsø kirke for at høre den unge præst prædike. De andre to var døde, hvem det var, ved jeg ikke. Det var jo på det tidspunkt en halvlang rejse, men sådan foregik det dengang ved ansættelse af ny præst. (Hvis der er nogen, som kunne tænke sig at læse før-omtalt referat fra avisen, kan det altid lånes hos mig).

### Pastor Berg

Provsten havde i sin tale ønsket Guds velsignelse over den nye præst, der skulle indsættes i embedet efter ham. Den nye præst blev jo så efter ham: ungarl Viggo Berg, som havde været lærer et par år, så vidt jeg ved i Struer. Han blev indsat i året 1933 som sognepræst i Hillerslev-Kåstrup sogne. Det må have været provst Hjortsvang fra Sjørring, som stod for indsættelsen, da jeg mener, at han blev provst efter Hilden Petersen. Viggo Berg var født 29. juni 1903 i Hygum sogn ved Ringkøbing. Han var lærersøn, og han blev indsat 2. påskedag 1933. Han skulle have været indsat Påskedag, men bad sig fritaget for denne højhellige dag, efter hans eget udsagn.



*Bergs gravsted*

Han søgte sin afsked til juni 1973, hvor han havde haft 40 års jubilæum i april. Et jubilæum han ønskede skulle foregå i stilhed. Han gik jo alene i præstegården. Han havde dog sagt til os, kirkesangeren, skole-

inspektør Viggo Thorup, dennes bror Svend Thorup, som var formand for menighedsrådet og kirkeværgen, mejeribestyrer Børge Hansen og undertegnede, at han gerne ville, at vi kom og fik formiddagskaffe. Det var vi så. Man kan vel sige, at han havde fortjent det på en lidt anden måde, men det var jo hans eget ønske.

Da han kom til Hillerslev var det, som før omtalt, som ungarl. Han havde de første år en husbestyrerinde indimellem at hans mor var hos ham og hjalp ham med hus-

førelsen. Jeg gik selv til konfirmationsundervisning hos ham. Det var vinteren 1936, og vi blev konfirmeret i april. Jeg mener at huske, at han blev ringforlovet, da vi gik til præst. Han blev den 16. november samme år gift med Noline Bjerg. Hun var også fra Hygum født i juni 1908, men hun døde alt for tidligt den 20. april 1971, så man kan vel nok forstå, at pastor Berg ikke var indstillet på det helt store med jubilæum.

Berg døde den 1. december 1981 i Thisted, hvortil han var flyttet i 1973. Der skrives i en nekrolog i Aalborg Stiftsbog 1982 sådan: Pastor Berg var i sjælden grad vokset sammen med sine sogne i lyst og i nød. Hans forkyndelse var lødig og centralt evangelisk - om ikke just let tilgængelig. Han var i mange år formand for distriktsforeningen af menighedsråd, kredsformand i præsteforeningen og distriktsformand for DKU. Han udgav på Aros forlag 1962 "Kirken og det moderne demokrati", han har også leveret bidrag til "Dansk kirkeliv" og "Mens tiderne skifter".

Pastor Berg og hans hustru blev jo, som deres tre forægnere, så bundet til Hillerslev, at de ønskede at blive der for altid. Deres gravsted er også på Hillerslev kirkegård, man kan vel sige endnu et historisk minde.

De fik sammen fire børn, den ene pige Birthe Marie og de tre drenge Poul, Peter og Jens. Poul og Jens gik i deres fars fodspor og blev begge præster. Peter blev jurist. Birthe Marie og Jens er i skrivende stund desværre ikke mere blandt de levende.

Jeg gik som før omtalt til præst og blev konfirmeret af Berg. Der blev skrevet, at hans forkyndelse ikke var så let tilgængelig. Jeg tror godt, jeg kan røbe, at det var hans konfirmandundervisning heller ikke. Det var måske fordi, han ville os det så godt, at det blev så godt, at vi ikke rigtig forstod, hvad han mente. Dengang var der overhøring i kirken på konfirmationssøndag, og det kunne godt gå ud over antallet af besvarelse, for da svarere som regel var forkerte, forstummede de til sidst helt. Sådan var det! Det var nok os, der var lidt for dørse, men vi blev da konfirmeret. Der blev også sagt, at han var en stor teolog, og hans gudstjenester var også altid godt besøgt. Mere kan jeg ikke sige, udover at jeg fik 24½ års samarbejde med ham ved Hillerslev kirke. Jeg vil sige 24 gode år med mange visdomsord, som stadig sidder fast. Han var et stort og fint menneske, jeg har aldrig hørt ham sige et nedsættende ord om et andet menneske.

### Vores nuværende præst Johan Thastum

Så kommer vi til d. 23. juni 1974, hvor vores nuværende, dengang nye præst, Thastum blev indsat. Det var selvfølgelig meget spændende efter 40 år med Berg - hvad nu? Hvad med de gamle traditioner, som vi havde arvet efter de foregående præster, ikke mindst Berg. Han havde fået det til at smitte af på graveren, og jeg fik nok ord for at være den største antikvit, der var ved kirken. Men jeg tror godt, jeg kan sige, at der måske blev flyttet et par enkelte kommaer hist og her, - og jeg vil skynde mig at sige, at det kun var til det gode - men ellers skete der ikke den store revolution.

Min dåbsattest var skyld i, at det kun blev 16½ års samarbejde. Absolut gode og minderige år med et prik på skulderen med hensyn til visdomsord. At der så er gået 28 år kan man vel dårligt forstå, og der vil forhåbentligt gå mange flere, da Hillerslev jo er et sted, hvor man kan lide at være. Det tyder de forskellige jubilæer på: Hilden Petersen i 33 år og Berg i 40 år, og det kan jo aldrig vare, før de næste 30 år er gået.

## Kirkesangere

Med hensyn til kirkesangere. Lærer Gellert holdt 50 års jubilæum, lærer Thorup vel omkring 40 år, først som organist senere som kirkesanger. Hvor lang tid hans forgænger lærer Kristensen Hillerslev skole var organist, ved jeg ikke bestemt, men nok også omkring de 40 år.

## Gravere

Min forgænger som graver havde 50 års jubilæum, og jeg nåede så kun de 40½, men det er ikke et sted, man løber af pladsen. Nu har der jo siddet flinke menighedsråd gennem årene, men det kunne også være, at det var fordi, de ansatte ikke har været helt ubrugelige.

For Hillerslevs vedkommende har der fra 1894 kun været tre præster: Hilden Petersen til 1932, Viggo Berg fra 1933-1973, Thastum fra 1974-?

Hvad graverne angår: Martinus Kristensen fra 1899-1949, Kristian Daugaard fra 1949-1990, Jørgen Christensen fra 1990-?. Det vil så sige tre styk.

## Provsterne

Det bliver straks sværere at finde de forskellige provster. Der er faktisk kun en jeg mangler, der må nemlig have været en imellem provst Bøgild og Hilden Petersen. Bøgild holdt jo i 1899, og det er vel utænkeligt, at Hilden Petersen kom til Hillerslev som 37 årig og ny præst og automatisk bliver den næste provst. Men efter lokalhistorisk arkiv overtog Hilden Petersen samtidig provsteembedet efter provst Bøgild. Da provst Hilden rejste, blev det Sjørring-præsten, Hjortsvang, der blev provst, og det var han i ret mange år fra 1933, og jeg mener til omkring 1950. Han var i alle tilfælde provst, da jeg blev ansat ved Hillerslev kirke i 1949. Pastor Nygaard, Thisted, blev hans afløser, dog kun for en kort periode, idet han pludselig døde. Om han døde på prædikestolen i Thisted kirke, kan jeg ikke huske. Han blev i alle tilfælde syg og døde i en ret ung alder. Det må have været i 1952, for da kom pastor Erik Jessen fra Århus domkirke, hvor han havde været kapellan. Derfor Nygaards korte provstetid.

Omtrent samtidig var pastor Vest kommet til Sjørring som sognepræst, hvor han kom fra, kan jeg ikke huske. Han havde været sognepræst i Skinnerup sogn og kapellan ved Thisted kirke fra 1928 til året 1939-40, men kom så til Sjørring inden provst Nygaard døde. Han blev så provst. Det må have været 1952, hvorefter han var provst til 1971.

Så kom vi igen på den rigtige side af Thisted med

hensyn til provster. Nu kom vi nemlig til Hunstrup, hvor pastor Langkjer i 1945 var kommet som sognepræst fra Hunstrup-Østerild sogne. Præstegården ligger i Hunstrup, så kirken der må vel være hovedkirken. Da provst Vest fra Sjørring havde søgt sin afsked fra embedet på grund af alder og dermed provsteembedet, blev det pastor Langkjer, der blev hans efterfølger som provst for Thisted provsti. Det var i december 1971.

Han var en mand, der derudover havde en masse andre offentlige gøremål. Han var i en del år sognerådsformand for Hunstrup-Østerild kommune, og ved kommunesammenlægningen fulgte han med over i storkommunen og var en overgang viceborgmester. Udover sin præstegerning var han også en meget spændende og efterspurgt foredragsholder, hvor han har sagt mange visdomsord. "Han var og er en stor personlighed", som mange vil huske.

I 1985 overlod han provsteembedet til pastor Hindsholm i Sennels.

Så kom vi til Sennels hvor pastor Hindsholm var sognepræst og i 1985 blev provst Hindsholm. Han var kommet til Sennels som sognepræst i 1960. En del år var han religionslærer på Thisted gymnasium, og var feltpræst på Cypren i 1968-69. Han var i alle årene afløser for sognepræsten i Hillerslev-Kåstrup sogne. I det år, vi ingen præst havde på grund af præsteskitet, varetog Hindsholm hele embedsførelsen. Mange vil huske ham for hans stille og rolige måde at forrette de forskellige handlinger på, og med en masse gode visdomsord bag. Vi der havde samarbejde med ham i kirken, vil altid huske ham, som den altid stille, rolige og venlige mand han var. "Han var en stor personlighed". Provst fra 1985-1994.

Så fik vi endelig efter 61 år igen en provst til Hillerslev, idet pastor Thastum i 1994 blev udnævnt til provst i Thisted provsti. Det vil sige 20 år efter at han blev indsat som præst for Hillerslev-Kåstrup sogne. Man kan sige en vidtfavnende mand, handelsuddannet i 1961, lærereksamen fra Nr. Nissum Seminarium i 1966, lærer i Als Østjylland fra 1966-68, teolog fra Århus universitet i 1974, indsat i Hillerslev-Kåstrup som sognepræst d. 23. juni 1974 og som før omtalt 20 år efter udnævnt som provst for Thisted provsti i 1994. Den nye provst er lige så venlig og lige så stor personlighed som de andre, han er også en spændende og efterspurgt foredragsholder som de andre. Nu har vi så provsterne for de sidste 100 år:

Provst Rode, død 1892, Thisted  
 Provst Bøgild til 1899, Hillerslev  
 Provst Hilden Petersen til 1932, Hillerslev  
 Provst Hjortsvang til 1950, Sjørring  
 Provst Nygaard til 1952, Thisted  
 Provst Vest til 1971, Sjørring  
 Provst Langkjer til 1985, Hunstrup  
 Provst Hindsholm til 1994, Sennels  
 Provst Thastum fra 1994-? Hillerslev

Det vil sige otte provster i de 100 år godt og vel, hvor de fem har været nord for Thisted.

### Afsluttende bemærkninger

Jeg blev bedt om at omtale "livet omkring kirken". Det har jeg så prøvet, så langt mine evner de nu rækker, og vil slutte med at sige, at det er lige så meget vi andres opgave og pligt, som det er præstens, at der er liv i og omkring kirken. Nemlig ved at slutte op omkring det, der sker der, både for vores egen skyld og som respons og tillid til præsten for det arbejde, han nu gør. Han får naturligvis penge for dette, bliver der vel sommetider sagt, men penge

er jo ikke alt. Et skulderklap kan også give varme.

Når vi ser dåbsstatistikken i Hillerslev-Kåstrup sogne, så er tendensen blandt de unge i hvert fald ikke for nedadgående. Jeg tror, at der stadigvæk vil være liv omkring kirken fremover, og så tror jeg, der er to ting, der har løftet tendensen for opadgående blandt de yngre forældre: Det er korsangen og familiegudstjenesterne, der har givet en hel del yngre forældre lidt kirketugt, og det er absolut provstens og provstindens fortjeneste.

## Indre Mission i Hillerslev gennem 100 år

af Anders Thousgaard



*Missionshuset Tabor på Røllikevej*

Ud fra protokollen og fra hvad jeg selv erindrer fra min tid, kunne jeg godt tænke mig at fortælle lidt om Indre Mission i Hillerslev gennem de mange år, det har eksisteret. Som måske bekendt var det i år 2002 100 år siden Missionshuset blev bygget.

Initiativtagerne til at bygge et Missionshus i Hillerslev var Andreas Pedersen, Karl Brogaard og Anders Kristensen Bech, sidstnævnte var min bedstefar. Efterfølgende sluttede flere sig til, og det blev så besluttet, at man ville forsøge et byggeri. Der blev indsamlet penge til køb af en grund, og til forskellige materialer, der var nødvendige for at arbejder kunne gå i gang.

Der var vel ikke så mange penge mellem folk dengang, og der var heller ikke de hjælpemidler, man har i dag. Men ved fælles indsats blev huset bygget og den 9. oktober 1901 kunne Missionshuset i Hillerslev indvies.

Formålet med huset var, at det skulle være samlingssted omkring Guds ords forkyndelse. Samfundsmøder, ungdomsmøder, søndagsskole og spejderarbejde, kort sagt kristent fællesskab i alle dets sammenhænge.

Missionshuset har måttet gennemgå forskellige

restaureringer og vedligeholdelser i årenes løb. Det oprindelige tag var af pap, der skulle tjæres. Dette blev erstattet af pandeplader. I dag er det tækket med asbestplader. Under krigen, da tyskerne beslaglagde huset, blev meget ødelagt, og man måtte næsten begynde forfra med istandsættelse, da krigen var ovre. I dag fremstår huset i ret god stand, synes vi, og det glædes vi over.

Et af formålene med Indre Missions arbejde her i Hillerslev var afholdelse af den årlige missionsuge. Det var en uge, vi så frem til med forventning – og stadig gør. Jeg kan huske, der blev delt indbydelse rundt til hele sognet den gang. Dengang var vi flere om det. Vi er ikke så mange om arbejdet i dag. Ligeledes blev det lille blad "Et ord med på vejen" delt ud til samtlige husstande.

Skik og brug har forandret sig meget siden dengang. For år tilbage gjorde mennesker mere brug af kirke og missionshus end i dag. Det er, lige som der er blevet en vis ligegyldighed over for det, der har med kristendom at gøre. Jeg finder, at det er et alvorligt skrift i den forkerte retning. Vi fik i vores dåb et tilhørsforhold, som vi må værne om og altid kan komme tilbage til. Vi ønsker fortsat en fremtid for Missionshuset i Hillerslev og det arbejde, der gøres ud fra huset.

Huset er tilskødet Kirkelige forening for Indre Mission i Danmark. Vi tror, Indre Mission stadig må have eksistensgrundlag i vor by.

Der har gennem årene været mange, der har ydet en stor indsats for at holde arbejdet i gang. De fleste er ikke længere iblandt os, men vi vil mindes dem med tak til Gud for, hvad vi har fået gennem dem. En arv, som vi, der står i arbejdet i dag, vil give videre. Vi håber og tror, at der må komme nye til, der vil bære med i tjenesten for Guds riges sag.

Til sidst vil jeg gerne nævne Missionshusets 100 års jubilæum den 9. oktober 2001. Hvor vi i rigt mål fik lov at opleve Guds velsignelse over denne festaften, hvor der var fuldt hus med 90 deltagere. En begivenhed, som vi sent vil glemme i Missionshusets historie.

Anders Thousgaard



## Småberetninger fra avisens spalter

Fra avisen den 21 juli 1884.

### Ildløs i Hillerslev.

„I går eftermiddags omtrent klokken 3 udbrød der ildløs i den Lars Benber(?) Knudsen tilhørende vindmølle i Hillerslev. På grund af den stærke blæst forplantede ilden sig snart til præstegården, der ligger 2 a 300 alen øst for møllen. Ilden er sandsynligvis opstået ved en på grund af blæsten for stærk gnidningsmodstand i mølleværket. Såvel møllen som præstegården nedbrændte til grunden, derimod lykkedes det at redde det meste af indboet. Møllen og præstegården ere forsikrede i landbygningernes almindelige brandforsikring henholdsvis for 8000 og 10.000 kroner.

Andet sted fortælles det, at ilden udbrød om formiddagen - pinsedag. Provst Bøggild stod på prædikestolen, da der pludselig blev ringet med kirkeklokkerne. Da han så ud af vinduet, stod flammerne op af taget på præstegården.. Den stærke blæst gjorde det muligt, at ilden ville kunne brede sig over det meste af byen.

Præstegården lå dengang øst for dens nuværende placering, og tæt op ad kirkegården. Vejen gik nord om kirkegården - altså på den nuværende skolegård. Møllen lå vest for præstegården, vest for vejen, der går ned mod mejeriet.

Fra avisen den 10 august 1898.

Provst Bøggilds 50-årige præstejubilæum, der i går fejredes i Hillerslev præstegård, havde fundet talrig tilslutning, idet over 200 af sognets beboere i dagens løb

overbragte deres sjælesørger deres lykønskning, ligesom selvfølgelig en mængde af jubilarens slægtninge og kaldsbrødre samt pastoratets lærere havde indfundet sig for at fejre dagen sammen med ham.

Om formiddagen overrakte en deputation, bestående af sognerådet in pleno, på menighedens vegne et stort, smukt sølvdrillehorn, der var bilagt en adresse med givernes navne.

I kirken blev der holdt gudstjeneste kl. 1. Der tog pastor Helms jubilaren og hans familie samt enkelte andre til alters, hvorefter provst Madelung prædikede. Sluttelig talte provst Bøggild fra kordøren varmt og inderligt til menigheden.

Hele eftermiddagen efter gudstjenesten vedblev gratulanterne at strømme til præstegården uden at lade sig holde tilbage af det dårlige vejr.

Fra avisen den 14 juni 1915

### Præstejubilæum

Provst Petersen i Hillerslev kunne i søndags fejre 25 årsdagen for sin ansættelse som præst i den danske folkekirke, idet han den 13. juni 1890 udnævntes til sognepræst for Helligsø - Gjettrup menigheder. 1899 blev provsten forflyttet til Hillerslev - Kåstrup. Efter provst Madelungs død 1912 beskikkedes jubilaren til provst for HillerslevHundborg herreder. Dagen mindedes i al stilhed.

## En historie om en gravstensindskrift



**Else Pedersen Sørensen**

**f. Oddershede 1.12.1880**

**død 16.1.1915.**

På hendes gravsten står følgende „vers“.

*Med Sorrow vi jer til Graven følge  
hvor hårdt det var at tænke på  
det haster ikke.*

Else Sørensen havde fået sendt bud efter jordmoderen. Det var i januar 1915 på Hillerslev Fæled. Jordmoderen var ankommet og mente, at de nok hellere måtte have fat i lægen fra Thisted. Og manden blev bedt om at hente ham. Hestene blev spændt for, jordmoderen gav ham da den besked, at nu behøvede han ikke at køre livet af hestene, ”Det haster ikke“.

Da manden Christian Larsen Sørensen kom til Thisted, mente han derfor at have god tid, han spændte fra og besørgede nogle ærinder, inden han fik fat i lægen, og de sammen begav sig til Hillerslev. Men da var det for sent. Manden gav jordmoderen skylden og lod ovennævnte vers indhugge i stenen. Jordmoderen følte sig så truffet, at hun rejste fra byen - - - fortælles der.

Chr. Larsen Sørensen, der var født den 20. november 1884, døde den 21. juni 1964.

## Tanker og minder om et luftfoto

af Per Blak



*Grusgraven i Øster Kanstrup, Skovsted*

Jeg har et gammelt luftfoto hængende på væggen i mit hjem her på Solbakkevej i Thisted. Billedet af mine forældres grusgrav i Skovsted er taget allerførst i 50-erne, vel som noget af det første af luftfotos, da i hvert fald her på egnen.

Mange gange ser jeg på det og mindes en svunden tid, hvor alt var helt anderledes end i dag, hvor alt er præget af industriens velsignelser og forbandelser med stress og jag til følge. Skønt jeg ikke var så gammel dengang, så husker jeg stadig den specielle rolige og afslappede atmosfære i grusgraven og i Skovsted som helhed. En tid, hvor alle havde tid til at komme hinanden ved, og altid havde tid til en sludder for en sladder. Lad os prøve at bladre lidt i mindernes bog.

Ca. 1950 startede min far, Svend Blak, en grusgrav i Skovsted. Jorden og rettighederne til udvinding af grus og sand, havde han, så vidt jeg husker, forpagtet af Jysk Mergel og Kalk Selskab i Århus, der havde planer om at starte et mørtelværk på stedet. Planen blev aldrig realiseret. Min far, der var født i nabolaget, vidste jo, der var sand og grus i undergrunden. Forpagtede jorden og startede Øster Kanstrup Grusgrav.

Ideen bag det hele må nok have været at få en højteknologisk virksomhed i gang, hvor der ikke skulle bruges ret mange menneskekræfter til produktionen. Maskiner skulle overtage alt slæbet, skovl og greb skulle næsten være overflødig, - industrialiseringen var kommet til Skovsted. Sand

og grus skulle i fremtiden rykkes ind med maskinkraft, gå på bånd til sortering, selv falde ned i siloen dernæst selv løbe ud i lastbiler på få minutter, - menneskekræfter skulle næsten være overflødige

Traktoren var så småt ved at komme frem, men absolut kun som mekanisk trækraft i landbruget, så den kunne der, på det tidspunkt, ikke drages nogen nytte af i grusgraven. Derimod begyndte der at komme flere og flere lastbiler med hydraulisk tippelad. Når dette tekniske vidunder på lastbiler var blevet opfundet, var det da komplet tåbeligt, at skulle læsse bilerne med håndkraft. Skulle aflæsningen være nemt og hurtig, så skulle pålæsningen også være det. En alternativ løsning måtte der da kunne findes.

Et brugt slæbeskovls anlæg blev købt, og en efter datidens forhold, kæmpestor silo af træ med sorteringsanlæg ovenpå blev rejst. Hvordan han har fået de store tons-tunge maskiner løftet på plads og monteret, synes at være noget af en gåde, da hydrauliske kraner og løfteværktøj slet ikke var opfundet på det tidspunkt. Kun med løftestænger trisser og taljer fik han anlægget rejst, og en enkeltcylindret 15 hk. Deutz dieselmotor blev anbragt som trækraft for hele anlægget, med nogle enorme tandhjul og remme. Man må nok sige, det har været noget af et ingeniørarbejde at få det regnet ud, og få anlægget til at køre. Anlægget var ikke set eller afprøvet andre steder, så hver en detalje måtte der regnes lidt på først, dernæst afprøves. Alt var lavet på fri fantasi. Det må virkelig have været en stor dag, da den før-



*Min far, entreprenør Svend Blak, Thisted ca. 1976*

ste skovlfuld blev kørt gennem anlægget, og se det hele fungere som det skulle. Da maskinerne var så nogenlunde på plads, og produktionen virkelig skulle i gang, blev Thomas Skårup Hansen Skovsted, ansat som fast medhjælper i grusgraven. Hans arbejde blev for det meste, at betjene spillet til indhaling af råvarerne fra skrænten, medens min far for det meste stod for udle-

vering af det sorterede sand og grus, kundebetjening og regnskabsførelse. Lynhurtigt viste det sig, at Thomas Hansen også kunne stå for hele grusgravens drift, når der var behov, så min far kunne trygt forlade grusgraven og ordne andre forretningsårer, hvis det var nødvendigt.

Anlægget til indhaling og sortering af grus var nu installeret. Meget hurtigt opstod der nye problemer. Mekanikken i det nye anlæg virkede vel godt nok, men alligevel ikke. Bl.a. wiren til indhaling af råvarerne sprang hele tiden. Den blev slidt op ved at slæbe i gruset. Problemet blev løst ved at købe de kasserede wirer fra ophalings-spillene til fiskerbåde på vestkysten. De var meget kraftigere, men så kneb det med at motoren kunne trække anlægget. Det støvtætte leje var ikke opfundet, så næsten hver dag gik der lejer i stykker i anlægget, når støvet trængte ind.

Det værste var dog, når slæbeskovlen havde udhulet skrænten så meget, at der kom skred og begravede den. Nu måtte der gang i skovl og greb for at befri slæbeskovlen. På bedste demokratisk vis, skiftede min far og Thomas Hansen til at udføre det livsfarlige job. Nerverne var virkelig på højkant, når en mand skulle arbejde ude i slæbeskovlens bane. Et nyt skred med tusindvis af kubikmeter sand og grus kunne komme når som helst og begrave manden. Når sådan en nervepirrende opgave var løst, skulle der altid være tid til en kop meget stærk kaffe og en smøg i skuret, uanset hvor travlt der end var. En mærkelig stilhed sænkede sig blandt de to mænd. Altervinen og det hellige brød var ikke til stede, men meningen har nok været den samme.

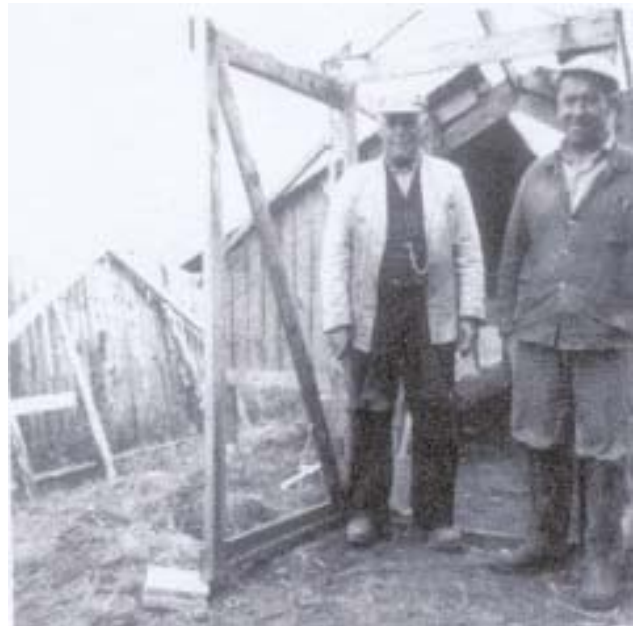
Flere forsøg på at få skrænten til at skride, inden nogen skulle derud og arbejde, blev afprøvet. Bl.a. prøvede min far at skyde at par skud med sit jagtgevær ind i skrænten. Ekkoet fra skuddene, og haglslaget kunne til tider udløse et skred, men metoden var langt fra sikker. Problemet blev aldrig løst, heldigvis kom ingen nogensinde til skade med at grave slæbeskovlen fri med håndkraft.

Velfærden var der virkelig tænkt på også. I ledige stunder var der rejst et opholdsskur. Endda et toiletskur var der også tænkt på. Ingen skulle sidde med bukserne nede om

hælene i Kanstrup Skov. Træk og slip var ikke til stede, men blot et lille skur med en bæk, og et udgravet hul under, samt krog på døren indvendig som udvendig. Jo -, der var virkelig tale om kundepleje og personalegoder i virksomheden.

Opholdsskuret var næsten knudepunktet i hele grusgraven. Her fandtes næsten alt, hvad der kunne tænkes til livets forskønnelse. "Køkkenet", som det blev kaldt i folkemunde, bestod af en primus, der altid voldte kvaler, men var nødvendig til kaffebrygning og fremstilling af små lune retter. Vandforsyningen var en gammel mejerispand med en aftapningshane i bunden, så frisk vand var der altid til stede, hentet på de nærliggende gårde. Hygiejnen i køkkenet havde en mærkelig status. Kopper, bestik, pottes og pander fik hver gang en gang kogende vand over sig, inden ibrugtagning. Vel ikke helt rent, men 100 % bakteriefri. Håndvask inden måltidet var der også mulighed for. Et gammelt vaskefad og et stykke Kopmans Sæbe, noget mærkelig brunt stads med slibemiddel iblandet, vel havsand, kunne rigtig løsne skidt fra de grove næver inden måltidet.

Borde og bænke var tømret sammen, så alle kunne få en siddeplads. Den førhen Thisted Amts Tidende blev brugt som borddækning, og i toiletskuret til mere personlige hygiejniske formål, så man må nok sige, avisen også blev brugt til andet end nyhedsmedie i Øster Kanstrup Grusgrav. Opvarmning og belysning i vinterhalvåret var noget for sig selv, meget genialt. En olietønde fyldt med spildolie, og monteret med en luftroset. Som skorsten var monteret et gammelt tærskemaskinerør op gennem taget. Ingen besværlig brændehugning her, blot en sjat sprit eller anden brændbar væske ned til olien, en tændstik til, meget snart bredte der sig en meget dejlig varme i skuret. Lyset kom fra en flagermuslygte, ikke den helt store lyskilde, men



*Der opstilles minkhaller i Thisted Landsogn. En tidligere medarbejder på Thisted Cementstøberi, Edvard Kloster, giver en hjælpende hånd med.*



nok til orientering i skuret i mørke, og man kunne se, der var mennesker til stede til udlevering af sand og grus.

Bogholderiet havde sin plads på en hylde på væggen. En gammel kiksdåse, en regningsblok med et stykke gennemslagspapir og en blækstift fungerede som daglig kasse- og regnskabsførelse. Ingen besværlig indblanding fra told og skattevæsen i den daglige drift.

I midten af 50-erne så en helt ny produktion dagens lys i Skovsted. Min far startede en minkfarm i grusgraven på rent hobbybasis. Som tiden gik, slog han sig mere og mere ind på pelsdyravlen. Ca. 1959 byttede han forpagtningsrettighederne og maskinerne i grusgraven væk med en gård i Hjørdemål Klit med et meget stort jordareal, der på det tidspunkt næsten var værdiløs. Gården blev senere solgt til anden side, og er i dag nedrevet. Thomas Hansen solgte sin ejendom i Skovsted, og flyttede til Boddum i Sydthy, hvor han ad åre fik oparbejdet et mønsterværdigt landbrug. Minkfarmen blev flyttet til Thisted Landsogn, nu hvor Australievængel ligger. Pelsdyravlens fortunaspil skulle prøves, men herom en historie senere, såfremt der skulle blive oprettet en Lokalhistorisk Forening for det førhen Thisted Landsogn.

I dag kører jeg tit til Skovsted i bil eller på motorcykel. Betragter skelettet af det gamle jagtforeningshus i Kanstrup Skov, lavet i en tid, hvor der var håndværksdyder til. Stopper op ved den gamle grusgrav. Skal da, lige have en mundfuld frisk Skovsted luft i lungerne. Ak - ja, alt er forandret. I dag fungerer den tidligere grusgrav som indkørsel til Skovsted Maskinstation, Kanstrupvej 12, ejendommen som min far var født i. I den østlige ende er der opført en lager og maskinhal. Landskabet er så vidt jævnet ud, sporene efter min fars grusgravning er næsten slettet. I det fjerne høres en gummiged, der arbejder i en grusgrav. Hvor meget der i dag, end er forandret på området, og i verden i sin helhed, så har jeg dog stadig mindet om min barndomstid i Øster Kanstrup Grusgrav dybt inde i mig. Jeg mindes en tid, hvor grusgravningen foregik med en gammel dieselmotor og wiretræk. Var produktionen besværlig i denne tid, så var livet nok lettere for en grusentreprenør dengang på andre måder. Bestemt ingen indblanding fra miljø- eller andre offentlige instanser. Derfor er verden måske også mere eller mindre af lave i dag, hvem ved. Jeg må lige hjem og se en ekstra gang på mit kære luftfoto.

Per Blak

## To heldige og en svipser

- modstandsarbejde i Nordthy  
af Bent Rolighed

*Modstandsbevægelsen i Thy var i ret høj grad et landligt fænomen. Vi følger en ung mejerielev fra Hillerslev til natlige våbenmodtagelser ved Vesløs Huse.*

I efteråret 1944 kom der gang i nedkastningerne af våben og andre forsyninger til det hurtigt voksende antal af modstandsfolk, og i det følgende berettes bl.a. om to gennemførte aktioner i Østerild Plantage samt en mislykket nedkastning.

Det, der fortælles, bygger på erindringer og samtaler med folk, der var med, og desuden er der konkrete oplysninger fra Frihedsmuseet, der f.eks. korrigerer datoer, stednavne, kodeord m.m.

I den aktuelle periode var undertegnede mejerielev på Hillerslev Andelsmejeri, hvor Børge Hansen var førstemejerist. Sommeren 1944 bragte meget voldsomme begivenheder, hvorom der som overskrifter i Thisted Amts Tidende kunne læses »Otte Sabotører henrettet« (Årsgruppen 23/6) og den følgende uge »Otte Sabotører dødsdømt og henrettet« (Hvidstengruppen 29/6).

Disse brutale og hensynsløse terrorhandlinger gjorde stærkt indtryk på os, og i frokostpausen blev der talt om den betydning, folkene fra Års og Hvidsten dog havde haft for Danmarks fremtid. Og nogle dage senere lod Børge forstå, at han nok kunne hjælpe en ind i modstandsbevægelsen, hvis det skulle være. Og det skulle det!

Førstelæreren i Hillerslev Skole, Viggo Thorup, der var gift med mejeribestyrer Jensens datter, var sammen med Børge de to første modstandsfolk i Hillerslev. De var kom-

met med efter kontakt med gdr. Jens Kirk, Thousgård ved Thisted, der havde god tilknytning til Frode Jakobsen, en af de ledende, da Danmarks Frihedsråd blev dannet.

### Det første våben

Det må have været fra Jens Kirk, vi fik det første våben, en engelsk maskinpistol. Den skulle gemmes godt, og en eftermiddag var vi alle tre samlet i skolens udhus, hvor vi formelt - gav os til at udgrave nogle gamle rottehuller. Det havde vi som påskud, hvis der skulle komme uventede gæster. Det skete ikke, og pistolen fik et foreløbigt gemmested i et udvidet, gammelt rottehul.

Viggo Thorup var organist ved Hillerslev Kirke, som han derfor havde let adgang til. En dag fortalte han os, at han havde fundet et bedre gemmested til vort første våben. På kirkeloftet havde han lagt mærke til, at der et sted var en lille forskydning i murværket, hvorved der var fremkommet en åbning, der lige passede til vort våben, når det var skilt ad og pakket sammen. Det var et bedre gemmested, syntes vi alle tre, også set ud fra den synsvinkel, at blev pistolen opdaget på kirkeloftet, ville det være svært at sige, hvem der havde anbragt den der. Og var den blevet fundet i den gamle skolebygning, kunne familien komme i store vanskeligheder.



Så vi holdt flyttedag, og i adskillige uger lå den der i sikkerhed.

## Hilsen til Gudrun

En aften var vi tre inviteret på besøg hos Jens Kirk. Her var samlet flere mennesker, vi ikke havde truffet før, men det var folk fra modstandsbevægelsen. Det kunne være meget interessant at få noget at vide om dem, deres synspunkter og arbejde indenfor sagen, men Jens Kirk sagde noget, som man måtte give ham ret i. Han sagde, at han helst ville vide så lidt som muligt om personer og forhold indenfor bevægelsen, for hvis han skulle blive taget af tyskerne, ville det været begrænset, hvad de kunne presse ud af ham af oplysninger. Og det var rigtigt set.



*Børge Hansen med hustru, "Tulle" og børnene, Birthe og Ole. Foto få år efter krigen*

Men vi blev orienteret om, at ved en senere lejlighed ville vi få bud om at møde på et til sin tid nærmere angivet sted, hvor en engelsk maskine ville nedkaste våben og andre forsyninger, som vi skulle være med til at bjerge. Det lød helt utroligt, men her var da virkelig en opgave af betydning!

Vi kom til at vente i adskillige uger. Spændende var det at tænke på, og jo også en lille smule foruroligende. Hvad nu, hvis tyskerne fik kendskab til sagen?

Datoen blev den 30. november 1944. Børge vidste, at nedkastningspladsen var i Østerild Plantage. Han talte om en skovvej, der skulle køres ad, indtil der tæt ved vejen kunne ses en transformator lidt til venstre. Der skulle vi stoppe, og så ville vi komme i kontakt med de andre. Vi skulle være på pladsen senest kl. 22.00. Det var ikke nødvendigt med mange forberedelser. Vi havde ingen våben med. Mp'en lå sikkert på kirkeloftet, og der havde ikke været tale om, at vi til vores del af opgavens løsning skulle være bevæbnede. Men varmt tøj skulle vi være iført, for det stod uklart, hvor længe vi ville komme til at vente på flyet. Da vi på det punkt havde sikret os, fik cyklen et eftersyn, lappesager og pumpe medbragt, sikkert også et æble eller en bid brød, og så drog vi af sted.

Vi cyklede ud forbi Skovs ted til hovedvej 11, hvor vi drejede til venstre og fulgte vejen over Kløv Bakke til

Østerild. Så nåede vi Østerild Plantage og kørte ind ad en skovvej, idet vi holdt godt udkig efter transformatoren. Pludselig var den der, vi stod af cyklerne, og snart havde vi kontakt med Jens Kirk og flere andre. De andre kunne ikke genkendes i mørket, og vi havde fået indskærpet, at lygter ikke måtte anvendes, naturligvis ikke.

Vi var nu ved et område, der kaldes Vesløs Huse. Vi gik ad en anden vej længere ind i skoven og var snart fremme ved det sted, der på den tids generalstabskort havde betegnelsen Hørsodde. Ved en jordvold stillede vi vore cykler, og lidt længere fremme var en åben plads, hvor nedkastningen skulle finde sted. Vi lagde mærke til nogle højspændingsmaster og i nærheden en del bikuber, og vi talte om, at godset helst ikke måtte dale ned netop i det område. Vi konstaterede også, at nogle mænd havde stavlygter, hvormed de kunne give signal til vejledning for piloten.

I mørket hørte vi flere gange flyvemaskiner i luften. Så vi var rigtig anspændte, men senere kunne vi høre maskinerne atter fjerne sig. Omkring midnat hørte vi igen en maskine, og vi bemærkede, at motorlarven voksede i styrke, nærmere og nærmere kom den, og mere og mere spændte blev vi. Til sidst var vi helt sikre, og nu kunne vi i månelystet se den komme glidende hen over trætoppene. Mændene med lygterne havde stillet sig op på den åbne plads, de stod på linie med vel hundrede meters mellemrum, og nu var lygterne tændte, og en af dem morsede et bestemt bogstav, så piloten kunne vide, at han var ved det rette punkt. I næste nu hørte vi det skramle oppe i luften, containerne væltede ud af flyets underside, faldskærmene i grønne, hvide, sorte og røde farver foldede sig ud og bar den værdifulde last ned, indtil en række lydelige bump ud over marken forkyndte at, godset var ankommet. På det tidspunkt var flyet allerede ude af syne efter en enorm motorlarm, der skulle bringe maskinen i fart og højde igen. Faldskærmene lå og blafrede i vinden. Et tryk på en karabinlås frigjorde skærmen fra containeren, hvorefter den blev pakket sammen i en fart. Det viste sig, at der var fire håndtag på sådan en beholder, og selvom den var tung, kunne dog fire mand



*Bent Rolighed. Foto 1946.*

bære den hen til den ventende lastbil, der havde god plads på ladet. Her kom også faldskærmene op og desuden to personer bevæbnede med maskinpistoler. Meningen var, at hvis tyskerne forsøgte at standse bilen, ville man gøre alt for at skyde sig fri. Heldigvis gik alt

fint. Læsset kom i god behold ud til den brave landmand Søren Gravesen, og i hans lade blev godset i første omgang skjult i halmen. Det kan også lige nævnes, at inden vi skiltes i plantagen, dannede vi kæde, og idet vi gik hen over marken, afsøgte vi området, så intet skulle være glemt.

Sådan var i store træk den første modtagelse. Det var en stor og uforglemmelig oplevelse.

### Hilsen til Ferdinand

Efterhånden som tiden gik, lærte vi mere og mere om det, vi var med i. Vi fik også flere sager betroet, f.eks. vidste vi midt i februar 1945, at der kunne ventes en ny nedkastning og at kodeordet, der ville blive sendt i den dansksprogede BBC-udgave, var Ferdinand.

Vinteren var dengang ret streng med frost og i perioder med megen sne. Hvad skulle vi gøre, hvis meldingen kom en aften med snevejr? Børge havde en plan: Vi kunne »låne« en jernbanedræsine og køre på den lige til nedkastningspladsen, der var i umiddelbar nærhed af jernbaneskinneerne! Planen var ret fantastisk og kom aldrig til udførelse, men ideer var der ikke mangel på!

Den 20. februar var mejeribestyreren og hans kone inviteret ud til spisning, og tilbage i huset var deres datter og jeg. Hun lavede aftensmad til os to. Det var sjældent, at den slags skete, men vi syntes, det var rigtig morsomt at være ene hjemme. Vi snakkede, fortalte historier og fik drøftet mange spændende ting. Senere kunne vi jo spille kort og høre radio, eller hvad vi ellers kunne finde på. Det kan her indskydes, at mine jævnaldrende og jeg ikke havde radio; det var som regel noget, man anskaffede i en senere alder, hvis man kom til at tjene mange penge.

Men i mejeribestyrerens stue kunne der høres BBC, og selvom hun ikke fandt det umagen værd, blev der tændt for radioen, da tiden var inde. Først lød de kendte toner fra Prins Jørgens March, dernæst bankesignalet, og så blev nyhederne læst på, nu og da sløret af tyske støj sendere. Så lød det: Vi bringer en særmelding til... Og så fulgte en lang række navne og heriblandt også *Ferdinand!* - Det var svært at lade som ingenting, men jeg »kom i tanker om«, at jeg havde glemt at aflevere en bog til Viggo Thorup, og at jeg straks ville cykle hen og ordne den sag. I skolebygningen stak jeg ind gennem køkkendøren. Der stod Thorup alene. »Har du hørt radio?« spurgte jeg. Nej, det havde han ikke, for de havde gæster, og så var det jo ikke så nemt. »Der var en hilsen til Ferdinand«, sagde jeg og ventede at han også ville blive fyr og flamme, men til min undren skete det ikke. Hvorfor dog ikke? Jo, forklarede han, det ligger sådan, at af sikkerhedsgrunde er Ferdinand taget af programmet, men inden længe får vi et nyt kodenavn. - Lidt efter cyklede en ung mand, afslappet, stille og rolig tilbage til mejeriet.

Senere erfarede vi, at englænderne alligevel havde været der, men da ingen gav signal fra marken, fløj de hjem igen. Ærgerligt, men sådanne misforståelser kunne altså forekomme.



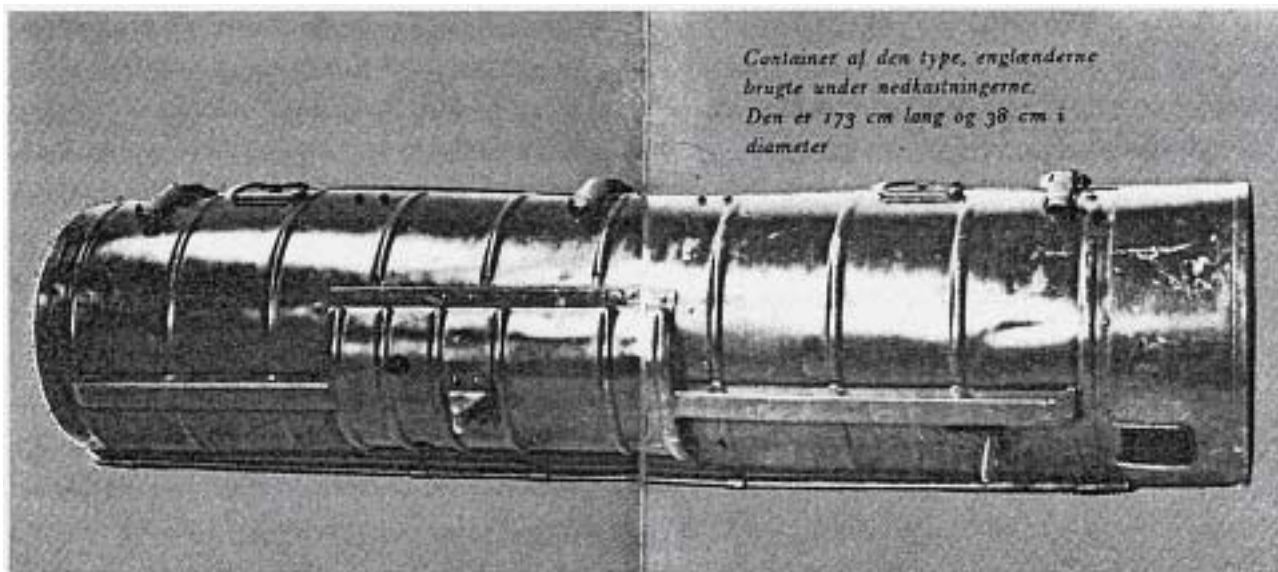
*Sammen med sin bror Svend ses her th. Viggo Thorup, 5. maj 1945.*

### Hilsen til Nathaniel

Med tiden var den lille 3-mands gruppe blevet udvidet med flere nye medlemmer, bl.a. en tømrer, en mekaniker og en landmand. Hilsenen til Nathaniel kom den 4. marts, og den aften var jeg sammen med en flok unge mennesker i Skovsted forsamlingshus, hvor vi indøvede et skuespil, der skulle opføres samme sted ved en senere fest. Da vi hen på aftenen var godt i gang på scenen, fik jeg diskret besked om snarest muligt at møde hos Viggo Thorup, og inden længe var jeg i Hillerslev.

Vi havde aftalt, at vi denne gang ville have våben med, så vi kunne bide fra os, hvis tyskerne også var på skovtur. Vi havde fra den første nedkastning en del våben og andet udstyr gemt på mejeriet, og Børge, der havde arbejdet der i adskillige år, kendte alle rummene og havde fundet gode gemmesteder. F.eks. var der på loftet i sidebygningen en stor vandbeholder af metal og forsynet med en kappe af isolering, der bestod af tørvesmuld og lignende, og her var et glimrende skjulested.

Da jeg på det mørke loft havde famlet mig frem til stedet, fik jeg snart fat på de våben, jeg søgte, og desuden fik jeg tilfældigvis fat i en lille blød pakke. Jeg forstod straks, at det var en forbindingspakke af den slags, som enhver soldat i en krigssituation er forsynet med, og jeg stak den i lommen, idet jeg tænkte, man ved aldrig, hvad man kan komme ud for sådan en nat.



Kopi fra Per Eilstrup og Lars Lindberg. "De så det ske under besættelsen".

Oppe ved kirken kom der ved 23.00-tiden samling på flokken, og da Thorup havde hentet maskinpistolen på kirkeloftet, cyklede vi af sted mod Østerild ad nogenlunde samme vej, som vi før havde benyttet. Da vi nåede ind i plantagen, så vi langt borte billygter. Det kunne i bedste fald være en jordemoder eller en læge - al privat bilkørsel var jo forbudt - men det kunne også være tyskerne, og vi forberedte os på det værste, idet vi sprang af cyklerne og med dem banede os vej ind gennem skoven. Nærmere og nærmere kom bilen, og få øjeblikke efter susede den forbi, uden vi fik set, hvem det var.

Snart var vi fremme ved transformatoren, der var mødestedet. Her var flere kendte mennesker, så jeg fik en god snak med Holger, der var forkarl hos Jens Kirk, og Anders som jeg traf en gang om ugen til gymnastik i Skovsted forsamlingshus, og Svend var der også.

Det var en kold nat. Der lå sne flere steder i skoven. Det var måneskin og stille vejr. En gang imellem hørte vi fly langt borte og flere gange voldsomt skyderi ude ved kysten. Bare de ikke skyder vores maskine ned, var en bemærkning, der ofte hørtes. - Tiden gik, og det blev langt over midnat. Måske nåede maskinen ikke frem til pladsen, men det blev sagt, at vi skulle vente til kl. 04.00, og var den ikke kommet til den tid, var der ikke mere at vente efter den nat. Noget trætte og forkomne var flere af os efterhånden blevet.

Da klokken var 20 minutter i fire, lød der en voldsom skydning ude fra Hanstholmegnen, og samtidig kunne vi høre luftværnssirenen i Thisted som tegn på, at indflyvning af fremmede fly fandt sted. Så lavede vi op igen, og lidt efter hørte vi motorlarm fra et fly, der nærmede sig. Vi fastslog overfor hinanden, at lyden var lidt anderledes end den, der lød fra de tyske fly, så selvfølgelig var det en englænder.

Og ganske rigtig. Der gled den hen over trætoppene, der blev signaleret fra marken og blinket fra flyet, og igen så vi det vidunderlige syn af 12 faldskærme, der hang i

måneskinnet for få øjeblikke efter at ligge og blafre på marken ved siden af de mørke containere.

Underligt nok var der en af deltagerne, der helt tabte hovedet. Han var kommet med i sidste øjeblik af den grund, at han havde fået kendskab til, hvad der forestod, og så havde nogen ment, at det var bedre at få ham med på holdet, så skulle han nok tie med, hvad han vidste. Men da ladningen kom ned, blev han så bestyrtet, ja, næsten chokeret, at han greb sin cykel og kørte hjem. - Stakkels mand, men til hans ros skal det siges, at han tav med, hvad han havde set.

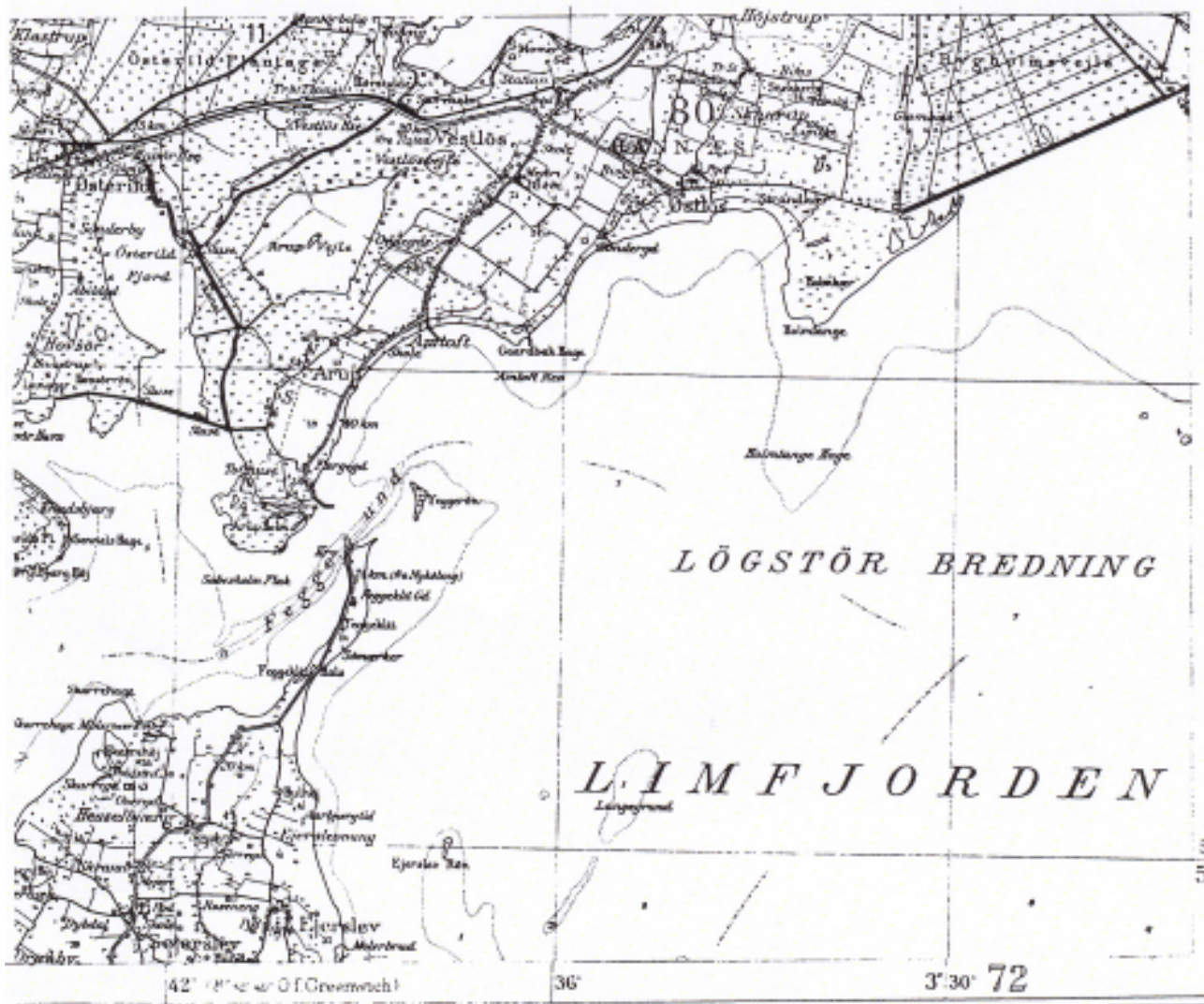
Opsamlingen gik denne gang ikke helt så let. En container var havnet et stykke oppe i et træ, og det kostede store anstrengelser at få den og faldskærmen bragt ned. En anden container landede delvist ude i en kanal. Den var vanskelig at trække op, og først da et par friske fyre var hoppet i vandet, lykkedes det ved deres hjælp at få den bjerget.

Da det hele var læsset på lastbilen, hørte vi endnu et fly i luften. Det kom lige hen over pladsen, og vi kunne tydeligt se, at det var en tysk maskine. Mon besætningen der lige så tydeligt så os og lastbilen? Det kunne hurtigt blive en farlig sag, og Jens Kirk gav derfor besked om, at vi snarest muligt skulle køre hjemad. Men lige derefter lød et skud!

Hvor kom skuddet fra? - Havde tyskerne ligget på lur, og ville der i næste øjeblik komme skud fra alle sider? - Der kom ikke flere skud!

Men en mand lå klagende på jorden. Det var Jens Kirk. Han var ramt i låret af et projektil, og en anden mand, en læge, viste det sig senere, bøjede sig over ham for at give ham hjælp. »Er der nogen, der har forbindingsstof?« spurgte han hurtigt, og jeg var glad for at kunne række ham den forbindingspakke, jeg nogle timer forinden ret tilfældigt havde stukket i lommen. Jens Kirk blev senere kørt til Koldby Sygehus, hvor der ventede ham nogle ugers syge-





På generalstabskortet fra 1939, bind 1, side 13, felt E1, findes stednavnet Hørsodde.  
Det nøjagtige nedkastningspunkt var "r" i Hørsodde.

leje, men han kom i god form igen, endnu inden krigen sluttede.

Vi blev hurtigt klar over, hvor skuddet kom fra. Det forholdt sig sådan, at udenom nedkastningspladsen stod en kreds af vagtposter, der skulle gribe ind, hvis tyskerne kom. Da hjemturen skulle foregå, pakkede enhver af vagterne sit våben sammen, men en af de unge mænd kom herunder til at affyre et vådeskud. Det var for os alle en lærestreg, der påbød øget omhu, når vi senere havde med våben at gøre.

Endelig kunne vi begive os på hjemturen, men heller ikke den forløb helt efter planen. Af sikkerheds grunde kørte vi med slukkede lygter, og i halvmørket så vi på et tidspunkt en af vore stå ved vejkanthen, og tilsyneladende havde han problemer med cykelkæden. "Det er jo mølleren fra Brund," udbrød Børge, "kør bare videre, jeg hjælper ham, og så indhenter jeg jer igen." Vi fortsatte og kom efterhånden ud af skoven, og her blev vi klar over, at det gik voldsomt til omkring Hanstholm. Længe havde vi hørt det buldre og brage, og nu så vi, hvordan lyskasterne uaf-

brudt fejede hen over vesthimlen i forsøg på at indfange fjendtlige fly i lyskeglen, så antiluftskytset kunne rettes mod disse, og der var en larmen, så man skulle tro, at invasionen var nært forestående.

Endelig fik vi kontakt med Børge igen, men kort efter så vi, at der var billygter bag os. Vi sprang atter af cyklerne og var snart inde over markerne, men helt let var det nu ikke i halvmørke at forcere både grøfter og hegn, når cyklen også skulle med.

Men heldige var vi også denne gang, især set ud fra Jens Kirks notat i Hanegal over lyse sind, hvor det berettes »...at tyskerne vidste mere om den våbenedkastning end godt var,« og i god behold nåede vi mejeriet en halv times tid, før morgenarbejdet skulle begynde.

### Genbrug affaldskærme

I mejeribygningen var der mange gode gemmesteder til de våben m.m., som vi havde taget vare på, før en senere fordeling kunne finde sted, men en gang hen på foråret kom

det på tale, om vi ikke også kunne opbevare nogle faldskærme!

Sagen var, at disse egentlig skulle have været destrueret på en eller anden måde. Det var ikke blevet gjort. Man havde nok ikke kunnet nænne det, for i den periode var der stor mangel på gode tekstiler. Folk måtte tage til takke med dårligt fremstillet kunststof indenfor mange områder, og et ærligt stykke stof, som vi kender det i dag, lod sig meget vanskeligt opdrive.

Faldskærmene havde været brugt, da den sidste sending natten mellem 4. og 5. marts kom ned. Så var de blevet gemt i Søren Gravesens lade sammen med det øvrige gods, og nu var de havnet »på vores bord«. Måske havde Søren Gravesen ønsket at få ryddet op i laden - det er meget forståeligt - og da han som mælkekusk var på mejeriet hver dag, kunne han jo let have en ekstra spand eller sæk med, og sådan kunne det tænkes, at de 3-4 faldskærme efterhånden var blevet leveret.

Det var nok Børge, der igen fandt på råd med hensyn til gemmested. På mit værelse i vestgavlen over fyrrummet var der adgang til skunken. Sådan kaldte vi det lille rum mellem væg og den nederste del af taget. I væggen var en lem så stor, at man kunne krybe ind i rummet. Der var god plads på gulvet, men på grund af tagets hældning blev der vel kun en meters højde, der hvor rummet foroven endte i en spids. Den slags rum blev mest brugt til pulterkammer.

En eftermiddag pakkede vi faldskærmene. De var fremstillet af det fineste silke, der kunne tænkes. Det var forunderligt bare at røre ved det bløde silkestof, der var i forskellige farver, sort, hvid, orange og grønt, og så var der nogle lange liner, hvide, og ganske sikkert også af silke.

Nu blev først en faldskærm stoppet ind i skunken. Derefter blev den med en stok presset op gennem den smalle åbning mellem taget og skråvæggens bagside. Det glatte silke stof var lettere at arbejde med, end man skulle tro. Man skulle blot begynde fra en ende af, så kunne man efterhånden få hele skærmen til at forsvinde!

Snart lå alle skærmene oppe på værelsets loft. Og det fine var, at det var umuligt at komme op på dette loft. Der var kun adgang gennem den smalle passage, der måske var 15 cm på den ene led og 1 m på den anden.

Vi gned os i hænderne af bare tilfredshed, da det var ordnet, og der var ingen bekymring for, at tyskerne eller deres håndlangere skulle få fingre i de gode sager.

Hvordan det siden gik? Fint, fint! Da endelig krigen var forbi, gik vi en dejlig sommerdag i lag med at finde herlighederne frem i dagens lys. Et langt stykke ståltråd, der i den ene ende var bøjet til en solid krog, blev ført op gennem den smalle passage, og så var det muligt lidt efter lidt at trække faldskærmene ned igen.

Og der var adskillige piger og drenge, som den sommer kunne glæde sig over en smuk silkekjole eller ditto skjorte.

## Hillerslev Grovwareforening 25 års jubilæum

I 1993 kunne Hillerslev Grovware fejre 25 års jubilæum som selvstændig forening. Festen foregik i Nors-Hallen, der med sin smukke blomsterpyntning dannede en flot ramme om de 400 gæster. Der blev talt af forretningsfører Jørgen Lund-Christensen fra brancheorganisationen ”Den lokale Andel”. To tidligere formænd Kr. Overgaard og Jens Nørgaard, der tilsammen havde siddet i bestyrelsen i 44 år, var blevet bedt om at fortælle træk fra Foreningens historie. Videre var der tale ved Nordthy Landboforenings formand, Ole Westergaard, Nors, og af Niels Skadhauge, Fjerritslev, næstformand i DLG samt Poul Karlshøj, Kjelstrup. Og den siddende formand Thomas Lyng, Hillerslev, sluttede den officielle del af festen.

Her bringes et uddrag af tidligere formand Kr. Overgaards tale ved jubilæumsfesten:



*Hillerslev Grovware, set fra engen*

Bag ethvert jubilæum ligger en fortid – en baggrund – en historie. Sådan er der også bag Hillerslev Grovwareforening en lang og spændende historie, som vi er mange, der har været med til at skrive.

Vi har altid været mange til at løfte i flok, og vi har været mange om at trække i den samme retning, hvilket er et kernepunkt i andelsarbejdet. Og det har kendetegnet linien i Hillerslev Grovwares historie.

Bestyrelsen har bedt to forhenværende formænd fortælle lidt om fortiden, og når vi er to kan overlappinger næppe undgås, men vi har bestemt, at jeg skal klare den ældste fortid og Jens Nørgaard vil så klare den nyere, som for øvrigt har været lige så spændende, som da det hele startede. Det er en fin gestus, bestyrelsen her har vist vi to halvgamle forhenværende, der ganske vist har en lang bestyrelsesperiode bag os.

Hillerslev Grovwareforening startede i 1906 samtidig med, at man i Hillerslev oprettede Brugsforeningen, så det er en noget gammel dreng, vi fejrer 25 års jubilæum på.

Det var bønderne fra Hillerslev, der startede det hele. Det var i andelsbevægelsens ungdomstid.

Det var frie bønder, der ville være mere frie og mere selvstændige også på det økonomiske område, der sluttede sig sammen og i fællesskab skabte Hillerslev Brugs med Grovwareafdeling, og som derved tvang privathandelen til seriøse handelsprincipper. En udvikling der i øvrigt fandt sted over hele landet. Det var andelsbevægelsen, der bredte sig. Og andelsbevægelsen blev en stærk faktor, en stærk bestemmende prisfaktor.

Selskabet Hillerslev Brugsforening med Grovwareafdeling er siden gået i arv fra generation til generation uden nogen form for opgørelse. Nye medlemmer er altid budt velkommen uden indskud, og dermed har den næste generation altid haft mulighed for medlemskab – indflydelse – medbestemmelse og medansvar. Jeg blev medlem i 1947.

Sammenhold og samarbejde havde altid været andelsbevægelsens styrke, og således har det også været i Hillerslev. En styrke, der kun kan holde, hvor mennesker kan og vil samarbejde. Meninger kan brydes og skal brydes, men når en beslutning er taget, så følges vi videre fremad.

Og der har flere gange været brydninger, inden vi er kommet videre. F.eks. mindes jeg en gang først i firserne, da en kreds af medlemmer krævede en ekstra generalforsamling. Man var ikke tilfreds med nogle byggeplaner, som bestyrelsen arbejdede med. Men da bestyrelsens planer var gennemgået og grundigt drøftet igennem, vedtog den ekstraordinære generalforsamling, at bestyrelsen skulle gå i gang med byggeriet – en god løsning, der styrkede foreningen og dens fremtid.

Et andet problem blev også indgående drøftet. Det var da DLG's integrationsbølge grasserede. Efter mange drøftelser i bestyrelsen blev man endelig enige om at lægge afgørelsen på generalforsamlingens bord. Ved afstemning i bestyrelsen stemte 2 for integration og 5 stemte for at fortsætte som en selvstændig lokalandel. Og efter en indgående drøftelse besluttede generalforsamlingen at følge flertallets indstilling. Og ingen forlod fællesskabet af den grund. Også denne brydning var med til at holde sammen og gøre Hillerslev stærk, så selv DLG har måttet tage til efterretning, at her ligger Hillerslev Grovware.

Og Hillerslev Grovwareforening har fortsat sin plads blandt de selvstændige lokale andel. Og det tror jeg, den vil vedblive med mange år fremover, men med fast forbindelse til DLG

Dengang man i 1906 havde vedtaget at starte Brugsen, købte man en byggegrund og byggede nyt. Det kostede godt 5.600 kr. 50 kr. for at få en brønd gravet. På det første bestyrelsesmøde i Brugsen vedtog man at melde

Brugsen ind i Jysk Andelsfoderstofforening, og ret hurtigt meldte man sig også ind i Dansk Andelsgødning og Dansk Andels Cement, disse tre selskaber. Tilhørsforholdet gælder stadig for Hillerslev Grovware ganske vist nu under DLG

I 1960 vedtog generalforsamlingen at udbetale 1,50 kr. pr. 100 kg. foder i overskud. Men kun til medlemmerne, akkurat som nu. Det blev også bestemt, hvordan et evt. underskud skulle betales, men til skiftende bestyrelser og ansvarlige ledes fortjeneste, er der aldrig opstået underskud, som det har været nødvendigt at kræve indbetalt.

Ved at læse de gamle protokoller, finder vi en klar linie gennem årene, der viser, at man har fulgt med udviklingen. Der er blevet bygget og udvidet. Bestyrelsen har lagt deres tanker for fremtiden for generalforsamlingerne, og planer er blevet drøftet, vendt og drejet, hvorefter medlemmerne stort set har betroet bestyrelsen at føre nye planer ud i livet.

I 1960 steg grovwareomsætningen med 25%. Det var det år, man havde investeret i en slagelmølle, og man begyndte at tale om tørreri. På det tidspunkt begyndte man også at tale om en deling af foreningen. Tørreriet startede den 25. august 1962.

I 1963 havde Brugsen en omsætning på 3,8 mil. kroner heraf 2,6 mil. i Grovware, på æg 283.000 kr. og butiksvare 900.000 kr. Og her forstærkedes talen om at adskille foreningen i 2 selskaber.

Stilfærdigt og sikkert har medlemmerne i Hillerslevområdet ført selskabet frem, og hver gang det var nødvendigt at investere, har medlemmerne været villige, således at Hillerslev Grovwareselskab hele tiden har kunnet følge med tidens udvikling, og stilfærdigt og sikkert konsolideret sin stilling som en af Thylands førende selskaber, agtet og respekteret i vide kredse.

Selve delingen kom så i 1968, for 24 år siden. Det skete således, at Brugsen fortsatte uændret, mens Grovwareafdelingen blev skilt fra, og der blev dannet en selvstændig forening, nemlig Hillerslev og omegns Grovwareforretning.

Dagen derpå stod Grovwareforeningen så med et problem. Den havde ingen registrerede medlemmer, idet medlemmerne jo var forblevet i Brugsen. Men ret hurtigt afklarede også dette forhold sig, idet områdets bønder, der var vant til at hente grovvarer i Brugsen, hurtigt fandt sig hjemme i det nye selskab, og meldte sig som medlemmer, og dermed som medansvarlige ejere af selskabet, "Hillerslev og omegns Grovwareforening", som vi i dag fejrer 25 års jubilæum for.

En milepæl, hvor der er god grund til at stoppe op, at kigge bagud, glædes over tingene, som de foreligger netop i dag, og så være klar til en ny tørn i morgen.

Jeg ønsker held og lykke og sammenhold i og omkring Hillerslev Grovware.

Kr. Overgaard



## Thyboer

*Otto Andesen var sognepræst i Karlby og Voldby på Djursland. Da han blev pensioneret, flyttede han sammen med sin hustru Stinne til Hou gamle Skole for at nyde sit ortium. I 1974 dikterer han sine erindringer, og Stinne nedskriver dem. Heri fortæller han om sin bedstefar Anders Ramsgaard og sin far Jens Andersen, kaldet Moustsen. Med tilladelse fra Otto Andersens søn, Kristen Erik Andersen, Mors, bringer vi et uddrag af erindringerne.*



*Otto og Stinne Andersen*

### Da Bedstefar blev Gaardmand

I 1850erne var det daarlige Tider for Landbruget, og en del Ejendomme kom til Tvangsauktion. - Mine Bedsteforældre havde allerede samlet saa meget sammen, at de mente, de kunde købe en lille Gaard inde paa den gode Jord. Bedstefar fik talt med et Par Mand, der lovede at kautionere for ham, hvis han fik handlet (hvad hverken de troede eller haabede.) Bedstefar kom til flere Auktioner; der skulde handles forsigtigt, og hver Gang var der nogen, der havde Raad til at byde mere, saa hver Gang kom Bedstefar skuffet hjem. Saa hørte de, at der var en Gaard i Brund, der skulde til Auktion. Bedstefar havde tabt Modet - men Bedstemor sagde: „Nu gaar Du ud og ta'r den bedste og fedeste af vore Gæs. Den slagter jeg og gør i Stand, og saa gaar Du ud til Auktionsholderen i Thisted med den og siger, at Du har i Sinde at komme til Auktionen.“ - Dagen kom, Bedstefar gav et Bud, Hammeren faldt øjeblikkeligt. - De forbløffede Kautionister blev kaldt frem og Auktionsholderen sagde: „Der skal I skrive under' Det gjorde de, og saa var Bedstefar Gaardmand.

Min Far var 7 Aar dengang. Det var helt nye Omgivelser med ganske tæt paa. Den første Morgen, han var ude for at se sig om, traf han Naboens jævnaldrende Søn. De slog sig ned mellem Gaarden og prøvede en Samtale - det mislykkedes. Nabdrengens Sprog var uforstaaeligt, indtil han blev saa ærgerlig over Fars gentagne HWA? - at han sprang op, gik og raabte: „Do fostaar mæ jo nok, Din forbandede Ralt!“ - Det var det eneste, Far forstod.

Naar saadan en Tilflytter slog sig ned i en Landsby, var han ikke antaget med det samme. Med Bedstefar gik det hurtigt: Ved det første Gilde, de var til, vilde en af Byens stærke Mænd prøve Kræfter med ham. Det foregik

paa den Maade, at hver sad paa sin side af Bordet og bøjede sin Langfinger og saa „trak de Krog“. Det gjaldt om at trække Modparten op fra Sædet. Bedstefar sad paa Bænken ved Vinduet, den anden paa Stolen overfor. - Bedstefar trak ham op og lidt hen over Bordet og gav saa pludselig slip. Den anden væltede bagover med sin Stol og fløj mod Muren, der skilte Stuen fra Køkkenet, Muren var bygget af Lersten, og han røg gennem den og ud i Køkkenet. - Vild Jubel - Bedstefar var antaget.

### Slavekrigen

I Begyndelsen af 1848, da Oprøret ulmede ved den sydlige Grænse, løb et Rygte med Lynets Hast sydfra mod Nord. - En Dag naaede det Thisted. Det gik ud paa, at Oprørerne havde lukket 400 Tugthusfanger (Slaverne) i Rendsborg ud, bevæbnet dem og sendt dem nordpaa for at skænde, brænde og myrde. Paa deres grusomme Færd var de naaet til Mors.

Der blev stor Ophidselse i Thisted, man mente, at der maatte være Forræderi med i Spillet, siden de var kommet saa langt, før man fik Bud. - Man mistænkte Amtmanden i Thisted for at have fortiet Sagen og tøvet med at træffe Krigsforberedelser, og da Amtmanden kom ud fra Raadhuset, truede, skældte og spyttede Folkemængden. Det saa faretruende ud, da Borgmesteren kom til og fik den ophidsede Mængde beroliget: ”Saa sagte, saa sagte, kære Børn, vi skal nøje undersøge Sagen“ og ledsagede Amtmanden til hans Hjem.

Samme Dags Aften, da mine Bedsteforældre var gaaet til Ro, begyndte Kirkeklokkerne at ringe til Tegn paa, at der var Ufred i Landet. Henad Kl. 12 blev der banket paa Ruden - det var Sognefogeden, der kom med Bud om, at Bedstefar skulde møde ved Kirken Kl. 1 med det bedste Vaaben, han kunde faa fat paa - Bøsse, Fork eller Le - og under Sognefogedens Kommando skulde Flokken marchere til Vildsund for at hindre Slaverne i at gøre Landgang i Thy.

Bedstefar havde en Jagtbøsse, men han har aldrig lagt Skjul paa, at han ikke hørte til de modige, og han fortalte selv, at han gemte Bøssen og tog en Fork i Haanden - han gik ud fra, at de med Bøsserne skulde i første Række. - Naar han fortalte det, spurgte vi Børn altid: „Kund I da fo jer te aa stek en Fork y e Maw a jen?“ hvorpaa han regelmæssig fik Opkastningsfornemmelser - til vores Morskab.

Bedstefar gik med sin Fork til „Nystrup“ for at faa et Trøstens Ord af sin afholdte Arbejdsgiver og for at faa Følgeskab af dennes 2 voksne Sønner. Manden, Jens Nystrup, havde omtanke og kommanderede Konen til at sætte Mad og Dram frem og desuden smøre forsvarlige



Madpakker, for maaske skulde „Hæren“ til Mors. Dér var ingen Mad at faa. Mors var jo brændt. Hun græd, mens hun lagde godt med Smør og Pølse paa. Under alt dette blev de lidt forsinkede, og da de kom til Kirken, var Troppen afmarcheret. De hørte dem et Stykke foran. De fleste var vel tavse, men nogen sang, og der var dem, der græd. De indhentedes snart deres Fæller, og man gik i samlet Trop mod Vildsund.

Da det gryede ad Dag, var man naaet til Aas, hvorfra man kunde se over Sundet og et Stykke ud over Mors. Man ventede at se Røgskyer fra den brændende ø, men alt var som sædvanligt. Man forhørte sig i de nærliggende Gaarde og fik at vide, at det hele var Opspind, og at hver kunde gaa til si t.

Men hvem, der havde sat det fantastiske Rygte i Gang, er vist aldrig bleven opklaret. To vidt forskellige Forklaringer har jeg hørt. Den ene gaar ud paa, at Kongen ventede et Krigsudbrud og vilde se, hvordan Folk reagerede, om de var parat til Forsvar. - Andre fortæller, at en Smedesvend var vendt hjem efter at have været „paa Valsen“ og var begyndt for sig selv. Han fik for lidt at bestille, satte Rygtet i Gang - og saa kom Folk og bad ham smede Vaaben. Det gjorde han med saa stor Dygtighed, at han blev kendt viden om.

### Ballerum og Kaastrup.

Til Gaarden hørte en Jordlod paa Ballerum, 1½ mil borte. Ballerum var dengang meget fattigt, det meste bevoget med Lyng - enkelte mere fugtige Pletter var bevoget med Græs eller saaet til med Korn. Husene havde Plads til en Ko eller to, nogle Faar og Høns og en Julegris. Størstedelen af vor Lod var Lyng, kun en lille Ager med Græs hørte med. Det hele var udlejet til en Husmand, han skulde om Aaret betale 3 Kr. og grave et Læs Lyngtørv (Flattørv).

Han kom hvert Aar paa en ledig Dag efter Høst for at betale Lejen og aftale nyt lejemaal. Den Forretning vilde Far ikke afdøre, men overlod den til Bedstefar. - Manden kom midt på Formiddagen, og Mor satte „Formiddagsmelmad“ paa Bordet. De snakkede, og det blev Middag. Han blev budt paa Middagsmad, og efter Bordet begyndte Forhand-



Østergård i Brund. Foto fra ca. 1949

lingerne. De blev hvert Aar mere langvarige. Manden vilde have Prisen sat 25 øre ned, det havde været en elendig tør Sommer, der havde ikke været Græsning til et Faar. - Bedstefar vilde have Prisen sat 25 Øre op. Sommeren havde jo ikke været tør, der maatte have været Græs til et Par Køer. Det blev Kaffetid, de drak Kaffe, og derefter blev Forhandlingerne mere dramatiske. Manden sprang op og sagde Farvel, gik til Døren vendte om og slog sig ned igen. - Næste Gang han sprang op og sagde Farvel, kom han helt ud i Bryggeret, inden han kom tilbage til Forhandlingsbordet. Næste Gang kom han helt ud paa Gaardspladsen eller maaske endda et godt Stykke fra Gaarden, inden han vendte om. Det endte med, at de mødtes paa Halvvejen, og Lejen kom i Stand for de 3 Kr.. Saa var det „Melmaddaws“. Stemningen var høj, og det endte med en Kaffe-punch til sidst. Det blev mørkt, inden Manden gav sig paa-Vej de 1½ Mil i sine tunge jernbeslaaede træsko og med en solid Stok i Haanden. Baade han og Bedstefar havde haft en god Dag, og Mor havde beværtet dew godt.

Nu ser der anderledes ud paa Ballerum. Lyngen er borte. Kunstgøningen gjorde „Underværker“. Store Maskiner larmer og osrer og laver Vejmateriale. - - - Sic transit.

Men før den Tid var der fattigt paa Ballerum. Husmændene maatte tage Arbejde hos Gaardmændene paa de gode Jorder. - Der skulde gerne laves lidt Grin med dem fra Ballerum. Bedstefar havde en Høstkarl derudefra et Aar, og en Dag hørte Bedstefar Ham sige til Høstfolkene: „Naar wi no bløwer færre mæ Høst, saa well æ i Smelær, aa saa well æ sæt mæ nier som Sme paa Ballerum“ - Der var ikke en Hest paa Ballerum, hvad skulde en Smed bestille der. - Men Karlen sagde uanfægtet: „Æ wild nøde bou ajer Steer!“ - Det undrede Bedstefar, han glemte det aldrig, at nogen kunde være knyttet saa fast til Ballerum, at nogen kunne holde at Ballerum. Selv havde han prøvet Livet paa Kronens Hede.

### Far i Skole

Da Tiden kom, da Far skulde i Skole, blev han holdt hjemme - Læreren var nemlig ikke rigtig i Hovedet. Et Aar med daarligt Høstvejr stod meget Korn og tog Skade paa Markerne, især var det galt med den lille Skolelod. Læreren kunde ikke faa Hjælp til at køre sit Korn hjem før Gaardmændene var færdige. Endelig kom en Gaardmand til Stede med sit Køretøj, og Læreren havde stukket de første Neg op, da Regnen kom. Læreren blev ude af sig selv, for rundt paa Marken, sprang saa højt han kunde, stak med Forken mod Himlen og bandede, at han vilde stikke Vorherre ihjel.

Bedstemor lærte Far at læse, skrive og regne, men da han var 10 aar, tog Bedstefar til Præsten for at faa Lov at sende ham i Hillerslev Skole. Præsten blev overrasket og gjorde en Del Ophævelser, han havde ikke vidst, at Drenge uden Tilladelse havde forsømt Skolen, men Tilladelsen blev givet. Saa gik Far de 5 km til Skole, men om Vinteren i daarligt Vejr red han til Skolen, vendte Hesten og gav den et Klap, saa løb den selv hjem.



Tækkemand Jens Thøgersen og hustru Kirstine, ca. 1865

## Ajs Thøgersen

Byens Tækkemand, Jens Thøgersen, var en flittig kirkegænger og sang saa det hørtes over hele Kirken og var ed at tage Føringer fra Kirkesangeren. Kirken var uden Orgel. Naar folk kom hjem fra Kirke, spurgte de hjemmевærende: „Var Jens Thøgersen i kirke?“

Han var en meget dygtig Tækkemand, men kunne være urimelig mod sin Hjælper, der sad under Taget og tog mod Tækkenaalen og stak den ud igen. - En Dag blev det Fars Tur til at hjælpe Tækkemanden. Bedstefar havde andet at gøre, men hørte, at Tækkemanden skældte forfærdeligt ud. Far maatte Gang paa Gang trække Naalen til sig og gøre det om. Bedstefar blev ærgerlig, kravlede op, skubbede Far til side uden et Ord og tog Naalen. Tækkemanden havde ikke lagt Mærke til Ombytningen og fortsatte med at skælde ud, men saa var det Bedstefar, der tog fat med at skælde ud. Det ene Ord tog det andet, og Tækkemanden kom med ind for at „gøre op“ - faa Pengene og forsvinde. Da de to ophidsede Mennesker kom ind i Stuen, var det Bedstemor, der tog Ordet, skammede dem ud og sendte dem ud til Arbejdet igen.

## Spaadom

Til et Høstgilde var Høstfolkene indbudt, blandt dem var en Kone, der kunde spaa i Kort. Efter Bordet, hvor de havde faaet rigeligt af hjemmelavet Gammeltøl, tilbød hun at spaa Bedstefar. Han holdt ikke meget af det, men syntes ikke, han kunde undslaa sig. Hun fik Kortene og lagde dem

ud. „De ligger forkert,“ sagde Bedstefar for at drikke og forstyrre. Hun blev stødt, skubbede Kortene sammen, og lagde dem op paany. „Nu ligger de rigtig, men hvad ser jeg, Du faar Ulejlighed med Dine Papirer.“

„Papirer“ betød Pengesager. Men Bedstefar havde sine Papirer i god Orden, saa det troede han ikke paa. Men kort Tid efter blev en større Gaard i Byen til Salg - Østergaard i Brund, som Bedstefar købte, saa vist blev der Ulejlighed med at ordne Pengesager.

## Varsel

En Aften Bedstefar og bedstemor sad i Stuen, hørte de Rabalder paa Loftet, som om noget væltede eller faldt ned, men alt var i Orden, intet var sket. En Tid efter blev Bedstemor syg og døde ret pludseligt. Der skulde træffes Forberedelser af forskellig Slags, sendes Malt til Mølle og brygges øl. En Hjælper skulde komme Malten i en Sæk, han tabte Skæppen paa loftet, og Bedstefar hørte det samme rabalder.

Engang før havde Bedstemor oplevet et Varsel, allerede mens de boede paa Kronens Hede: De kom hjem fra høstarbejde og fandt paa Køkkenbordet 3 Bloddraaber - ingen havde været i Huset. Dagen efter fik de at vide, at en nær Slægtning netop var død paa det Tidspunkt - men Genfærd og Spøgelse har han været forskaanet for.

Naar troværdige folk fortalte om den Slags Ting, sagde Bedstefar altid: „Det lader jeg staa ved sit Værd.“ Det var nok eneste Gang, han oplevede sligt.

## Bedstefar og Politik

Skønt Bedstefar jo havde oplevet Grundlovens Vedtagelse, talte han aldrig om det, og vi faldt aldrig paa at spørge ham ud, men nogen stor Rolle kan det ikke have spillet for ham i hans daglige Tilværelse. Han interesserede sig ikke meget for Politik, for ham var det kun et morsomt Samtaleemne i Selskab. Hans Nabo, Lars Kræn, var ivrig Højremand, han var noget naragtig og let at drille. Hans Bror, Mikkel Ton, og Bedstefar havde tit deres Morskab af ham. Mikkel Ton spillede Venstremand, Bedstefar skulde spille Mæglerens Rolle, og saa hjalp de hinanden med at hidse „Las“ Kræn op. Da de engang sad til Bords ved et Selskab, blev Las saa ivrig, at han sprang op og slog Næven i Tallerkenen, saa den gik i Stykker. Bedstefar havde formanet ham til at slaa lidt af og gaa i Forhandlinger, men Las raabte: „Æ slaar aller en Kwent aa.“ Hans Kone havde ikke overværet det, men hun undrede sig, da Las Kræn kom hjem og for gennem Stuerne og råbte: „Æ slaar aller en Kwent aa.“

Men en Dag blev Politiken dog Alvor. Bedstefar vilde stemme til et Valg. Det vilde Las Kræn ogsaa. Afstemningen skulde foregaa paa „Bjerget“. Der var langt, 4-5 Mil, og de blev enige om at „gøre Vogn“, saadan at Las Kræn lagde Vogn til og Bedstefar Hestene. Paa Valgstedet skulde Kandidaterne holde Taler. Stemningen var ophidset. Bedstefar var en Overgang bange for, at det skulde ende med Slagsmaal. De fik stemt og kørte hjemad, men Ophidselsen sad dem i Blodet. De blev uenige, og det endte med, at Bed-

stefar spændte sine Heste fra Vognen, red hjem og efterlod Las Kræn i Vognen.

## Mine Forældre i Thingstrup og Brund, hvor Bedstefar fortalte for os.

Far aftjente sin Værnepligt i Aarhus og blev Oppasser for General Hegermann Lindenkrone og blev snart en betroet Altmuligmand i Generalens Hjem og skulde ikke saa sjældent ledsage Generalinden i Teateret, naar Generalen ikke havde Tid. Bortset fra den Afbrydelse, arbejdede Far - eneste Barn - hjemme. Han blev forlovet med Karen Marie Overgaard, en Gaardmandsdatter fra Lønnerup. De to Familier kendte ellers ikke noget til hinanden. - To af hendes Brødre kom engang paa Besøg for at stifte lidt Bekendtskab. Bedstefar bød dem ind paa det sædvanlige, en Dram og et Glas Øl. Den ene bad om et glas Vand, den anden om en Kop Mælk. Bedstefar gik ud i Køkkenet og sagde til Husbestyrerinden: „Gu bæjr'ed fo Familli, wi æ kommen i. Jen wel ha Mjælk, den ajn wel ha Waan.“

En Foraarsøndageftermiddag vilde Far besøge sin Kæreste. Det syntes Bedstefar ikke om. „I Morgen tidlig skal Du ud og tilsaa en stor Mark, og saa maa Du være udhvilet.“ Far gik alligevel. Næste Morgen stod Bedstefar tidligt op for at faa Far sendt i Marken, men da var Far næsten færdig med Saaningen. Beretningen er Bedstefars.

Da mine Forældre skulde giftes, købte de en Gaard i Thingstrup. De var begge fra velhavende Hjem, medbragte hver 10.000 Kr., mange Penge dengang. Men Tiderne blev daarligere. De klarede sig igennem, men de har fortalt, at var de bleven nødt til at sælge, vilde alle Pengene have været forlist. For Bedstefar begyndte det ogsaa at knibe, han var bleven gammel, ene mellem Tjenestefolk, som efterhaanden blev daarligere og daarligere og vanskelige at komme om ved. Den værste Karl, han havde, var Marinus. Naar Bedstefar siden hen i Livet skulde karakterisere en meget utiltalende Person, sagde han: ”Han æ den liggest Mennesk aj Marinus, te æ tøwes, æ haa kjæn.“

En dag skulde samme Marinus pløje en Mark, der stødte op mod Gaarden, og det gik meget langsomt. Da Bedstefar traf sammen med ham ved Husmuren, sagde han til ham: ”Do kommer te aa dryw e Hejst nok saa faast, wi æ kommen nøj baagleajte i e Taag.“ – Marinus ”smur e Pløw imud e Wøjsterhuks aa saae: ”Saa ka Do raspeme siel pløw.” – ”Æ saa et aant en æ saae. Aa, hol mæ Di Kjæb aa pløw.“ Aa saa gik æ.“

Bedstefar var bleven ved Gaarden for længe, og det var gaaet tilbage. En Foraarsdag døde en Hest, og en Karl løb af Plads, han kunde ikke faa Sæden i Jorden. Saa kørte han til Thingstrup og bad mine Forældre flytte hjem og overtage Driften af Gaarden. Far og Mor flyttede saa til Brund med 6 Børn. 3 blev i Thingstrup og passede Gaarden. Der var paa Østergaard to Brønde, en lige uden for Staldøren, af den blev Kørerne vandet om Vinteren. Den anden var i Bryggerstet. Bedstefar havde for Skik om Sommeren at sætte et Kar lige uden for Bagdøren, hvor Kørerne saa blev vandet. Der gik et Rør gennem Muren,

hvorigennem Vandet kunde fyldes i Karret. Æltet uden for Bagdøren kan man nok tænke sig til. - Saadan vilde Far ikke have det, det var jo helt unødvendigt, men Bedstefar stillede et Kar frem og fyldte det med Vand. Far væltede Karret, og Bedstefar blev saa vred, at vi læssede vore Sager og kørte til Thingstrup igen. Næste Morgen tidlig kom Bedstefar for at bede os komme tilbage, og denne Gang blev vi. Han vilde flytte ud af Stuehuset og overlade Far hele Styret, men Skødet beholdt han til sin Død. - Han indrettede 2 Rum i Sydgavlen af Udhuset, hvert med Vindue mod Syd med god Udsigt over Markerne og en Del af Byen. Det yderste brugte han til Huggehus med Høvlbænk og en Bel Redskaber. Indenfor Opholdsstuen, hvor der blev lagt Trægulv, men ingen Pynt og ingen Kakkellovn. Der stod Bedstefars Seng. Han fandt stadig noget at arbejde med i Huggehuset, men spiste selvfølgelig med os og beholdt lige saa selvfølgelig sin Plads for Bordenden som Tegn paa, at han var ”Mand“ paa Gaarden. Kun to overlod han sit Højsæde til: den ene var en fattig Husmand, den anden en velhavende Forpagter, Poul Bak paa „Kronborg“.

Husmanden havde været Bedstefars Ven fra 1864, da han var med de Soldater, som Bedstefar med Hestevogn kørte til Randers, hvor de havde faaet Befaling til at møde. De havde bedt ham om at køre dem et lille Stykke paa Vej. Han kørte dem først til Aggersund, men kunde saa ikke nænne at sende dem videre til Fods og fortsatte til Randers. - Saadan gjorde kun Bedstefar.

Selvom han ikke mere blandede sig i Gaardens Drift, kunde han ikke skjule sin Misfornøjelse, naar der blev foretaget Forandringer. Mor tog meget Hensyn til ham. Vi beholdt de hvidskurede Gulve, de kalkede Vægge, de nøgne Vinduer, selvom det ellers var blevet almindeligt med Fernis, Tapet og Gardiner.

Bedstefar og vi yngre Søskende sad de lange Vinteraftener og snittede Pølsepinde til Slagtedagen, knyttede Væger til Lysestøbningen og ribbede Fjer, som i Aarets Løb var samlet sammen, naar vi slagtede Fjerkræ - ingen fandt paa noget saa ødselt som at skolde en Høne. Vi spillede Kort, Polsk Pas, et indviklet Spil, som Bedstefar gjorde os til Ekspertes i. Saa fortalte Bedstefar. Han er den bedste Fortæller, jeg har hørt. Enhver Fortælling havde faaet fast Form og havde de ejendommelige Udtryk, som netop hørte til den. Efterhaanden kendte vi nok hans Historier, men han vilde gerne fortælle, og vi vilde gerne høre. Vi troede aldrig, vi kunde glemme dem og skrev dem derfor ikke ned, saa nu er der kun faa, vi husker. Her er en af dem.

## De tre Høje i Hillerslev

Markens Ejer fandt engang paa at skrælle Græstørvene af dem. - Naar man i de Dage havde kørt al Gødningen paa Marken, saa Møddingpladsen var helt tom, skrællede man Græstørv af en mark, som alligevel skulde pløjes og lagde Græstørvene i Bunden af Møddingen. De erstattede en Ajlebeholder og var værdifuld Gødning næste Aar. - Saadan gik det med Højenes Græstørv, men det fik frygtelige Følger: Om Natten hørtes der Spektakel fra Gaardspladsen som af mange ridende og kørende. :Folkene kom til



Vinduet, men der var intet at se. Det gentog sig, der var ingen Nattero, og Folkene talte om at rejse.

En Aften gik Gaardmanden saa hen til Højen og sagde højt og tydeligt: Højene og Marken, de ligger paa tilhører mig, jeg har Skøde paa det og kan raade over det, som det passer mig. Er der nogen, der vil mig noget, er jeg at træffe i min Dagligstue Kl. 12 i Nat.“

Ved Sengetid satte Manden sig i Dagligstuen, Folkene gik i Seng. Noget ængstelig var han og tog adskillige Dramme. Da Klokkeren slog 12, kom to smaa Mænd ind ad Fordøren og to ad Bagdøren og mødtes i Dagligstuen. Da Manden saa, hvor smaa de var, steg Modet, og han gentog, hvad han havde sagt, at han havde Raadighed over Højene.

Men de smaa Mænd sagde, at det kunde ikke passe, for Højene havde været i deres Eje i over 200 Aar. „Hwans er I fo nu bette Kaael.“ Straks for de paa Manden og bankede ham, til han gik ind paa at klæde Højene og lade dem ligge i Fred. Der var ingen Vidner til det natlige Møde, men

næste Dag saa hele Byen, at Manden havde travlt med at klæde Højene. Spektaklet hørte op.

Langt senere blev Højene fredede, og takket være netop Fortællinger som denne, har der været Høje at frede.

Naar de smaa Højfolk fik Lov at leve i Fred, kunde de være flinke og hjælpsomme. - Iver, der boede i Kaastrup, var en mørk Aften faret vild. Træt og forkommen kom han til Højene. To smaa Mænd, der sad udenfor, bød ham ind og satte Grød frem for ham. Han fik 12 Skefulde af Grøden, han kunde ikke taale mere, sagde de. Han var blevet saa stærk som 12 Heste og gik herefter under Navnet „Stærke Iver“. - Om ham gik der mange Historier. Engang var han kørende efter Tørv i Kaastrup Mose. Han læssede et stort Læs paa, og Vognhjulene skar dybt i den bløde Mosegrund. Hestene kunde ikke trække, men Stærke Iver var ikke til Sinds at læsse Tørv af. Han spændte den mindste Hest fra, tog selv den korte Hammel, og Læsset kom op paa ret Køl. - Da de kom paa fast Vej, klappede han den store Hest og sagde: „Æ wa dæ nok wal hor, Gaml.“

## Forretningsliv og andet liv gennem tiderne i Hillerslev & Omegn.

af Henning Mark

Da jeg i 1949 som 19 årig kom til Hillerslev var der 6 dagligvareforretninger i daværende Hillerslev-Kåstrup kommune: En købmand i hver af sognene Brund, Kjeldstrup, Skovsted, Ballerum samt købmand og Brugsforening i Hillerslev. Dertil kom bageri i såvel Hillerslev som Skovsted, der var også en Skrædder i hver af de to byer og så var der i Hillerslev en Skomager/Sadelmager som havde eneforhandling af de populære „TRETORN“ gummistøvler, Skrædderen i Skovsted havde eneforhandlingen af Støvlerne i Skovsted. Jeg vil tro at denne eneforhandling var en væsentlig indtægtskilde for de to forretninger. Landmænd og arbejdsmænd, som var den altovervejende kundegruppe på den tid, brugte meget gummistøvler på deres arbejde.

Så var der to smedeforretninger i Hillerslev, en i Kåstrup, Skovsted, Kjeldstrup og Brund og samme antal og fordeling havde tømmerforretninger stort set.

Der havde på det tidspunkt været Slagteforretning i Hillerslev i mange år, men derforuden var der flere Hjemmeslagtere i området, d.v.s. folk som kørte rundt til hjemmene, i hestevogn med stor trækar på ladet, og slagtede folks grise, får eller kreaturer på stedet.

Der var også behov for en karetmager i Hillerslev. Værkstedet blev lukket omkring 1950, da var man i landbruget gået over til arbejdsvogne på gummihjul og den største kunde, mejeriets mælkevogne var også gået over til gummivogne. Så var der Barber/Frisørforretning og i nogle år i tresserne, et ismejeri med sliksortiment. Den største virksomhed var „æ Mølbygger“ som drev Hillerslev Maskinfabrik.

Området havde på det tidspunkt de servicefunktioner, som skulle til for at fungere. Det var i det væsentlige kun nødvendigt at skulle til Thisted, når man skulle have ny garderobe, det være sig tøj eller sko.

Som omtalt i Hefte fem blev Hillerslev Brugsforening oprettet i 1906. Før den tid var der en såkaldt Høker som havde til huse på Ballerumvej nr.242, der hvor Knud Erik Pedersen bor nu. Hvornår Høkeren holdt op ved jeg ikke, men på et tidspunkt var der købmandsforretning på Ballerumvej 189, der hvor Knud Erik Jensen bor nu. Der var bl.a. en Købmand Grøn i nogle år, formentlig omkring 1920.

På samme tid omkring 1920 kom en dag en vandrende ungersvend fra Vendsyssel gennem Kåstrup han landede formentlig mere eller mindre tilfældig hos Maren og Anders Chr. Andersen, Nordre Kåstrupvej nr.3. Niels Peter hed han og var på sin vis på det, man kaldte valsen for at søge arbejde, og det fik han ved Maren og Anders Chr. Hvor mange år han var der, ved jeg knap, men han blev på et tidspunkt gift med Pouline Christensen fra Ballerum. Niels Peter havde imidlertid fået arbejde på Hillerslev Mejeri, og med økonomisk hjælp fra flere sider fik Pouline og Niels Peter bygget hus på Røllikevej nr. 10, huset bebos nu af Ingrid og Ernst Sørensen.

Da Niels Peter havde fået huset bygget åbnede Pouline Brødsalg i Entreen formentlig i 1927/28, og nogle år efter blev det ostesalg, som var på mejeriet, overtaget af Pouline og Niels Peter. Senere blev Brød- og Osteudsalg et suppleret med kolonial, og Niels Peter sagde sin plads op på Mejeriet og blev fuldtids købmand. Nu var den fattige ungersvend, Niels Peter fra Vendsyssel, blevet selvstændig

købmand N.P.Christiansen, til daglig kaldt N.P. Op gennem trediverne og fyrrerne fik de oparbejdet en solid og god forretning.

Først i fyrrerne blev N.P. indvalgt i sognerådet og blev på et tidspunkt valgt som sognerådsformand, dog kun i én periode, da han blev væltet af formandsstolen af et flertal i sognerådet, som havde tradition for at have formandsposte. N.P. var valgt på en upolitisk borgerliste, og på samme liste var husmand Martin Johansen opstillet, men han var samtidig opstillet på en partipolitisk liste, og så skete der det enestående at Martin blev valgt på begge lister, man sagde den gang at sådan en situation var aldrig set i Danmark før, og er måske heller ikke sket siden.

Da valgbestyrelsen var i tvivl om hvordan man skulle forholde sig, henvendte man sig til Indenrigsministeriet, som svarede tilbage at Martin selv måtte bestemme hvilken liste han ville vælges på. Det indebar jo, at han kunne bestemme, hvem af de to suppleanter der kom i sognerådet. Suppleanten, som ikke kom i sognerådet, var skuffet og måske også en smule fornærmet på Martin Johansen.

En af Martin Johansens børn er Gudrun Harbo, Følfodvej 40. Nå det var et sidespring ,men jeg synes det skulle med fordi det er så enestående, at en mand kunne blive valgt på to lister samtidig. N.P.Christiansen døde som 54 årig i 1948.

Som omtalt i hefte 5 overtog min far, Hans Mark forretningen i 1949, og jeg kom herved som nitten årig til Hillerslev, selvom det absolut ikke var uden betænkeligheder fra min side, at mine forældre købte forretningen. Da jeg aldrig havde kendt dem som andet end „landmænd“, var det selvfølgelig spændende, dels hvordan forretningen ville gå, og dels hvad det var for et samfund, jeg nu skulle være en del af?

Øster Jølby, som vi kom fra, var også den gang en større landsby end Hillerslev. Den var på flere områder en slags kulturcentrum (hvis de selv skulle sige det) på Mors med et aktivt foreningsliv, højskole m.m.

Men jeg erfarede hurtigt, at Hillerslev havde de samme kvaliteter. Der var en foredragsforening, ungdomsforening og idrætsforening, og da forsamlingshuset var blevet bygget, var min mor og jeg med til at starte Hillerslev Gymnastikforening.

Forretningen udviklede sig også fornuftigt, de første år var Nors en „tørlagt“ kommune, det var Hillerslev ikke, så når folk i Nors skulle have pilsnere og snaps, var det nærmeste sted Hillerslev Brugsforening eller os. Jeg kan i øvrigt huske, og det har formentlig været i 1949, da købte vi seks fasker rødvin hjem til Mortensaften. Vi solgte de to, og fik så selv rødvin til Juleanden - for første gang nogen-sinde.

Efter Soldatertjeneste, handelsmedhjælperhøjskole og kommis i Birkerød kom jeg atter hjem i forretningen, men jeg var imidlertid blevet forlovet med Helene, og vi købte i 1954 en kolonialforretning i Thisted, som vi havde til marts 1958, da byttede vi forretning med mine forældre.

Efter et par år var pladsen på Røllikkevej blevet for trang, og vi havde planer om at bygge til. Men da vejen fra

Thisted til Hillerslev var flyttet fra forretningen til nuværende Ballerumvej, var vi kommet til at ligge lidt isoleret. Vi „købte“ derfor jorden omkring præstegården af menighedsrådet, og ville bygge forretning på hjørnet af Skovstedvej og Ballerumvej og så ellers udstykke resten til byggegrunde. For at for handelen i orden købte vi en ejendom uden for Hillerslev (den, som Kalkværket senere købte og rev ned), vi skulle så mageskifte ejendommen med menighedsrådet, på den måde fik præstegården dobbelt så meget jord at dyrke. Men Statens Jordlovsudvalg kunne ikke anbefale handelen, da den ikke var sat til at Præstegårde fik mere jord. Da det mislykkedes købte vi så grunden som brugsen ligger på i dag.



*Forretningen på Ballerumvej*

Vi byggede forretningen i 1962 og da vi et års tid senere fik solgt huset på Røllikkevej, byggede vi privaten til. På det tidspunkt tog udviklingen i samfundet en eksplosiv fart ikke alene økonomisk men også teknisk.

Landbruget mekaniserede og øgede produktiviteten voldsomt, så selvom vi havde øget grovvarrelageret til det firdobbelte, da vi byggede, ville en tørrings- og foderblandingsanlæg og dertilhørende hal, være nødvendigt, hvis vi ville blive på markedet. Vi valgte så i stedet at gå i kompagniskab med tre kollegaer, som nogle år forinden havde startet A/S Nordthy Kom i Sennels. En sidegevinst var, at nu kunne vi forholdsvis billigt få et par børneværelser mere i en del af foderstoflageret, til vore efterhånden fire børn, og vi lagde også en del af lageret til butikken.

I 1976 byggede vi til forretningen, for at illustrere den eksplosive udvikling som var i løbet af de 14 år som var gået siden vi byggede i 1962, var kvadratmeterprisen fire-doblet, og dertil kom at renten også var firedoblet. Mester og Svend fik 8.25 i timen i 1962, så timelønnen var steget meget mere end det firdobbelte, hvad man som købmand ikke skal beklage.

I 1990 var min kone og jeg så småt begyndt at tænke på holde op i løbet af et par år eller tre. En sommeraften samme år var uddeler Kr. Olesen ude og lufte sin hund til natten. Jeg inviterede på en Thy Pilsner, og over den talte vi løst og fast om fremtiden. Vi var enige om, at der ikke på sigt var plads til to dagligvarebutikker i Hillerslev, og jeg

foreslog ham derfor, at han skulle sørge for at få Brugsen lukket (det var nok med et glimt i øjet,) og så skulle han købe halvpant i vores forretning og i løbet af et par år, skulle han så overtage den anden halvpant. Nogle måneder senere henvendte formanden for Brugsen, Kurt Holm, sig og spurgte om vi ville sælge til Brugsen, hvortil jeg svarede, at det kom an på, om vi kunne blive enige om prisen. Vi holdt et møde og blev enige om, at vi skulle mødes igen første uge i august. Så var planen, at Brugsen skulle købe bygningerne, og vi skulle forpagte forretningen i et par år. På den måde

var Brugsen sikker på, at de blev den eneste butik i byen, og vi var sikker på at vi havde solgt, den dag vi ikke ville mere.

Den 1. August brændte Brugsen ned til grunden, så nu var der pludselig en ny situation, hvilket førte til at Brugsen overtog vores forretning 6. Oktober 1991.

Som jeg startede med at skrive, så havde området tidligere de servicefunktioner, som skulle til for at alt kunne fungere, og det har Hillerslev og omegn vel stadigvæk selvom 10-12 forretninger er reduceret til een.

## Oplevelser i et lærerhjem på landet omkring århundredskiftet 1800 - 1900.

*Stinne Christensen fortæller:*

I 1895 begyndte min far som lærervikar i Nors hvor han traf sin tilkommende hustru, hvis far var musikdirektør i Thisted, og da far spillede violin i dette orkester traf han i den sammenhæng musikdirektørens søde datter, som han så blev gift med i 1896. Efter vikartiden i Nors blev han lærer i Hjortdal i Hanherred, hvor mine forældre boede indtil 1898, da de flyttede til Hillerslev.

I Hjortdal blev min ældste bror Anders født. Flytningen Hjortdal til Hillerslev foregik den gang med hestevogn på den måde at alt indboet blev flyttet af bønderne fra Fjerritslev til Frøstrup, hvor man overnattede, derpå blev det hele omladet til de vogne som bønderne fra Hillerslev var kommet til Frøstrup med. Min mor samt den spæde dreng blev transporteret i en lukket karete hele vejen, og køerne, som vi havde - der hørte jo landbrug med til embedet, blev trukket hele vejen fra Hjortdal til Hillerslev med overnatning i Frøstrup.

Ved ankomsten til Hillerslev blev vi installeret i den lange lærerbygning, som i den ene ende rummede førstelærerinden frk. Hansens lejlighed, 2 stuer + køkken + loftsværelse + forgang og baggang, derefter var der et gæsteværelse med egen indgang og så kom vi til lærerens lejlighed: 2 stuer; køkken, stort bryggers med nedgang til kostalden, som lå i den modsatte ende af bygningen, desuden var der et kammer i forbindelse med bryggerset samt et stort loftsværelse med kvist, og så var der jo også forgang (entre). I Hillerslev boede mine forældre fra 1898 til engang i 1930'erne, da far blev pensioneret, og så købte de et hus i Nors, hvortil de flyttede.

I Hillerslev blev jeg og mine andre 8 søskende født og havde en lykkelig barndom. I Hillerslev havde min far mange gøremål; foruden Landbruget, med hjælp af en karl, skulle far passe kirkebøgerne, mejeriregnskabet samt Brugsens regnskab.

Jeg kan huske da Brugsen i sin tid blev bygget ved stationen ved jernbanen Thisted-Fjerritslev, som nu er nedlagt. Og foruden alle disse ting, havde far jo sit arbejde

som lærer at passe, og han var jo også kirkesanger. Når far skulle fungere i kirken om søndagen ved gudstjenesterne, eller når der skulle være bryllup eller begravelse, så lagde mor hans tøj frem i soveværelset: diplomatfrakken, den stive flip og de løse manchetter med manchetknapperne. Jeg kan også huske, at når der var eksamen i skolen, så mødte hele skolekommissionen op for at overvære den anført af skolekommissionsformanden. Det var provsten i jaket med stribede benklæder. På sådanne dage havde mor dem alle på kost, og om aftenen til middag, og da kom konerne også med.

Den gang var der den ordning, at hvis folk ville til alters om søndagen, skulle de tegnes til alters hos degnen senest lørdag eftermiddag. Og han skulle så skrive en liste over altergæsterne, som vi børn så blev sendt over til præsten med. Når far så lørdag aften skulle øve sig på søndagens salmer ved orglet hjemme i stuen, så sagde han: "Og så bette bar'," så betød det, at vi skulle synge med.

For mors vedkommende havde hun også meget at ordne. Udover at passe hus og hjem og børn, skulle hun også gøre rent i både skolen og kirken. Da vi var små, havde hun 2 piger til hjælp, men da vi voksede til, gik arbejdet med rengøring af skolen og kirken over på andre hænder. Det var f.eks. også mors arbejde at vaske præstens kjole og krave, og ydermere skulle kraven også pibes med de rør og jern, som skulle anvendes til dette arbejde. Mor skulle også vaske og stryge alterdugen samt pudse de to store tunge lysestager og den syvarmede lysestage over fra kirken, så hun kedede sig aldrig. En enkelt ting, som bør nævnes, er dette, at mor sang meget, både ved sit arbejde og sammen med os børn. Og jeg har senere hørt af min onkel, Christian Rask fra København, at en mand i Thisted havde tilbudt at ville bekoste hendes sanguddannelse i København. Men det blev aldrig til noget, for det ville bedstefar ikke have, at hans pige skulle sendes til København. Det må have været engang i 1880'erne. Dette var nogle glimt fra min barndom i et lærerhjem på landet.





## Farvel til et vartegn

af Thomas Møller, "Kirkegård", Kåstrup

Hvad betyder 20 tons jern i 35 meters højde, når bare man har det rigtige værktøj.

En sensommerdag i august 1999 mistede Kåstrup sit vartegn gennem godt 20 år. Siloen har været brugt til ensilage til Knud Eriksens godt 100 køer, men nu har han valgt at bygge en plansilo i stedet for.

Den årlige tur op i siloen, hvor man kunne se både hav og fjord, det halve Thy og en 9-10 kirketårne, må man herefter blot mindes med glæde.

Dagen, hvor siloen blev pillet fra hinanden, ankom en stor kran kl. ca. 7,00, og der var 8 mand med elektriske nøgler, der så kunne stå på jorden og skrue de ca. 15.000 bolte fra hinanden. Arbejdet var færdigt ca. 15 timer senere, og kranen kunne pakke sammen og køre videre til næste opgave, der i øvrigt var på Fyn næste morgen kl. 7,30.

## Mit hjem

Anna Nielsen (Søster) fortæller om sit hjem og sine forældre, Otto og Anine Jensen.  
I dag ejes gården af Søren Overgaard, Ballerumvej 126.

Ja, det skulle jeg måske fortælle lidt om - hvor det var henne at jeg, eller vi oplevede alt det.

Fars og Mors gård lå jo - eller ligger i „æ sønderend“ af Hillerslev. Fars mark grænsede mod syd op til skellet mellem Hillerslev og Brund, så da vi skulle i skole, blev det i Brund skole. Det var der nu ikke noget i vejen med. Det var en hyggelig og god skole med to klasser - helt som skoler var dengang. Gården ligger der stadig - på venstre hånd, når man kører mod Thisted, og lige før Brund Mølle. Det var sådan en mellemstor gård, med cirka 18 til 20 køer foruden ungvæg og kalve. Der var en meget gammel stald, da Far overtog gården. Overtagelsen skete samtidig med at Mor og Far blev gift. Det var Mors fødehjem og selvfølgelig skulle „Gammelfæ“ blive boende der - på aftægt.

Far og Mor kom meget godt ud af det med „Gammelfæ“, - jeg tror aldrig de blev uenige om noget. Men da jeg var 10 år gammel, i 1936, blev den gamle stald raget ned, og Far fik bygget en ny og mere moderne med svinestald i „æ sønderend“ - der kunne der være en 5 til 6 søer med smågrise. Mor og Far var tilstede begge to, når grisene blev født. Det var jo spændende, hvor mange der blev. Thorvald og jeg var også med i det.

Ved siden af svinestalden var hestestalden med 3 bårse. Det var nu sjældent at Far havde mere end 2 heste. Men kom der „kørende gæster“, kunne de få hesten i stald. Ved siden af var der et vaskerum, til at vaske transportspandene og den slags. Det blev senere til malkemaskinerum, da vi i 1940 fik malkemaskiner - en „Benko“, som vi alle skulle lære at bruge - en god hjælp i hverdagen.

Fra hestestalden gik vi ind i kostalden, hvor der i den ene side var en række køer og i den anden side kalve og kvier - måske en enkelt tyr, som jo er uundværlig på en gård. I den nederste ende - ved ungvæget - var der et rum til roer. Når vi kørte roer ind, blev de puttet derind, og kunne tøj op om vinteren, før de blev raspet.

Der var fodergang foran køerne, og det var en stor hjælp at kunne køre foderet ind i en fodervogn. Fra stalden kom vi ind i laden - et stort rum inddelt i forskellige „gulve“. Der var også en kværn til at lave grutning til dyrene - korn der blev malet fint. Lidt længere nede var der igen en lille afdeling med grise. Her kom de hen, når de blev halvstore. Far havde også et tærskværk, så vi selv kunne tærske kornet. Halmen blev opbevaret på loftet over kostalden sammen med høet. Selve kornet blev opbevaret i et kornmagasin over kværnen, så det var nemt at hælde i en slidske ned i kværnen.

I den anden ende af laden var der et lille hønsehus, og jumben og fjedervognen blev også opbevaret der sammen med selvbinderen, som først blev hentet frem lige inden høst. Så kom vores nabo Jeppe Gravesen om og hjalp Far, ligesom de lånte en hest af hinanden, da der skulle 3 heste til at trække selvbinderen. De havde det fint sammen som naboer.

Rundt om stuehuset havde Mor en dejlig hyggelig have - meget velholdt og fyldt med blomster æbletræer og ribs- og solbærbuske. En stor køkkenhave blev lavet ved siden af stalden, ligesom der blev taget et stykke af marken til jordbær, kål og den slags. Jah, der var nok at se til, og

Mor og Far sled meget med det hele - ligesom vi børn hjalp med det vi kunne.

I 1940 modtog Far og Mor diplom fra De Samvirkende Jyske Husmandsforeninger for veldreven landbrug. Der stod et vers:

*Når blot af roer, kager og kløver,  
du gir' mig alt, hvad jeg behøver,  
da rigelig med mælk i spand,  
jeg giver til min ejermand.*

Jeg kan tydeligt huske at vi vaskede vinduer, kalkede og skrubbete efter alle kunstens regler, før der kom en bedømmelseskomite - det var en stor dag for os alle.

### **Juleindkøb**

Men vi skulle jo også købe en masse julegaver i Thisted. Vi kørte alle fire - Far; Mor, min broder Thorvald og mig - i jumben til Thisted. Det var virkelig spændende. Det var lige før vi fik „nervøs mave“ af bare spænding.

Far og Mor tog os også med i legetøjsforretningen. Jeg syntes det var uendeligt stort, og jeg syntes nemt at Far og Mor kunne blive væk for mig. Der gik et stykke tid, så blev Thorvald og jeg anbragt et sted i forretningen, og vi fik besked på, at nu skulle vi blive der, indtil vi blev hen-

tet igen. Det var, når Far og Mor havde set, hvad vi var mest optaget af - og så juleaften - - ja, så fik vi det, vi allerhelst ville ha'. De var virkelig så gode - vores Far og Mor.

Der var jo mange vi skulle købe julegaver til, og til allersidst købte vi et juletræ, vi skulle have med hjem. Jumben var fyldt af pakker, og når vi så var læsset, var der en gårdskarl - jeg tror han hed Vigsøe - han anbragte juletræet på et trinbræt på jumben, og så skiftedes vi til at holde fast i den, så det ikke faldt af. Jeg kan endnu mærke den specielle stemning der var, når vi kørte ud ad Nørregade - humøret, duften af gran og varm hest, gadelysene, julepynten, vores glæde over en dejlig dag og forventningens glæde sammen med lyden af „Musses“ hestesko mod brostenene - - jo, det var virkelig lykken for os.

Når vi så kom hjem, skulle pakkerne gemmes af vejen - ikke se og ikke røre! Far købte selvfølgelig også altid en gave til Mor. Tit var det et par galocher - nogle gummisko, beregnet til at tage på udenpå skoene, så de var fine, når galocherne blev taget af. Den pakke gemte Far selv - i hækelseskassen, som var en beholder med hakkelse til hestene. Der skulle vi med Far ud og finde den juleaften. Mor blev lige overrasket hver gang.